

סדר מצוה יומית מצות המלך

הנקרא סמ"ה - והוא סדר מצות היום
מיוסד ללמוד מצוה אחת בכל יום
מתקנה חד מבעלי התוספות
רבינו יצחק מקורביל בעל הסמ"ק ז"ל

סדר הלימוד לחודש
מנחם אב תשפ"ו

מאת כ"ק מרן אדמו"ר
הגה"ק בעל משנה הלכות
מאונגוואר זצוקללה"ה

תפלה קצרה לפני לימוד המצוות

מאת כ"ק מרן אדמו"ר זצוקלה"ה

רבוֹן העוֹלָמִים מֶלֶךְ עֶלְיוֹן אֲדוֹן הַכֹּל אֵב
תַּרְחֻמִּים וְהַסְלִיחוֹת מוֹרִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה'
אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּקִדָּה וְהַשְׁתַּחֲוִיָּה עַל
אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְהַבְדַּלְתָּנוּ מִן
הַתּוֹעִים וְקִרְבָּתָנוּ לַעֲבוֹדָתְךָ וְנָתַתָּ לָנוּ תוֹרַת
אֱמֶת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים יִשְׂרָאֵל וְחַי עוֹלָם נִמְעַת
בְּתוֹכָנוּ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרֵאתָ:

אֲנֵא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים פֶּתַח לָבֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ
וְאַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוּךְ נִפְשָׁנוּ וּמִבְּנֵיךָ
תְּבַיְנֵנוּ לְהַבִּין וְלַהֲשִׁיב לְשִׁמְעַ לְלִמּוּד וּלְלִמּוּד
לְשִׁמּוּר וְלַעֲשׂוֹת וְלִקְוֶה אֶת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּד
תוֹרָתְךָ וּמִצְוֹתֶיךָ בְּאַהֲבָה לְכוֹן לְאַמְתָּה וְלַהֲבִין
עִמָּךְ סוֹדוֹתֶיךָ, וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל שְׂגִיאַת וּטְעוּת,
וְתִשֵּׁם בְּלָבֵנוּ אֶהְיֶיךָ וְיִרְאַתְךָ כֹּל יְמֵי חַיֵּינוּ וְכוּף
אֶת יִצְרָנוּ לְהִשְׁתַּעֲבֵד לָךְ וְתַתְּנֵנוּ לְחֵן לְחֶסֶד
וְלִתְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל רֹאֵנוּ, וְשִׁירָאוּ
מִעֲלוּתֵינוּ וְלֹא חֲסִירוֹנוּתֵנוּ, וְכֵן אֲנַחְנוּ מֵהֶם,
וְתִגְבִּיָּה קִרְנָנוּ לְמַעַלָּה, וְתַצִּילֵנוּ מִכָּפַר כָּל אוֹיֵב,
וְכָל חַוְשָׁבִים עָלֵינוּ רָעָה מִהֲרָה הִפֵּר עֲצָתָם
וְקִלְקַל מַחֲשַׁבְתָּם וַעֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמוֹכָה אוֹת:

וְהִרְנֵי בּוֹלֵל עֲצָמֵי בָשֶׁם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּלִמּוּד
הַמִּצְוֹת וְהַלְבוּתֵיהֶם שְׂאֵנִי לִמּוּד הַיּוֹם
וּבְכָל יוֹם, וְלֵאמֹר כָּל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הַקְדוּשִׁים
וְלַהֲבִיל בָּהֶם בְּכָל וּפְרָט, וְיֵהָא לִמּוּד זֶה עוֹלָה
לְפָנֶיךָ אֲבִינוּ מִלָּבֵנוּ כְּאֵלּוּ קִימַתִּי כָּל מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ
חֻקִּיו וּמִשְׁפָּטָיו וְגִזְרוֹתָיו וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׂפָתֵינוּ,
וְזִכּוֹת מוֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה עֶבֶד נֶאֱמָן אֲשֶׁר עַל יָדוֹ
נָתַתָּ אֵלֶּה הַמִּצְוֹת יַעֲמֹד לָנוּ וְלְכָל יִשְׂרָאֵל וְנִהְיָה
אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ וְצִאֲצֵאֵי אֲצִאֲצֵינוּ וְצִאֲצֵאֵי עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֹךְ וְלִזְמוּדֵי תוֹרָתְךָ
לְשִׁמָּה, וְתִמְהַר וְתַחֲיֵשׁ לְגִאֲלָנוּ עַל יְדֵי מוֹשִׁיחַ
צִדְקָנוּ וְתִבְנֶה בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְשֵׁם נִעֲבָדְךָ בִּירָאָה
כִּימֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קִדְּמוֹת:

(אחר הלימוד יאמר גם ברוך אלהינו שבראנו לעבודו וכו').

מצות המלך

משנה הלכות

בהוצאת מכון

"משנה הלכות גדולות"

להוצאת ספרי

כ"ק מרן אדמו"ר הגד"ק זצוקלה"ה

בנשיאות כ"ק טרנ האדמו"רים שליט"א

כל הזכויות שמורות

קרית אונוואר, רמת

ת.ד. 23451

ירושלים - 9123401

02-5869097

1578 53rd Street

Brooklyn, N.Y. 11219

U.S.A.

(718) 851-0806

הוצאה לאור:

02-5869097

דבר המערכת

ברוב חסדים ובשבח ובהודי' להשי"ת שזכינו ויצא לאור מהדורה חדשה ומאירת עינים לספר המצוות מהגה"ק רבינו בעל משנה הלכות מאונגוואר וצוקללה"ה, ה"ה ספר מצות המלך עם פירוש משנה הלכות.

והנה זכו אלפי מאחב"י ללמוד וללמד ולסיים (כמה פעמים) את תרי"ג מצוות ע"פ הסדר בספר מצות המלך, והעידו על עצמם לומדים רבים שכאשר השקיעו כמה דקות ביום ללמוד את ה'מצוה היומית', אותו היום היה נשגב מאד הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית.

ב"ה כבר יצא לאור קונטרס חודשי הזו מהמהדורה החדשה במשך כל מחזור ל"ח ללימוד המצוות, למען זיכוי הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, כפי שהותקן והוסכם ע"י גדולי הרבנים והאדמו"רים מדור הקודם - בוני ורועי כלל ישראל אחרי החורבן, כמובא בהסכמת הספר.

ובס"ד עכשיו לרגל סיום מחזור ל"ט והתחלת מחזור מ' ללימוד המצוות יש להשיג את הספר כולו 'מצות המלך' מהדורה חדשה בחניות הספרים או ע"י המכון.

בברכת התורה

מכון מנחם אב נתנדב

חודש מנחם אב נתנדב ע"י

הרה"ח ר' אברהם וויינשטיין שליט"א

לשמוע שיעור יומי בסדר המצוות

קול אונגוואר:

605-477-4427, 3, 1

מפעל מצוה יומית

(347) 692-8777

לאזט א מעטעדש אדער שיקט א טעקסט

MitzvaYomis@gmail.com

קריאת גדולי וצדיקי הדור זצוק"ל להצטרף ללימוד ה'מצוה היומית' התפרסם לקראת הופעת 'מצות המלך' - מהדורת תשכ"ג

רצוי עד כמה שאפשר שכל אחד מישראל ישתתף ללמוד את המצוה בציבור כפי שהודע בלוח "מצוה יומית" וגדולה מצוה דרבים. ובזכות לימוד וקיום המצוות נזכה לגאולה שלימה במהרה, בברכת כתיבה וחתימה טובה לכל ישראל.

אברהם יפהן

ר"מ בית יוסף נאוואהרדק (זצוק"ל)

אברהם יהושע העשל

כ"ק אדמו"ר מקאפישניץ (זצוק"ל)

אברהם קלמנוביץ

ראש ישיבת מיר (זצוק"ל)

אהרן קאטלר

ראש ישיבת בית מדרש גבוה לעקוואד (זצוק"ל)

אליעזר זוסיא פורטיגאל

כ"ק אדמו"ר מסקולען (זצוק"ל)

גדליה שאר

ר"מ במתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יוסף אליהו בר' אליעזר הענקין

מנהל עזרת תורה (זצוק"ל)

יוסף ברויער מפפד"מ

רב ור"מ דקהל עדת ישורון (זצוק"ל)

יוסף גרינוואלד

כ"ק אדמו"ר מפאפא (זצוק"ל)

יעקב יוסף טווערסקי

כ"ק אדמו"ר מסקווירא (זצוק"ל)

יעקב קמינצקי

ר"מ מתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יצחק הוטנר

ר"מ מתיבתא חיים בערלין (זצוק"ל)

לוי יצחק גרינוואלד

גאב"ד צעהלים (זצוק"ל)

משה פיינשטיין

ראש ישיבת תפארת ירושלים (זצוק"ל)

מרדכי שלמה פריעדמאן

כ"ק אדמו"ר מבויאן (זצוק"ל)

מרדכי שלום יוסף פריעדמאן

כ"ק אדמו"ר מסדיגורא (זצוק"ל)

שלמה הלברשטאם

כ"ק אדמו"ר מבאבוב (זצוק"ל)

שמואל בלאאמוה"ג מוהרש"ב

גאב"ד מאטרסדארף (זצוק"ל)

נודע כי כ"ק אדמו"ר מגור

ה'לב שמחה' זצוקל"ה

קבע שיעור לימוד יומי בספר 'מצות המלך'.

מנחם מנדל שניאורסאהן

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש (זצוק"ל)

מבוא הספר וקריאות הקודש במלואם נדפסו בסוף חלק ב'.

לוח מצוה יומית – חודש מנ"א

יום רביעי - דברים:	א' מנחם אב
מצוה תקצד.	דיני מלקות ארבעים
יום חמישי:	ב' מנחם אב
מצוה תקצה.	לא יוסיף להכותו
ערב שבת:	ג' מנחם אב
מצוה תקצו.	לא תחסום שור
שבת קודש:	ד' מנחם אב
מצוה תקצז.	איסור יבמה לשוק
יום ראשון – ואתחנן:	ה' מנחם אב
מצוה תקצח.	מצות יבום
יום שני:	ו' מנחם אב
מצוה תקצט.	מצות חליצה
יום שלישי:	ז' מנחם אב
מצוה תר.	להציל הנרדף
יום רביעי:	ח' מנחם אב
מצוה תרא.	לא לחוס על הרודף
יום חמישי:	ט' מנחם אב
מצוה תרב.	אבן גדולה וקטנה
ערב שבת:	י' מנחם אב
מצוה תרג.	זכירת עמלק
שבת קודש:	י"א מנחם אב
מצוה תרד.	מחיית זכר עמלק
יום ראשון – עקב:	י"ב מנחם אב
מצוה תרה.	לא תשכח
יום שני:	י"ג מנחם אב
מצוה תרו.	מצות וידוי מעשר
יום שלישי:	י"ד מנחם אב
מצוה תרז.	להתודות וידוי מעשר
יום רביעי:	ט"ו מנחם אב
מצוה תרח.	אונן במעשר שני
יום חמישי:	ט"ז מנחם אב
מצוה תרי.	לא נתתיו למת
שבת קודש:	י"ח מנחם אב
מצוה תריא.	והלכת בדרכיו
יום ראשון – ראה:	י"ט מנחם אב
מצוה תריב.	מצות הקהל
יום שני:	כ' מנחם אב
מצוה תריג.	לכתוב ספר תורה
יום שלישי:	כ"א מנחם אב
מצוה א.	מצות פריה ורביה
יום רביעי:	כ"ב מנחם אב
מצוה ב.	מצות מילה
יום חמישי:	כ"ג מנחם אב
מצוה ג.	איסור גיד הנשה
ערב שבת:	כ"ד מנחם אב
מצוה ד.	מצות קידוש החודש
שבת קודש:	כ"ה מנחם אב
מצוה ה.	שחיטת הפסח
יום ראשון – שופטים:	כ"ו מנחם אב
מצוה ו.	אכילת הפסח
יום שני:	כ"ז מנחם אב
מצוה ז.	איסור נא ומבושל
יום שלישי:	כ"ח מנחם אב
מצוה ח.	לא להותיר מבשרו
יום רביעי:	כ"ט מנחם אב
מצוה ט.	מצות השבתת חמץ
יום חמישי:	ל' מנחם אב
מצוה י.	מצות אכילת מצה

יום רביעי - דברים:	א' מנחם אב
מצוה תקצד.	דיני מלקות ארבעים
יום חמישי:	ב' מנחם אב
מצוה תקצה.	לא יוסיף להכותו
ערב שבת:	ג' מנחם אב
מצוה תקצו.	לא תחסום שור
שבת קודש:	ד' מנחם אב
מצוה תקצז.	איסור יבמה לשוק
יום ראשון – ואתחנן:	ה' מנחם אב
מצוה תקצח.	מצות יבום
יום שני:	ו' מנחם אב
מצוה תקצט.	מצות חליצה
יום שלישי:	ז' מנחם אב
מצוה תר.	להציל הנרדף
יום רביעי:	ח' מנחם אב
מצוה תרא.	לא לחוס על הרודף
יום חמישי:	ט' מנחם אב
מצוה תרב.	אבן גדולה וקטנה
ערב שבת:	י' מנחם אב
מצוה תרג.	זכירת עמלק
שבת קודש:	י"א מנחם אב
מצוה תרד.	מחיית זכר עמלק
יום ראשון – עקב:	י"ב מנחם אב
מצוה תרה.	לא תשכח
יום שני:	י"ג מנחם אב
מצוה תרו.	מצות וידוי מעשר
יום שלישי:	י"ד מנחם אב
מצוה תרז.	להתודות וידוי מעשר
יום רביעי:	ט"ו מנחם אב
מצוה תרח.	אונן במעשר שני

מצוה תקצד

לְהִלָּקוֹת רְשָׁעִים מִלְּקוֹת (מצוה עשה רל"ח)

צוה הקדוש ברוך הוא להלקות העוברים על קצת מצות שבתורה כפי המבאר בקרא, שנאמר (דברים כה, ב-ג) 'והפכו לפניו כדי רשעתו במספר. ארבעים יפנו'.

משרשי המצוה. כי בחסדי השם יתברך על נפשות מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹא יִכְרְתוּ נַשְׁמָתָם וַיְמִיתוּ חֵם וְחִלְיָה מִיָּד כְּשִׁיעֲבְרוּ עַל מִצְוֹת ה', וְלִכְן צוה הקדוש ברוך הוא לִיסֵר הָעוֹבְרִים בְּשֵׁבֶט לִגְו כְּסִילִים כְּדִי שְׁיָשׁוּבוּ אֵלָיו וַיִּזְכּוּ בְּאַחֲרֹנָה בְּעוֹלָם שְׁפָלוּ טוֹב, וְכַעֲנִין וְכֹתִיב (משלי יב, יח) 'יִסֵּר בִּגְדֵךְ

משנה הלכות

דין מלקות. ובודקים העדים בדרישה וחקירה כדרך שבדקין בידי נפשות¹ (עיין לעיל מצוה תס"ג) ולוקין ל"ט מכות, ומספר זה הוא אפילו גיבור כשמשון, ומיהו לאדם חלש אומדין אותו הבית דין כמה יכול לקבל שלא ימות מהכאה זו, דלהלקותו אמרו ולא להמיתו². ואומדין במנין הראוי להשתלש, כלומר אמדוהו לקבל עשרים מלקין אותו י"ח שהוא שלש פעמים שש³.

סדר המלקות. כיצד מלקין, כופין שתי ידי על העמוד אילך ואילך וחזן הכנסת אוחז בבגדיו, אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו, עד שהוא מגלה את לבו, ואינו מכה על כסותו שנאמר 'והכהו' עליו ולא על כסותו, אבן נתונה מאחוריו שהחזן עומד עליה ורצועה של עגל בידו כפולה לשנים

תקצד) המצוה. מצות עשה מן התורה להלקות את המחוייב מלקות בבית דין⁴. ואין מלקין אותו אלא בפני בית דין של שלשה וסמוכין, ולא בפני הדיוטות⁵.

מי לוקה. חייבי מלקות הם העוברים על לא תעשה שיש בו מעשה, או חייבי כריתות, אחר שהתירו בהם שני עדים כשרים⁶. ודע דראיתי באמרי שפר להגאון ר' שלמה קלוגר בסוף פר' במדבר (ד"ה אל תכריתו) ד'חייבי כריתות שנלקו פטורין מכות, אבל חייבין עדיין במיתה בידי שמים' עיין שם. ופלא פירשו שהרי להדיא אמרו על זה בספרי (פר' כי תצא עו) שאחר שנלקה אחיך הוא, ואי נשאר עליו מיתה בידי שמים אכתי רשע הוא, ועוד ראיות וצריך עיון.

תקצד) א. רמב"ם הל' סנהדרין פט"ז ה"א. ב. שם ה"ב. ג. שם ה"ד, ופי"ח ה"א. ד. שם פט"ז ה"ד. ה. שם פי"ז ה"א. ו. שם ה"ב.

כִּי יֵשׁ תִּקְוָה, וְלֹא דֶרֶךְ נִקְמָה חֹס וְחִלָּה, וְהִרְאִיה שְׁהֲרִי אוֹמְדִים אוֹתוֹ כַּמָּה יָכוֹל לִסְבֹּל, וּמֵאַחַר שֶׁקִּבְּלוּ עָנָשׁ פֶּטֶרֶם מִיַּד פֶּרֶת, וְהֵם חַיִּים כִּי יֵשׁ תִּקְוָה שֶׁיָּשׁוּבוּ (עֵינַן חִינוּךְ. וּמַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הִבְבְּלִי) מִצְוֹת עֲשֵׂה רַמ). וְאַפְּלוּ אִם כָּבֵר הִתְחִילוּ לְהַפּוֹתוֹ וְרָאוּ שְׁאִינוּ יָכוֹל לִסְבֹּל הָאֶמֶד מִנִּיחִין אוֹתוֹ וְנִפְטָר (חִינוּךְ). וּמִזֶּה הַטַּעַם נִרְאָה דְּמִי שֶׁנִּלְקָה שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים עַל אוֹתוֹ עֹז מְכַנִּסִּין אוֹתוֹ לְכַפָּה, דְּכָבֵד הַחֹזֶק שֶׁלֹּא יָשׁוּב עוֹד, וְלִבָּן מְכַנִּסִּין אוֹתוֹ לְכַפָּה וּמֵאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׁעוּרִים עַד שֶׁפָּרְסוּ נִבְקַעַת. וְהַטַּעַם שֶׁמִּלְקִין בְּרִצּוּעָה שֶׁל שׁוֹר וְחִמּוֹר לְרַמֵּז לוֹ כִּי 'יָדַע שׁוֹר קָנְהוּ וְחִמּוֹר אָבוֹם בְּעֵלְיוֹ' (ישעיה א, ג), יָבוֹאוּ אֵלָיו וַיִּסְרוּ אֶת מִי שֶׁלֹּא יָדַע קוֹנֹו (רִבִּינוּ בַּחַי דְּבָרִים כה, ג).

מכות כב: כג. כתובות פב: רמב"ם הל' סנהדרין פט"ז, ספר המצוות מצות עשה רכ"ד, סמ"ג עשין ק"ה.

מצוה תקצה

לֹא יִסִּיף (לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁנִי)

הַזִּהְיָר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף לְהַפּוֹת הַחוּטָא מִמָּה שֶׁיּוֹכֵל לִסְבֹּל, וְלֹא יוֹתֵר מִל"ט לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כה, ג) 'לֹא יִסִּיף'.

משנה הלכות

שלוקה 'והפלא ה' את מכותך' (דברים כה, נט), והשני מונה והשלישי אומר לחזן הכה, וכל זמן שהוא מכה על פיו הוא מכה". ואין לוקין שניים כאחד". ומנין המחויבים מלקות בתורה הם ר"ז". ונוהג בבית דין של סמוכין בכל מקום ובכל זמן שיש סמוכין.

תקצה) גדרי האיסור. חוטא שמלקין אותו על רשעתו אסור להוסיף רצועה אחת על ל"ט או על האומד שאמדוהו

ושנים לארבעה, ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בו, רוחב הרצועה טפח וארכה כדי שתהא מגעת עד פי כריסו, יד של רצועות שאוחז בה ארכה טפח". האיש המכה צריך להיות יתר בדעה וחסר בכח, ומגביה הרצועות בשתי ידיו ומכה בידו אחת בכל כוחו, מלקהו שליש מלפניו על חזהו בין דדיו, ומאחוריו שליש על כתף זה ושלש על כתף זה'. המוכה אינו עומד ואינו יושב אלא מוטה, הדיין מביט בו וגדול שבדיינים קורא כל זמן

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הִיא מִדַּת אֲכֻזָּיוֹת גְּדוֹלָה שֵׁיכָה אָדָם חִבְרוּ
שְׂאִינֹו בְּדִין לְהַכּוֹתוֹ, וְאָמְרוּ רַ"ל (סנהדרין נח:): 'הַמִּגְבִּיָּה יָד עַל
חִבְרוּ לְהַכּוֹתוֹ אֶפְלוּ לֹא הִכָּהוּ נִקְרָא רָשָׁע, דְּכָתִיב (שמות ב, יג) 'וַיֹּאמֶר
לְרָשָׁע לָמָּה תִּכֶּה רֵעֶךָ', וְכָל שֹׁכֵן לְהַכּוֹתוֹ מִכָּה רַבָּה לְמִי שְׂאִינֹו בְּדִין
(עיין חינוך. ובמאה שערים (על המצוות) שער תשעה ושמונים). וְאִין רֹאוּי לְהַכּוֹת בְּרִיָּה
בְּעוֹלָם כִּי אִם 'בְּדִי רִשְׁעָתוֹ' בְּדִי לִיִּסְרוֹ, כִּי הַמִּכָּה לִיִּסְרוֹ מִדַּת רַחֲמָנוּת
הִיא כְּמוֹ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה עָלָיו הַשְּׁלוֹם (משלי יט, יח) 'יִסֹּר בִּנְךָ כִּי יֵשׁ תִּקְוָה',
וְהַמוֹסִיף לְהַכּוֹת יוֹתֵר מִכִּפִּי יִכְלֹת הַמִּכָּה הָרִי זֶה כְּאֵלוֹ הֶרְגוּ. וְטַעַם
אֲרַבְעִים עַל פִּי מִדְּרָשׁוֹ (במ"ד ה, ד) 'לְפִי שֶׁעָבַר עַל הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה
בְּאַרְבָּעִים יוֹם, וְגֵרָם מִיתָה לְעַצְמוֹ שֶׁנוֹצֵר לְאַרְבָּעִים יוֹם, יִלְקָה אֲרַבְעִים
וַיֵּצֵא יָדֵי עֲנָשׁוֹ' (הובא ברמב"ן דברים שם א), וּבִצְרוּ חֲכָמִים אַחַת מִפְּנֵי שֶׁהוּא

משנה הלכות

שוה פרוטה הואיל וחייב לשלם אינו לוקה,
דכלל בדינו אין אדם משלם ממון ולוקה על
דבר אחד.^ד

הפטורים. מלקהו לשם מוסר ולימוד אינו
לוקה ואינו עובר, וכן אם הרגו
אינו נהרג אחרי שעושה לשם מצוה ולא
נתכוין להורגו כי אם ליסרוהו, ועל זה אמרו
ז"ל (מכות ח:): 'חוץ מהאב המכה את בנו
והרב לתלמידו ומת תחת ידו שפטור, ודוקא
ללמוד תורה או אומנות שצריך לו (עיין לעיל
מצוה ת"י). המכה רשע אינו עובר בלאו, וכן
המכה למי שנגמר דינו למיתה אף על פי
שעשה תשובה.^ה ואם תאמר בדין נמי רשע
הוא, והתירוץ דבזה כיון שנלקה אחיך הוא.

בית דין, עיין לעיל (מצוה תקצ"ד), ואם
הוסיף ברצועה אחת הרי החזן המכה עבר
על לא תעשה ד'לא יוסיף', ואם מת ברצועה
זו הרי החזן גולה.^א מי שאמדהו ללקות
ונתקלקל ברעי לאחר שהתחילו להלקותו או
במי רגלים, או שנפסקה הרצועה, או שניתק
עצמו מן העמוד וברח, הדין בכל אלו דנפטר
מהכאה.^ב ואם הוסיף בכל אלו ולקה עובר
בלאו זה.^ג ובכלל הלאו כל מכה חבירו שהוא
בלא תעשה, וישא אדם קל וחומר ומה זה
שנתנה תורה רשות להכותו צוה הכותב
שלא להוסיף להכותו על רשעו, קל וחומר
לשאר כל האדם, ולפיכך כל המכה את
חבירו אפילו הכה עבד הכאה שאין בה שוה
פרוטה לוקה, אבל אם הכה הכאה שיש בה

תקצה א. רמב"ם הל' סנהדרין פט"ז הי"ב. ב. שם פט"ז ה"ה. ג. חינוך. ד. שם פט"ז הי"ב. ה. סמ"ק.
ו. עיין רמב"ם הל' ממרים פ"ה הי"ב.

יִתְּבָרֵךְ שְׁמוֹ אֵינוֹ מַעֲיֵר כָּל חֲמָתוֹ אֶפְלוּ עַל הָרָשָׁעִים (גור אריה דברים שם ב), וְלֹכֵן לֹא יִלְקֶה רַק ל"ט, רוֹמֵז ל'מֵל' תִּתְחַיֶּה (רכינו בחיי דברים שם), וְכִיּוֹן שְׁנִקְלָה אַחִיד הוּא.

כתובות לב: ג. סנהדרין נח: רמב"ם הל' סנהדרין פט"ז והל' חובל פ"ה, ספר המצוות לא תעשה ש', סמ"ג לאוין קצ"ט, סמ"ק סי' פ"ד, חושן משפט סי' ת"כ.

מצוה תקצו

לֹא תַחֲסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ (לא תעשה שני"ח)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא נִמְנַע הַבְּהֵמָה מִלֶּאֱכֹל מֵאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁתַּעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדָתָהּ, שְׁנֵאָמַר (דברים כה, ד) 'לֹא תַחֲסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי הַנִּרְאָה הוּא מְשׁוּם צֶעַר בְּעֲלֵי חַיִּים, כִּי אֵין לָךְ צֶעַר גָּדוֹל בְּאֲשֶׁר הַשׁוֹר עוֹשֶׂה מִלֶּאכָה קָשָׁה וְהַמֶּאֱכֹל לְפָנֶיהָ וְאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ וּמִצְטָעֵר מְזֶה (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תקיד. ועיין מאה שערים (על המצוות) שער תשעים). וַיֵּשׁ לְהַכִּיָּא רֵאִיָּה לְדָבָר מִשְׁכִּיר יוֹם שְׂאוֹכֵל כְּדֵי שְׂבָעוֹ,

משנה הלכות

שעל גבה, ומה שנאמר 'שור' דדיבר הכתוב בהווה, ואחד החוסם אותה בשעת מלאכה ואחד החוסם אותה מקודם ועשה בה מלאכה, ואפילו חסמה בקול לוקה*.

שכר בהמה. שכר בהמה וחסמה ודש בה לוקה, ומשלם לבעלים ד' קבין לפרה, ומ' קבין לחמור ליום, שמשעה שמשכה נתחייב במזונותיה ואינו חייב מלקות עד שידוש בה והיא חסימה².

על ידי עכו"ם ושאר מניעות. ישראל הדש בפרתו של עכו"ם עובר, ועכו"ם הדש

ונוהג איסור זה לענין שלא להכות אחד מישראל בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, ולענין איסור מוסיף במלקות בזמן שיש בית דין סמוכין הראויים להלקות.

תקצו) גדרי הלאו. בהמה שעושה בגידולי קרקע בין במחובר ובין בתלוש אסור לחסום את פיה שלא תאכל ממה שהיא עובדת בה, וכל המונע הבהמה מלאכול בשעת מלאכה לוקה, ואחד שור ואחד כל בהמה וחיה, בין טמאים בין טהורים, ואחד חרישה ואחד כל שאר מלאכות של גידולי קרקע, היתה נושאת משא אוכלת ממשא

(תקצו) א. רמב"ם הל' שכירות פ"ג ה"א-ב. חו"מ סי' של"ח ס"א-ב-ג. ב. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם ס"ד.

וְהָגַם שָׂאֵם הַתְּנָה שְׁלֹא לֵאכֹל אִינוּ אוֹכֵל, הָתָם לְפִי שֵׁישׁ בּוֹ דַּעַת לְמַחֵל
 וְלֹא יִצְטָעַר בָּזָה, וְלִפְיָכֶךָ אִם הַתְּנָה עַל בְּנֵי הַקְטָנִים תִּנָּאוּ בְּמֵל, לְפִי
 שְׂאִינוּ יָכוֹל לְהַתְנוֹת וְלִמְחֹל עַל צַעֲרָם, וְכֵן הַדָּבָר בְּכֹהֶמָה הָעוֹשָׂה
 בְּמִלְאָכָה (ועיין בַּגִּמְרָא (ב"מ ז.) מה שאמרו בענין 'משום דמעלי לה'). וְצִוָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא לְלַמֵּד נַפְשֵׁנוּ לְרֹדֶף אַחֵר הַחֶסֶד וְהַחֲמִלָה עַל כָּל בַּעֲלֵי חַי, וְלֹאֵו דְּיוֹקָא
 עִם בְּנֵי אָדָם אֲלֵא גַם עַל בְּהֵמוֹת שְׁלֹא נִבְרָאוּ אֲלֵא לְשִׁמּוּשֵׁנוּ, וְלַחוּס
 עֲלֵיהֶם וְלִתֵּן חֶלֶק מִיַּגִּיעַת בְּשָׂרָם לְהַשְׁבִּיעַם מֵאֲשֶׁר טָרְחוּ, וְתִרְגִּיל בָּזָה
 הַנֶּפֶשׁ לְהַטִּיב אֶל בְּנֵי אָדָם (חינוך. ומעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שנב). וְסִמְךָ
 הַפְּרָשָׁה לְכִי יֵשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו (דברים שם ה), שְׂאֵם יַעֲבֹר מִדָּה בְּנִגְדֵי מִדָּה
 נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ וְיִזְרַע וְלֹא יִהְיֶה לוֹ בָּנִים, וְתִפֹּל אֲשֶׁתוֹ לְיָכֶם וְיִקַּח הַשָּׂדֶה וְלֹא
 יֵאָכֵל מֵאוֹתָהּ תְּבוּאָה (מעמי מצות שם).

ב"ק נד: ב"מ פט: ז. רמב"ם הל' שכירות פי"ג, ספר המצוות לא תעשה רי"ט, סמ"ג לאוין
 קפ"ד, חושן משפט סי' ש"ח.

משנה הלכות

מותר למונעה, שלא הקפידה תורה אלא על
 הנאתה והרי אינה נהנית.^א

פרטי דינים. פרות המהלכות על התבואה
 לפי שירט להם הדרך אין עובר על
 'לא תחסום'.^ב ורשאי השוכר להאכילה
 אגודות קש שלא תאכל הרבה, ורשאי בעל
 הפרה להרעיבה שתאכל הרבה מהדיש.^ג
 פרות הדשות בתרומה ומעשר אינו עובר
 משום 'לא תחסום' ומפני מראית העין תולה
 לה בטרסקלין שבפיה מאותה המין.^ד ונוהג
 בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

בפרתו של ישראל אינו עובר, ואם עשה
 העכו"ם מעצמו ולא אמר ליה הישראל
 אפילו איסור אין בו, אמר לעכו"ם חסום
 פרתי ודוש בה, ישב לה קוץ בפיה ודש בה,
 רבץ לה ארי מבחוץ, הרביץ בנה מבחוץ,
 היתה צמאה ואינו משקה אותה, פרס עור
 על הדיש שלא תאכל, וכיוצא בזה אסור
 ואינו לוקה, היה המאכל שעושה בה רע לבני
 מעיה ומזיקה, או שהיתה חולה ואם תאכל
 תתריז (שתעשה חולי מעיים), או שאכלה
 הרבה ומתיירא שלא תחלה מרוב מאכל

ג. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם ס"ה-ו-ז. ד. רמב"ם שם ה"ד. חו"מ שם ס"ח. ה. רמב"ם שם ה"ו. חו"מ שם
 ס"ט. ו. רמב"ם שם ה"ד.

מצוה תקצו

לא תהיה אשת המת החוצה (לא תעשה שנ"ט)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא תנשא היבמה לאיש זר ולא יבא זר עליה בעודה זקוקה ליבום, שנאמר (דברים כה, ה) 'לא תהיה אשת המת החוצה'.

משירשי המצוה. על דרך הפשט לפי שירדה התורה לסוף דעתו של אדם נשמת בלא בנים מצטער הרבה בראותו אשת בריתו וכל הנוגע ונעמלו ימסר ביד זר, וימשל זר על אשתו בגופו ונכסיו אשר רכש בנפשו ובזעת אפו, וימחה שמו מן העולם במסרו הכל על שם הבעל השני. ולכן צוה התורה להקים לו שם ולא יפרת שמו, וימסרו הכל

משנה הלכות

אם נישאת לא תצא, ולכתחילה לא תינשא.^א שומרת יבם שזנתה לא נאסרה על יבמה אם הוא ישראל, ויש אומרים שאסורה לבועל משום קנס^ב.

נתקדשה לזר. זקוקה לייבם שנתקדשה לאחר נותן לה הזר שקידשה גט,

ויבמה מייבם או חולץ, אם היה היבם כהן שאסור לישא גרושה תצא מהזר בגט שלא יהא חוטא נשכר, ויבמה חולץ לה, ואם חזר הזר שגירשה מהאירוסין ונשאה אחר שחלץ לה יבמה אין מוציאין אותה מידו, ויש אומרים דאפילו חזר ונשאה מוציאין כיון שנתקדשה לו במזיד באיסור, אבל קידשה בשוגג שלא ידעו שהיה לה יבם אם רוצה היבם לייבמה צריך המקדש לגרשה. ואם

תקצו) גדרי הלאו. מי שמת ובן אין לו וכן אין לו שום זרע אחר. והניח אשה אחריו ויש לו אחים מן האב שהיו בעולם בשעת מיתה (לאפוקי שנולדו לאחר שמת) אסורה אשתו להנשא לאיש זר אלא תתייבם לאחיו (עיין להלן מצוה תקצ"ח) או שיחלוץ לה אם לא רצה ליבמה ואז מותרת לשוק^א.

נישאת לזר. נישאת לזר קודם שנתייבמה או חלץ לה אפילו בשוגג הרי זה מוציא בגט ואפילו היו לו בנים ממנה, ונאסרה עליו ועל יבמה, וי"ג דרכים שנתבארו באבן העזר (סי' י"ז) כולן בה, אלא שאין הולד ממזר, ויש אומרים שהוא ממזר דרבנן, ויבמה חולץ לה ומותרת לאחרים^ב. היה ספק אם יש לה יבם

תקצו) א. רמב"ם הל' יבום פ"א ה"א-ב. אבן העזר סי' קנ"ו ס"א. **ב.** רמב"ם שם פ"ב ה"ח. אבן העזר סי' קנ"ט ס"ב. **ג.** בעל הלכות גדולות. **ד.** רמב"ם שם ה"כ. אבן העזר שם ס"ג.

לְאָחִיו וַיִּמְשַׁל בְּנִכְסָיו בִּין שְׂאִין לוֹ זָרַע, וַיִּרְשְׁנוּ הוּא 'וְלֹא יִמָּחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל' (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שנג). וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד כִּי רָצְתָה הַתּוֹרָה לְתֵת תְּקוּן לְזֶה שְׁמֵת בְּלֹא בָנִים לְבִלְתִּי יָדַח מִמֶּנּוּ נָדַח, וְהַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַיָּמֵת וְלֹא יִמָּחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל' (דברים שם), וְהָאֵחַ הוּא הַיּוֹתֵר קָרוֹב כְּמָה דְּאֵתָּ אָמַר (משלי יז, יז) 'וְאֵחַ לְצָרָה יוֹלֵד', וְנִשְׁמוֹת שְׁנֵי אָחִים כְּאַחֵד (עיין צרור המור דברים שם), וְכֵן אֵיתָּא שְׁנִפְשׁוֹת נָדָב וְאִבְיָהוּ תֵּלּוּ שְׁתֵּיהֶם בְּפִינָחָם בְּשַׁעָה שְׁהָרַג אֶת זְמָרִי.

יבמות יג: צב: רמב"ם הל' יבום פ"ה, ספר המצוות לא תעשה שניז, סמ"ג לאוין פ"ג, סמ"ק סי' קפ"ח, אבן העזר סי' קנ"ט.

מצוה תקצח

מצות יבום (מצות עשה רל"ט)

צִוָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת הַיָּבָם נוֹשֵׂא אֶת אִשְׁתּוֹ אָחִיו מֵאִבּוֹ שְׁמֵת וְלֹא הֵנִיחַ בָּנִים, שְׁנֵאָמַר (דברים כה, ה) 'וְכֵן אֵין לוֹ וְגו'' יְבָמָה יָבֵא עָלֶיהָ'.

משנה הלבית

תקצח) גירי המצוה. מי שמת והניח אשה, בין מן האירוסין ובין מן הנישואין, ובנים לא היו לו לא מאשה זו ולא מאחרת, בין בנים כשרים ובין פסולים, ואפילו בן או בת ממזר (חוץ מן השפחה דאינו פוטר), ויש לו אח מן האב שהיה בעולם בשעה שמת זה האח, הרי זה מצוה לייבם את אשת המת לאחר צ"א יום למיתתו*.

מאמר. והיבמה הולכת אחר היבם במקום שהוא שם, ובית דין נותנין להם עצה ההוגנת לשניהם אם לייבם או לחלוץ*.

רוצה היבם לחלוץ חולץ לה ונישאת למקדש, וצריך לחזור ולקדש לאחר שחלץ להם יבמה*.

ספק. ספק יבמה שצריכה לחלוץ מספק ונתקדשה לאחר חולץ לה יבמה ותישב עם בעלה, ואם נתקדשה לכהן אין חולצין לה כלל שלא לאסרה עליו, גירשה לכהן או מת חולצת ומותרת לאחרים*. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בנשים ואם עברה ונישאת קודם שנתייבמה או חלצו לה, בעדים ובהתראה מלקין אותה ואותו.

ה. דברים שם ו. ו. ראה בזהו"ק ח"ג ריז. ועיין שם ח"ג נז: ז. רמב"ם שם הי"ט-כ. אבן העזר שם ס"א. ח. רמב"ם שם הכ"א. אבן העזר סי' קס"ד ס"ז. **תקצח) א.** רמב"ם הל' יבום פ"ה ה"א ג-ד והי"ט. אבן העזר סי' קנ"ו ס"א-ב, וסי' קס"ד ס"א. ב. רמב"ם שם פ"ד ה"א. אבן העזר סי' קס"ו ס"א.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה אַחֵר שֶׁנִּשְׁאֵת לְאִישׁ הָרִי הִיא כְּאַחַד מֵאַבְרָיו, שֶׁכֵּן יַחֲבִיב הַטֶּבַע מֵאֲדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁלָקְחָהּ אַחַד מִצְלֻעוֹתָיו וּמִמָּנָה בָּאָה הָאִשָּׁה, וְעַל זֶה אָמְרוּ 'אִשְׁתּוֹ כְּגוֹפּוֹ'. וְהָאִישׁ הַזֶּה שְׁמִית בְּלֹא בָּנִים אֵין זִכָּר לוֹ בְּעוֹלָם הַגּוֹפָנִי וּזְלָתִי זֹאת הָאִשָּׁה שֶׁהִיא עֵצָם מֵעֵצָמִיו וּבִשָּׁר מִבִּשְׂרוֹ, וְהִיא מִחֲסָדֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא שֶׁיְהִיָּה הַזֶּרַע מִהָאֵחַ הַחַי יִקְרָא עַל שְׁמוֹ, וְגַם לוֹ חֵלֶק בּוֹ מִצַּד הָאִשָּׁה, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ (יבמות כב.) שֶׁכָּל זֶמַן שֶׁיֵּשׁ לְאָחִיו שׁוֹם זִכָּר בְּעוֹלָם בֵּן אוֹ בַת אָפְלוּ מִמּוֹזַר אוֹ מִמּוֹזַר פּוֹטְרִין אִשְׁתּוֹ מִן הַיָּבוֹם, שֶׁכֶּכֶר יֵשׁ לוֹ חֵלֶק וְזִכְרוֹן בְּעוֹלָם הַגּוֹפָנִי (חנינו). וְעַל דַּעַת הַמִּקְבָּלִים מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם שֶׁנִּפְשׁוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲתִקוּ אוֹ תִּצְלָנָה מִגּוֹף אֶל גּוֹף, וְלֹא תִתְגַּלְגַּל הַנֶּפֶשׁ בְּאִיזָה חֹמֶר שֶׁיִּזְדַּמֵּן אֶלָּא

משנה הלבית

בכותל, או שנתקשה לאשתו ונפל מן הגג ונתקע ביבמתו, וכן אם הדביקוהו באבר מת לא קנה^ה.

פרטי דינים. קטן פחות מבן ט' שנים אין ביאתו כלום, ובן ט' שנים ויום אחד

קנה ביבמתו כמאמר בגדול, ותמתין עד שיגדל וכוונסה^ה. היבם לאחר שכנס את היבמה הרי היא כאשתו לכל דבר, ויכול להוציאה בגט ולהחזירה כרצונו^ה. כתובתה על נכסי בעלה הראשון, ואם לא היה לו נכסים כותב לה כתובה משלו^ה. ואין צריך לקרות בנו על שם אחיו המת^ה. יש אומרים שהבא על יבמתו מברך אשר קדשנו במצוותיו וציונו על ביאת יבמה^ה. יבמה שאסורה לו אפילו מדברי

מהתורה היבם אין צריך לקדשה, אלא בא עליה והיא אשתו לכל דבר, וחכמים תיקנו שלא יבוא עליה עד שיקדשה בכסף או בשטר כשאר נשים והוא נקרא 'מאמר' ביבמה^ה.

בדיעבד. הבא על יבמתו בין בשוגג, בין במזיד לשם זנות, בין שאנסוהו והדביקוהו בעל כרחו על ידי קישוי, בין שהיה הוא מזיד והיא שוגגת או אנוסה או להיפך, בין שהיא ערה או ישנה, כיון שהערה בה בפני עדים קנאה, במה דברים אמורים שנתכוון לשום ביאה בעלמא, אבל לא נתכוון לביאה כלל כגון שהוא ישן או שיכור שאינו מכיר כלום, או שנתכוון להטיח

ג. ברכות כד. בכורות לה: ד. רמב"ם שם פ"א ה"א, ופ"ב ה"א. אבן העזר שם ס"ב. ה. רמב"ם שם פ"ב ה"ג-ד. אבן העזר שם ס"ז-ח. ו. רמב"ם שם פ"ה ה"ח. אבן העזר סי' קס"ז ס"א. ז. רמב"ם שם פ"א ה"ט. אבן העזר סי' קס"ח ס"א. ח. רמב"ם שם ה"א. אבן העזר שם ס"ג, וסי' קס"ו ס"ד. ט. אבן העזר סי' קס"ו ס"ה. י. אבן העזר סי' קס"ו ס"ט ברמ"א.

בְּיוֹתֵר קָרוֹב לוֹ, וַיְהִי הֵבֵן הַנּוֹלָד מֵיְכָם בְּאֶמֶת עֵצִים מְעֻצְּמֵי מְאֻשְׁתּוֹ
וַנִּשְׁמָתוֹ הֵינּוּ בַּעֲלָהּ, וְזֶה 'יָקוֹם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת' (שם) וְהוּא הוּא עֵצְמוֹ,
וְהֵבֵן. וְכֹא הַמִּצְוָה בְּאֶחִים בְּלִבָּד שֶׁהֵם הֵכִי דוֹמִים (עֵינִי אֲבָרְבָּנָא כה, ה-י) ^א.

יבמות כד: ופרק יב, רמב"ם הל' יבום וחליצה, ספר המצוות מצות עשה רי"ז, סמ"ג עשין
נ"א-נב, סמ"ק סי' קפ"ה, אבן העזר סי' קס"ה-קסו וקס"ט.

מצוה תקצט

מִצְוַת חֲלִיצָה (מִצְוַת עֲשֵׂה ר"מ)

צִוָּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת הַיִּבְמָה חוֹלֶצֶת לַיָּכָם אִם לֹא יִשְׁאַנָּה,
שְׁנֵאמֹר (דברים כה, ט) 'וְחֲלָצָה נַעֲלֹ מַעַל רַגְלֹו'.

משנה הלבית

סדר חליצה. סדר חליצה, בית דין של
שלשה (אפילו הדיוטות ובלבד
שיודעים להקרות, ושלא יהיו בעלי מומין,
ושיהיו מישראל מצד אם ואם, ולא יהיו
קרובים), הולכים למקום שרוצים לחלוץ
למחר ויושבים מעט וקובעים מקום לחליצה,
ויאמרו בפה מלא למחר נחלוץ שם, ומוסיפין
עוד שניים על השלשה, ואם לא היו בקביעות
מקום לא מעכב ^ב. מזהירין היבמה שלא תאכל
כלום ביום קודם החליצה, ולא תנקר שיניה
קודם שתחלוץ, היבם ינקה רגלו ^ג. וחולצין
ביום ^ד. הדיינים יושבין ומביאין מנעל של עור
שיש לו עקב, ומקנין אותו ליבם שיהא שלו,
לובשו בימין (איטר בימין שלו) קושר רצועות
על רגלו או שליח בית דין קושרו ועומד הוא

סופרים חולץ ולא מיבם ^א. ויבמה שלא היתה
ראוייה בשעת נפילה ליבום שוב אסורה
לייבם ^ב, ואם היתה נידה בשעת נפילה מותרת
לייבם לאחר שנטהרה דראוייה היא והזמן
ממילא בא ^ג. ונוהג בכל מקום ובכל זמן
בזכרים, ועכשיו נהגו שלא לייבם אלא לחלוץ
מפני שאין כוונתם לשם שמים והפורץ גדר
ישכנו נחש ^ד.

תקצט) גדרי המצוה. היבם שלא רצה לייבם
אשת אחיו מצוה לו לחלוץ,
ובזמן הזה שרבו שאינם מכוונים לשם מצוה
ואמרו כל הנושא יבמתו לשם יופי כאלו פגע
באשת אח שלא במקום מצוה, מצות חליצה
קודם ליבום ^א.

יא. ד"ה והותר בזה הספק העשרים. והאברבנאל האריך שם בענין זה עיי"ש. יב. רמב"ם שם פ"ו ה"ז וה"י. אבן
העזר סי' קע"ד ס"א. יג. אבן העזר סי' קע"ה ס"א. יד. תוספות יבמות ב. אבן העזר סי' קע"ג ס"א. טו. אבן
העזר סי' קס"ה ס"א ברמ"א. **תקצט) א.** רמב"ם הל' יבום וחליצה פ"א ה"ב. אבן העזר סי' קס"ה ס"א. יבמות
לט: ב. רמב"ם שם פ"ד ה"ב. אבן העזר סי' קס"ט ס"א וס"ג-ד. סדר חליצה שלאחר סי' קס"ט ס"א ה-ו. ג. אבן
העזר שם סמ"א. סדר חליצה שם ס"י. ד. רמב"ם שם ה"ה. אבן העזר שם ס"ו. סדר חליצה שם ס"א.

מִשְׁרָשִׁי הַמִּצְוָה. כָּתַב רַבֵּנוּ בְּעַל הַלְכוֹת גְּדוּלוֹתֶי 'אִמֵּר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוא לַמֶּשֶׁה אָמַר אֶל הַיָּבֵם שֶׁלֹּא רָצָה לִיבֵם, רָעוּעַ, בְּגוּפָה
מֵאֲנֶת לָקִים מִצְוֹת יָבוֹם, לְפִיכָךְ תַּחֲלֹץ מִנְעֻלָּךְ כְּאֵבֶל וְכַמְגִּדָּה שֶׁדִּרְכָם
לְהִיּוֹת יַחֲפִים, וּבִטְפָה סְרוּחָה שֶׁבְּגוּפָה יִכְלָתָ לָקִים לְאָחִיךָ זָרַע לְכֹךְ
וַיִּרְקָה לְפָנָיו טָפָה סְרוּחָה, וְהַדִּינִים עוֹנִין 'חֲלוּץ הַנֶּעֱלָ' שֶׁלֹּשָׁה פְּעָמִים,
חֲלוּץ הַנֶּעֱלָ כְּמַגִּדָּה, חֲלוּץ הַנֶּעֱלָ כְּמִזְרֵד בְּמִצְוֹת' (שפתי כהן (צפת) דברים
(שם). וּבִשְׁם רַבֵּנוּ יְחִיאֵל אָמְרוּ, הִיבָמָה מְקוֹנֶנֶת בְּפָנֵי בֵּית דִּין 'לֹא אָבָה
יָבָמִי' (דברים שם ז), וְהוּא מְשִׁיב 'לֹא חֲפָצְתִּי לְקַחְתָּה' (שם, ח) וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ
שֶׁיִּהְיֶה אָחִיו בְּלֹא זָרַע, וְהִיא חוֹלֶצֶת נֶעֱלָ לֹאמֵר שִׁיתָאֵבֶל עַל אָחִיו,
כִּי מַעֲתָה הָרִי הוּא מֵת וְנִשְׁכַּח אַחֲרֵי שֶׁאֵינוֹ מְקִים לוֹ זָרַע, וְרוֹקֶקֶת
לְפָנָיו, בְּלֹאמֵר לֹא מַחְמַת יָפִיךְ חֲמֻדְתִּיךָ, וְאוֹמֶרֶת בֵּן לְהַלְבִּינוּ, וְהַעוֹמְדִים

משנה הלכות

לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו. ויקרא
שמו בישראל בית חלוץ הנעל', וכל היושבים
עונים 'חלוץ הנעל' ג' פעמים^ט. יבמה שאין לה
יד חולצת בשיניה^ז. יבם שאין לו רגל אינו
יכול לחלוץ^ח. לא רצה לחלוץ לה מטעין
אותו שתתן לו מאתים זוז ולא תתן, ואם
השלישה המעות אינה יכולה לחזור, יש לו
אשה אחרת מנדין אותו לחלוץ^ז. וצריך
לדקדק שהיבם גדול, ושהיא אשת המת,
ושאינה מעוברת, ושלא ילדה וולד של קיימא
אחר שמת הבעל^ז. ואסור לדיין ליטול שכר
על חליצה ועל כל פנים לא יותר מכדי שעת
בטלה^ז. ונוהג בכל מקום ובכל זמן.

והיא^א. היבמה קוראת בלשון הקודש 'מאין
יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה
יבמי' (לא אבה' צריכה לומר בנשימה אחת)
והיבם קורא 'לא חפצתי לקחתה', לא היו
יכולין לקרות מקרין אותו ומסבירין להם
הדברים אם לא מבינים, היבם נועץ רגלו
בארץ וסומך על דף, היבמה מוטה ומתרת
בימינה רצועות המנעל מעל רגלו וחולצת
המנעל ומשליכתו לארץ, וצריכין לכוון
שניהם להתירה לשוק^ב. אחר כך היבמה
עומדת ויורקת בארץ כנגד פני היבם רוק
הנראה לדיינים, וצריכין הדיינים לראות
הרוק, מקרין לה בלשון הקודש 'ככה יעשה

ה. מהרי"ק בשם בה"ג, הביאו בשפתי כהן (צפת) דברים שם. ז. דברים שם י. ז. רמב"ם שם ה"ו. אבן העזר
שם ס"ד. סדר חליצה שם סל"ט. ח. רמב"ם שם ה"ו וה"ח. אבן העזר סכ"ט-ל-לא וסמ"ד. סדר חליצה שם
סמ"ז-מח-מט-נ-נא-נב. ט. רמב"ם שם ה"ז. אבן העזר שם סל"ח וסמ"ב. סדר חליצה שם סנ"ג-נד. י. רמב"ם
שם ה"ח. אבן העזר שם סל"א. יא. רמב"ם שם ה"ז. אבן העזר שם סל"ה. יב. אבן העזר סי' קס"ה ס"א
ברמ"א. יג. אבן העזר סי' קס"ט ס"ח. סדר חליצה שם ס"כ-כ"א וסכ"ג. יד. אבן העזר שם ס"ב ברמ"א.

שם אומרים שלשה פעמים 'חלוינ הנעל' לפרסם בשתו (שפתי כהן שם). גם להודיע שנפטר ממנו ואינה משעבדת לו לחלק לו כבוד מעתה 'וירקה בפניו' (חינוך).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תר

להציל הנרדף מיד הרודף (מצות עשה רמ"א)

צוה הקדוש ברוך הוא להציל הנרדף אפלו בנפשו של רודף אם לא נוכל להצילו באחד מאבריו, שנאמר (דברים כה, יב) 'וקצתה את כפה'.

משךשי המצוה. שהקדוש ברוך הוא ברא עולמו ישר, ולא יחשבו הרשעים שהתורה הרצויה וכל החוק מחברו בכח יעשה כרצונו כשלא ימצא מי שהוא מושיע לחברו החלש ומונע ומעכב ביד בעלי הזרוע, ונמצא העולם חרב ואיש את רעהו חיים בלעו, לכן צוה יוצר כל יתברך שמו להציל הנרדף (חינוך). ואין העולם מתקיים כי אם בתשועת

משנה הלכות

עשה על כל ישראל להצילו באחד מאבריו הרודף, לא היה יכול לכוון ולהצילו באחד מאבריו אלא אם כן הורגו לרודף, הרי אלו הורגים אותו אף על פי שלא הרג עדיין, והורגין אותו בלי בית דין^א.

בא במחתרת ומסכן את הרבים. הבא במחתרת דינו כרודף, ואם ידוע שלא בא אלא על עסקי ממון ולא יהרוג אף אם יעמוד בעל הממון נגדו אסור להרגו^ב. מי שמסכן את הרבים כגון שעוסק בזיופין במקום שהמלכות מקפדת דינו כרודף ומותר למסרו למלכות,

תר) גדרי המצוה. גרסינן בספרי (פר' כי תצא פב) "והחזיקה במבושיו" (דברים שם יא), מה אותו מקום מיוחד שיש בו סכנת נפשות, כך כל דבר שיש בו סכנת נפשות הרי היא ב'קצותה את כפה', ומנין שאם אינו יכול להצילו בכפה בלבד שיש להצילו בנפשה, תלמוד לומר 'לא תחוס עיניך' ודיבר הכתוב בהווה. ומכאן למדו שכל הרודף אחר חבירו להרגו והזהירו (ובדיעבד אפילו לא הזהירו) והרי הוא רודף אחריו, בין שהיה הרודף גדול והנרדף קטן ובין שהיה הנרדף גדול והרודף קטן, מצות

תר) א. רמב"ם הל' רוצח פ"א ה"ו-ז. חו"מ סי' תכ"ה ס"א. **ב.** רמב"ם הל' גניבה פ"ט ה"ז. חו"מ שם ברמ"א.

הַחֲלֹשׁ מִיַּד הַחֲזָק מִמֶּנּוּ, וְהַנִּרְדָּף לְעוֹלָם עֵינוּ וְלִבּוֹ אֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ
 לְהוֹשִׁיעוֹ מִיַּד רוֹדְפוֹ, וְאָמְרוּ רַ"ל (ויק"ר כו, ה) "אַלְקִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדָּף" (קהלת
 ג, טו) אֲפִלּוּ הַנִּרְדָּף רָשָׁע וְהַרוֹדֵף צָדִיק אֲלֵקִים יִבְקֹשׁ הַנִּרְדָּף, וְכָל שֶׁבֶן
 הַנִּרְדָּף לְאֵלִקִים וּמִתְחַנֵּן לוֹ וְדַאי יוֹשִׁיעוֹ (עיין חינוך), וְגִלְתָּה הַתּוֹרָה בְּנִעְרָה
 הַמְּאֻרָסָה שְׂאֵף עַל פִּי שְׂלֹא בָּא אֶלָּא לְפִגְמָהּ וְלֹא לְהִרְגָּהּ חִיב לְהַצִּילָהּ
 וְאֲפִלּוּ בְּנִפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף, הִבָּא לְהִרְגוֹ מִכָּל שֶׁבֶן שֶׁנִּתֵּן לְהַצִּילוֹ בְּנִפְשׁוֹ שֶׁל
 רוֹדֵף, וְזֶה שֶׁכָּתוּב (דברים כב, כו) 'וְאִין מוֹשִׁיעַ לָהּ' מִכָּל דְּבִיעֵי תְּשׁוּעָה, וּמִצְוָה
 לְהַצִּילָהּ מִיַּד הַרוֹדֵף (מעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה רמג) 7.

ספרי פר' כי תצא פכ-פג, סנהדרין נו: עד. אהללות פרק ז, רמב"ם הל' רוצח פ"א, ספר
 המצוות מצות עשה רמ"ז ולא תעשה רצ"ג, סמ"ג עשין ע"ז לאוין קס"ד, חושן משפט סי'
 תכ"ה.

משנה הלכות

ודוקא במקום שהמלכות מקפדת ויכול להזיק לרבים^ה. שודאי לא כלו לו חדשיו, והבן^י.

מקשה לילד. מעוברת שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר שבמעיה בין ביד ובין בסם אם אי אפשר שתלד, מפני שהוא כרודף אחריה להרגה, ואם הוציא ראשו אין נוגעים בו דהוה כילוד ואין דוחין נפש מפני נפש, וזהו טבע של עולם^י. יצא דרך מרגלותיו עד שיצא רובו חותכו, היה בן שמונה ודאי שלא כלו חדשיו אפילו הוציא ראשו מותר לחתכו אבר אבר כנ"ל, ועיין

שאר פרטים. הרודף אחר עכו"ם וגר תושב אסור להרגו^ה. ובמנחת חינוך נסתפק ברדף אחר הטריפה או גוסס בידי אדם שאין חייבין על רציחתו מיתה אי מותר להרגו^ט, ויש עוד להסתפק ברודף אחר תינוק פחות מבן שלשים שלא יצא עדיין מתורת נפל אי מותר להורגו, ויש לפשוט ממעוברת דמניחין אותה למות כשהוציא ראשו, ואם כן פשוט דהורגין. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

ג. עיין סנהדרין עד. ד. הביאו באור המצות (לאנגר) ח"ד מצוה רצג. ה. רמ"א שם. ו. רמב"ם הל' רוצח שם ה"ט. חו"מ שם ס"ב. ז. פתחי תשובה חו"מ שם ס"ק ב. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ט סי' של"א, ובמה"ת ח"ד סי' ער"ה. ח. מנחת חינוך. ט. עיין במצוה הבאה.

מצוה תרא

שֶׁלֹא לָחוּם עַל הָרוּדָף (לֹא תַעֲשֶׂה ש"ס)

הַזֶּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לָחוּם עַל הָרוּדָף הַנּוֹכַח בְּמִצְוֵה הַקּוּדְמָת,
שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה, יב) 'וְקִצְתָּהּ אֶת כַּפָּה לֹא תַחוּם עֵינֶיךָ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מִבְּאֵר מִן הַשֶּׁכֶל וְדַעַת הַכָּל מוֹדִים בּוֹ, כִּי אֵין לָךְ דְּבַר
שֶׁהַקְפִּידָה עָלָיו הַתּוֹרָה בְּשִׁפְכַת דָּמִים, וּכְתִיב (במדבר לה, לג) 'וְלֹא
תַחְנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ' וְגו', וְנֶאֱמַר (בראשית ד, י) 'קוֹל דָּמֵי אֶחִידָה צִעֲקִים אֵלַי מִן
הָאָדָמָה', וּבִפְרוּשׁ גִּלְתָּה הַתּוֹרָה (שם מ, ו) 'שִׁפְךָ דָּם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ
יִשְׁפָּךְ', וְלִפְיֶכָּה זֶה הַרוֹצֵחַ בֶּר מוֹת הוּא לְאַחַר שֶׁהִפְקִיר דָּם חֲבֵרוֹ לְהַרְגוֹ
(עיין מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תעה), וּמוֹטָב שְׂיָמוּת הוּא יְחִידִי מְשִׁיחֵהוּ אֶת חֲבֵרוֹ

משנה הלכות

תרא) באיזה עבירות מצילין מרודף.
הרואה אחד רודף אחר אחד
מאישי ישראל להורגו, או אחר אחת מכל
העריות שיש בהן כרת לבועל (חוץ מהבהמה)
מצילין אותן בנפשו של רודף אם אי אפשר
באחד מאבריו, וכן הרודף אחר הזכר, ואסור
לחוס על הרודף, רדף אחר הערוה ותפסה
ושכב עמה, כיון שהערה בה אפילו לא גמר,
אין ממיתין אותו אלא יביאהו לבית דין.^א רדף
אחר ערוה ואחרים רודפים אחריו להצילה
ואמרה להם הניחוהו כדי שלא יהרגני אין
שומעין לה, אלא מבהילין אותו ומונעין על
ידי הכאת אחד מאבריו, ואם אינם יכולין
באבריו הורגין אותו.^ב והורגין את הרודף
אפילו בשבת.^ג

תרא) א. רמב"ם הל' רוצח פ"א ה"י-יא-יב. חו"מ סי' תכ"ה ס"ג. **ב.** רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם ס"ד. **ג.** עיין
מנחת חינוך מצוה ת"ר. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ט סי' שצ"א. **ד.** רמב"ם שם ה"ג. **ה.** עיין מנחת חינוך
שם. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ט סי' שצ"ג. **ו.** מנחת חינוך.

וַיִּמִּיתוּהוּ אַחֵר כֶּךָ בְּבֵית דִּין וְנִמְצָא שְׂיָמוּתוֹ גַּם שְׂנִיָּהֶם. גַּם כִּי מֵאַחֵר
שֶׁהֲרֹדֶף בְּדָמוֹ לַהֲרֹג נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל נִדְבֶּק בּוֹ רָעָה רַבָּה, וּמִצְוָה לְבַעַר הָרָעָה
הַזֹּאת מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל אֶפֶן. וְלִדְעַת קֶצֶת מִהֲרָאשׁוּנִים מִצְוָה זֶה נִכְלָלֶת בְּלֹא
ד' לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רָעָד' (ויקרא יט, טז), וְהָכָא מְשַׁמְיַעֲנוּ בְּאִשָּׁה שְׂאֵחָהּ
בְּמִבּוּשֵׁי שֶׁל אִישׁ אֶפְלוּ לְהַצִּיל בַּעֲלָהּ, כִּיּוֹן דְּכִסּוּפָא מְלָתָא וּבִזְיוֹן גָּדוֹל
שֶׁהֲחִזִּיקָהּ בְּמָקוֹם עֶרְוָה 'וְקִצְתָּהּ אֶת כַּפָּה לֹא תַחֲוֹם עֵינֶיהָ' עָלֶיהָ, וְהַצִּילָהּ
בְּאַחַד מֵאַבְרֵיהָ. וְלֹא תַחֲוֹם עֵינֶיהָ' אִם הָעֵין אֵינוֹ מְתַעֲלֵם מִלְּהַסְתָּפֵל בְּעֶרְוָה
תִּסְמָכוֹהוּ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שגד).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תרב

לֹא יִתְּיָה בְּכִיסְךָ (לֹא תַעֲשֶׂה שם"א)

הַזִּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶצְלָנוּ בְּכִים אוֹ בְּבֵית מְשְׁקוּלוֹת וּמִדּוֹת
חֲסִרוֹת וִיתְרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה, יג) 'לֹא יִתְּיָה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וְאֶבֶן
גְּדוֹלָה וְקָטָנָה'.

משנה הלכות

בספק סכנה כדי להציל. ונוהג בכל מקום
ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תרב) השהיית והחזקות מידות חסירות.

אסור לו לאדם להשהות

בכיסו או בביתו מידה חסירה, אפילו שאינו
מודד בה ואינו חושב למדוד בה, ואפילו
עושה ממנה עביט של מי רגלים, שמא יבוא
מי שאינו יודע וימדוד בה, ובמקום שיש

פרטי דינים. הרודף לעבור על עבירה אפילו

חמורה, כגון לחלל שבת או לעבוד

עבודה זרה ח"ו, אף על פי שהם מעיקרי הדת

אין ממיתין אותו עד שיעשה מעשה ויומת

על פי בית דין. הנרדף עצמו שקם והרג

לרודף, אף על פי שהיה יכול להציל את עצמו

באחד מאבריו אינו חייב מיתה". ועיין בשו"ת

רדב"ז (ח"ב סי' רי"ח) ובכסף משנה^ט ובבית

יוסף^י ובש"ך^י אי צריך המציל להעמיד עצמו

ז. רמב"ם שם הי"א. ח. עיין משנה למלך הל' חובל פ"ח ה"י. ט. הל' רוצח פ"א הי"ד, מהגהות מיימוניות
בשם הירושלמי. י. חו"מ סי' תכ"ו. יא. חו"מ שם ס"ק ב.

מִשְׁרָשִׁי הַמִּצְוָה. מִבְּאֵר בִּקְרָא (שם, טז) 'כִּי תֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל עֲשֵׂה אֵלֶּה כָּל עֲשֵׂה עוֹל', וְאִין חֲלוּק בֵּין עוֹשֶׂה עוֹל בִּפְּה אוּ בְּמַעֲשֵׂה, בִּסְתֵר אוּ בְּגִלּוֹי, עַל כָּל פָּנִים עוֹל הוּא. וְעוֹד שֶׁכֶּפֶר בָּאֵל בְּרוּךְ הוּא וְאוֹמֵר מִי רוֹאֵנִי בְּזֹה, וְהַשֵּׁם יוֹדֵעַ וְעַד רוֹאֵה הַכֹּל, וְאָמַר 'לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִסֵּף', שְׂאֵם יִהְיֶה לְךָ 'אֶבֶן וְאֶבֶן' וְאַתָּה רוֹצֵה לְהַרְוִיחַ הַרְבֵּה עַל יְדֵי עוֹל, הַתּוֹרָה מְבַשֶּׁרֶת שֶׁ'לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִסֵּף' וְלֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבִיתְךָ בְּרֻכָּה וְיִתְמַעֲטוּ נְכֻסֶּיךָ, אֲכַל אָמַר הַכָּתוּב (דברים שם טו) אִם 'אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק' אִז 'יִהְיֶה לְךָ'

משנה הלכות

ליטרא וחצי ליטרא ורביע ליטרא, ולא יעשה שליש או חמישית ליטרא, אלא של רביעית, מפני שמטעים בהם^ה.

דיני משקולות. משקולות כסף יכולים לעשות משל מתכת, משקולות קטנה ששוקלין בהן כסף וזהב יש לחפותה בעור שמחיקה מועטת מביא היזק גדול^ו. ואסור להטמין משקולות במלח מפני שמכביד או מקיל^ז. כללו של דבר צריך לעשות באופן שלא יכול להטעות בני אדם. המאזנים צריכים להיות מיושבים כל אחד לפי מלאכתו^ח. מקום שנהגו להכריע יכריע, ושלל להכריע ישקול עין בעין, הכל כמנהג המדינה^ט.

מידת קרקע. מידת קרקע צריך לדקדק בחשבון על פי עקרים המתבארים בתשבורת, שאפילו מלא אצבע רואים אותה כאילו מלאה כרכום^י. מודד קרקע יקח חבל

מנהג העיר שאין מודדין כי אם במידה הרשומה ברושם הידוע וזו אינה רשומה מותר להשהותה^א. וכל שכן שלא יהא בכיסו או בביתו מידה חסירה או יתירה למדוד ולשקול, וכשקונה מודד ביתירה וכשמוכר מודד בחסירה, ומי שיש לו עובר בלא זו^ב. וחייבים בית דין להעמיד ממונים שיהיו מכריזים על החנויות תדיר, וכל מי שנמצא אתו מידה חסירה או משקל חסר או מאזנים מקולקלים, רשאים להכותו ולקנסו כאשר יראה לבית דין לצורך השעה^ג.

שיעורי המידות. מידת היבש עושין מסאה וחצי סאה ורובע סאה, וחצי קב ורובע הקב ושמינית הרובע, ולא יעשה קביים שלא יתחלף ברובע הסאה, ומידת הלח עושין הין וחצי הין ושלישית ההין ורביעית הין, לוג וחצי לוג, ורביעית לוג ושמינית ואחד משמונה שבשמינית^ד. המשקולות עושין

(תרב) א. רמב"ם הל' גניבה פ"ז ה"ג-ד. חו"מ סי' רל"א ס"ג. ב. עיין רמב"ם שם ה"א-ב. וחינוך ומנחת חינוך. ג. רמב"ם שם פ"ח ה"כ. חו"מ שם ס"ב. ד. רמב"ם שם פ"ז ה"ז. חו"מ שם ס"ד. ה. חו"מ שם ס"ט. ו. שם ס"י. ז. רמב"ם שם פ"ח ה"ז. חו"מ שם ס"א. ח. רמב"ם שם ה"ח-ט-י-יא. חו"מ שם ס"ג. ט. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם ס"ד. ועיין לעיל מצוה רנ"ט. י. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם סט"ז.

מִמּוֹן הַרְבֵּה, כִּי הַמְצָדִיק מְדוּתָיו שָׁם הַבְּרָכָה, וְהַחֲסָרוֹן יָבִיא הַחֲסָרוֹן (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שנה). וְאָמַר 'בְּכִסְדִּי' כִּי יִדְרֶךְ לְהַסְתִּיר בְּכִיסוֹ אֶבֶן חֶסֶר. וּכְתִיב (דברים שם) 'לִמְעַן יֵאָרְכוּן יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ, כִּי זֶה יָדוּעַ אֲשֶׁר כָּל מַלְכוּת צֶדֶק תַּעֲמֹד, כִּי הַצֶּדֶק כִּפְּנֵי וְהַעוֹת בְּהִרְסָתוֹ וּכְרָגָע יִפֹּל הַקִּיר (אבן עזרא דברים שם טו). וְלִפִּי שְׁהַמְעוֹל חוֹשֵׁב שְׂחִיחָה לְעוֹלָם וּמְלָסְטִים אֲחֵרִים שְׂחִיחָה לוֹ לִכֵּן יִקְצְרוּ יָמָיו, וְהַבּוֹטָח בַּה' יֵאָרִיכוּ יָמָיו, וְעַיִן לְעִיל מִצְוָה רַנ"ח-רנ"ט.

ב"ב פט. רמב"ם הל' גניבה פ"ז, ספר המצוות לא תעשה ער"ב, סמ"ג לאוין קנ"ב, חושן משפט סי' רל"א.

מִצְוַת תִּרְגָּ

זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמָלְךָ (מצות עשה רמ"ב)

צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזָכוֹר בִּפְהַ וּבִלֵּב אֶת הָרַע שֶׁעָשָׂה עֲמָלְךָ לָנוּ בְּדֶרֶךְ בְּצִאתָנוּ מִמִּצְרַיִם, שְׁנֵאָמַר (דברים כה, יז) 'זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמָלְךָ בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם'.

משנה הלכות

תרג **גדרי המצוה.** מצות עשה לזכור בפה ובלב מה שעשה לנו עמלק ושנאתו לישראל בעת שיצאו אבותינו ממצרים, שנאמר (דברים כה, יח) 'אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריו ואתה עיף ויגע ולא ירא אליקים'. ובספרי (פר' כי תצא פו) וש"ס במגילה (יח). "זכור" יכול בלב כשהוא אומר (דברים שם יט) 'לא תשכח' הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים 'זכור' שתהא שונה בפיך'.

של חמישים אמה"כ, לא ימוד לאחד בימות החמה, ולאחד בימות הגשמים, שהחבל מתקצר בימות החמה"כ.

כללים. ועונש המידות והמשקולות קשה מאוד שאי אפשר לשוב בתשובה הגונה"כ, ונוהג בכל מקום ובכל זמן בכל אישי ישראל, וגם בן נח אסור בזה משום גזל, ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה, ובן נח נהרג עליו אם שקל או מדד, דקיימא לן" דבן נח נהרג על הגזל ואפילו פחות משהו פרוטה.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (תנחומא כי תצא ט) 'מֵהוּ 'עֲמָלֶךְ', 'עִם לֶךְ' עִם שֶׁבֶא לְלַקֵּךְ דָּמֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִשְׁל לְמָה הִדְבֵּר דּוֹמָה לְאִמְבָּטִי רוֹתַחַת שְׁלֹא הָיְתָה בְּרִיָּה יְכוּלָה לִירֹד לְתוֹכָהּ, בָּא בֶּן בְּלִיעַל אֶחָד וְקִפֵּץ לְתוֹכָהּ אָף עַל פִּי שְׁנִכּוּהָ הִקְרָה לִפְנֵי אֲחֵרִים, אָף כָּאֵן שֶׁיֵּצְאוּ אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם ה' קָרַע לָהֶם הַיָּם וְנִשְׁתַּקְּעוּ הַמִּצְרַיִם לְתוֹכוֹ, נָפַל פַּחַדָּן עַל כָּל הָאֲמוֹת שֶׁנֶּאֱמָר (שמות טו, טו) 'אִזְ נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אֲדוֹם' וְגו', בִּיּוֹן שֶׁבֶא עֲמָלֶךְ וְנִזְדוּג לָהֶם אָף עַל פִּי שֶׁנִּמְלֵא אֶת שְׁלוֹ מִתַּחַת יָדָיו הִקְרַם לִפְנֵי אֲחֵרִים". וּלְפִי שֶׁמְדַרְךְ בְּנֵי אָדָם לְשִׁכַּח מַעֲשֵׂה רָשָׁע שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ לִפְנֵי זְמַן רַבִּי, וְעוֹד שֶׁמָּה שֶׁעָשׂוּ עָשׂוּ אֲבוֹתֵיהֶם וְהָרִי בָּנִים לֹא יוֹמְתוּ עַל אֲבוֹתָי, לָכֵן צִוְּתָה הַתּוֹרָה לְדַעַת דְּשִׁאֲנֵי עֲמָלֶךְ כִּי בָמָה שֶׁנִּגְלַחַם עִם אֲבוֹתֶיךָ לָךְ עָשָׂה וְלֹא לְאֲבוֹתֵינוּ בְּלִבָּד, וְהַטַּעַם 'אֲשֶׁר קָרַךְ בְּדַרְךְ' (דברים כה, יח), הִקְרַ אֹתָךְ לְכָל הָעַמִּים, וּמֵאִזְ עַד עַתָּה אֵינָם יִרְאִים מִלְּהִרַע לָךְ, וְכָל הַצָּרוֹת לָךְ מִמֶּנּוּ בָּאִים עַד הַיּוֹם. וְעוֹד שֶׁזֶּנֶב 'בְּךָ כָּל הַנְּחָשִׁים

משנה הלכות

תמידיות, ועיין מנחת חינוך. ולעניות דעתי נראה להשוותם דודאי מצות עשה לזכור תמיד כל ימי חייו, אבל לזכור בפה סגי בפעם אחת מן התורה שלא ישכח. ועיין להלן (מצוה תר"ה) מה שנוהגים בתפוצות ישראל לקרוא פרשת זכור.

כללים. ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים לדעת החינוך, כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב, ויש אומרים דגם בנשים מצוה לזכור, ומי יעמוד בסוד ה' בטעם הזכירה, ונוהגים אנשי מעשה להזכירו

שיעור הזכירה. וצריך לדקדק זכירה זו כמה הוא, ומפשטות הדברים נראה דהוא מצוה תמידית לזכור בכל עת וכל שעה, והחינוך כתב וזה לשונו 'ואל הזכירה הזאת בלב ובפה לא ידענו בה זמן קבוע בשנה אלא או ביום כמו שנצטוינו בזכירת יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה, והטעם כי הזכירה ההיא הוא עיקר הדת וכו', אבל זכירת מה שעשה עמלק אינו רק שלא תשכח שנאתו מלבבינו, ודי לנו לזכור זה פעם אחת בשנה או בשתי שנים או בשלש'. אבל הרמב"ם^א כתב 'ומצות עשה לזכור תמיד', משמע דהוא מצוה

אַחֲרֵי־כֵן (שם), **שֶׁהָכָה אוֹתָהּ מִכַּת זָנָב, שֶׁהָיָה חוֹתָהּ מִיָּלוֹת יִשְׂרָאֵל וְזוֹרֵק בְּלִפְי שְׁמִיא, וְגִדָּף וְחָרַף בְּלִפְי מַעֲלָה (תנחומא שם י), וּלְפִיכָךְ 'זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָּךְ עִמָּלְךְ' (ע"ע בטעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה רמה).**

מגילה יח. כט. סנהדרין כ: רמב"ם הל' מלכים פ"ה, ספר המצוות מצות עשה קפ"ה-קפט ופ"א תעשה נ"ט, סמ"ג עשין קט"ו לאוין רכ"ו, סמ"ק סי' קמ"ז, אורח חיים סי' תרפ"ה.

מצוה תרד

תִּמְחָה אֶת זָכַר עִמָּלְךְ (מצוה עשה רמ"ג)

צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַחֹת זָכַר עִמָּלְךְ עַד בְּלִי הַשָּׂאִיר לוֹ שְׁרִיד, שְׁנַאֲמַר (דברים כה, יט) 'תִּמְחָה אֶת זָכַר עִמָּלְךְ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי כָּל זִמֵּן שֶׁהִרְשָׁעִים בְּעוֹלָם חֲרוֹן אַף בְּעוֹלָם, וְרֵאשִׁית גּוֹיִם עִמָּלְךְ^א רֵאשׁוֹן בְּרִשְׁעָתוֹ וְלָכֵן 'אַחֲרִיתוֹ עָדִי אִבְדִּי'. וְצִוָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזָכֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּלְךְ בְּדֵי לְמַחֹת אֶת שְׁמוֹ וְזָכְרוּ. וְצִוָּנוּ בַּמִּצְוָה בְּעִמָּלְךְ יוֹתֵר מִבְּשָׂאֵר אֲמוֹת הָעוֹלָם מִפְּנֵי ג'

משנה הלכות

בהמה לומר בהמה זו של עמלק היתה.^א והמנחת חינוך תמה מנא ליה לרש"י דאפילו בהמה צריכין להרוג, ובמחילת כבוד תורתו אישתמיטתיה דברי המזרחי שם שכתב כי מילת 'זכר' בצירי מורה שלא תשאר אחריו דבר שיהיה זכרו עליו, עיין שם.

זמן החיוב ועל מי מוטל. ונחלקו הראשונים ז"ל בזמן קיום המצוה ועל מי מוטל הקיום, החינוך כתב 'זאת המצוה מוטלת על הציבור כולן וכענין שאמרו (סנהדרין כ:)' שלש מצות נצטוו ישראל

בכל יום עם שאר זכירות אחר התפילה ונכון הוא,^א והמנחת חינוך כתב ואולי אפילו לאחר ביאת המשיח נצטרך להזכירו ולזכרו מה שעשה לנו, ופלא שלא הרגיש הגאון דכן כתוב מפורש בתרגום יונתן (דברים שם יט), עיין בזה להלן במצוה תר"ה.

תרד) על איזה עמלקים מצווים. מצות עשה מן התורה למחות זרעו של עמלק ולאבד זכרו מן העולם, הן זכר והן נקבה, קטן וגדול, מעולל ועד יונק, משור ועד שה, שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על

ה. עיין מנחת חינוך. **תרד) א.** הלשון ע"פ תוספתא סוטה פ"י מ"א. סנהדרין קיג: ב. במדבר כד, כ. ג. שם. ד. לעיל במצוה הקודמת. ה. רש"י דברים כה, יט. ועיין רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ה.

טַעֲמִים. א', מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָיָה הַרְשָׁע הָרָאשׁוֹן, וּכְמוֹ שֶׁנִּבְּא עָלָיו מִשְׁלָהֶם
'רִאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֶק' וגו'. ב', כִּי כָּבֵד נִשְׁפָּע הַשֵּׁם בְּרוּךְ הוּא 'כִּי יָד עַל כָּם
יָה מִלְחָמָה לֵה'', שָׁזָה הָרִים יָדוֹ בְּכִסָּא הַמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא בְּנִפְלֹו עַל יִשְׂרָאֵל, וְגַם בְּכִרְיַת הָעֵרְלוֹת וּזְרָקָן כָּלִפִּי מַעֲלָה. ג', מֶה
שֶׁאָמְרוּ (פְּסִיקְתָא דְּרַב כְּהֵנָא ג', ט) 'מִשָּׁל לְאֶדוֹן שֶׁהָיָה לוֹ כָּרֶם וּגְדָרוֹ וְהוֹשִׁיב בּוֹ
כָּלֶב לְשָׁמְרוֹ, בָּא בְּנוֹ שֶׁל אֶדוֹן וּפְרִין הִגְדָּר וּבָא הַכָּלֶב וּנְשָׁכוֹ, כָּל זְמַן שֶׁרָצָה
הָאֶדוֹן לְהַזְכִּיר חֲטָא בְּנוֹ אָמַר לוֹ זָכוֹר אֶתָּה שֶׁנִּשְׁכַּךְ הַכָּלֶב, כִּךְ כָּל זְמַן
שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שָׁמוֹ רוּצָה לְהַזְכִּיר חֲטָאֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמְרוּ (שְׁמוֹת יז, ז) 'הִיֹּשׁ
ה' בְּקִרְבָּנוֹ' אָמַר לָהֶם (דְּבָרִים שֵׁם יז) 'זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמָלֶק', וְלָכֵן
'תִּמְחָה אֶת זֵכֶר עֲמָלֶק'.

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

משנה הלכות

אפשר דעל כל יחיד יהיה אז החיוב. והיראים
(מצוה רצ"ט) כתב "ר" יהודה אומר ג' מצוות
נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם
מלך להכרית זרעו של עמלק ולבנות להם
בית הבחירה' וכו' (סנהדרין שם), הוי אומר
להעמיד להם מלך תחילה, למדנו מכאן
שמצוות למחות זכר עמלק על המלך מוטלת
ולא על שאר אנשים, זה פי' הכתוב 'כי יד על
כס יו', דהיינו המלכות, אז תתקיים 'מלחמה
לה' בעמלק". והאבן עזרא (דברים שם כה)
כתב 'אחר שירשו הארץ ושקטה ממלחמה
מכל סביבותיה אז החיוב למחות, כי כל זמן
שעוסקים במלחמות הקרובים להם אינם
חייבים במלחמת עמלק'. והרמב"ם לא ביאר

בשעת כניסתן לארץ וכו' ולהכרית זרעו של
עמלק', ובאמת כי על כל יחיד מישראל
הזכרים מוטל החיוב להרגם ולאבדם מן
העולם אם יש כח בידם בכל מקום ובכל זמן
אם אולי ימצא אחד מכל זרעם (ופלא על
המדפיסים בנוא יארק שהשמיטו סיום זה, כי
זה היתה השמטה מחמת הצענזור והיה להם
להחזירו למקומו). על כל פנים סבירא ליה
דגם בזמן הזה החיוב, ועל כל יחיד. אבל
הסמ"ג (לאוין רכ"ו) כתב 'מצוה זו אינה נוהגת
אלא לימות המשיח לאחר כיבוש הארץ
שנאמר (דברים שם יט) 'והיה בהניח לך ה'
אלקיק מכל אויביך וגו' תמחה" וגו', מפורש
דדוקא לאחר ביאת המשיח, אבל מכל מקום

ו. עיין אלה המצוות (חאגיז) מצוה תרה. ז. שמוות יז, טז. ח. עיין תנחומא כי תצא י. ראה טעמי מצוות (לר"מ
הבבלי) לא תעשה שנו, ושם מצוות עשה רמה. ט. הביאו בהגהות מימוניות הל' מלכים פ"ה ה"ה אות א.

מצוה תרה

לא תשכח (לא תעשה שם"ב)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא נשכח מה שעשה והרע לנו עמלק בצאתנו ממצרים, שנאמר (דברים כה, יט) 'לא תשכח'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מה שאמרו בספרי (פר' כי תצא פו) "זכור" בפה 'לא תשכח' בלב, שהחויב בזה לספר לבנים ענין עמלק. ורמז בזה משה רבנו עליו השלום ענין עמלק לזמן הגלות, כי בהיותנו בארץ אמר 'זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'. והיה בהנחת ה' אלקיך לך וגו' תמחה את זכר עמלק' (דברים כה, יז יט), וכאשר לא תהיה בארץ רק 'מתחת

משנה הלכות

ואפילו ליומי מלכא משיחא לא תתנשי' עד כאן, וראיה ברורה להמנחת חינוך ז"ל. ועלה אם כן לפי סברא זו דגם על נשים איכא מצוה דזכירה, אף דלענין מלחמה אינה בנשים. ועיין לעיל במצוה תר"ג מתי זמן זכירה זו.

קריאת פרשת זכור. והנה תיקנו לנו חז"ל לקרוא פרשת זכור פעם אחת בשנה, ויש אומרים דקריאתה דאורייתא^י, וצריכים כולם לשמוע הקריאה אנשים ונשים, ואם הוא במקום שאין שם מנין ילך למקום שיש מנין לשמוע. ולעניות דעתי דזה דוקא אם לא שמעו קריאתה בזמנה על הסדר, דאם שמעו על הסדר בשנה זו אם כן פרשת זכור הוה כבר פעם שנית בשנה, ואולי משום דצריך כוונה למצוה ועל הסדר אינו מכוון למצות זכור. וקבעו שבת שלפני פורים כי דין הוא לקרותה בפורים

בזה כלום, ועיין רמב"ם בספר המצוות מצוה קפ"ט. ובחידושי הארכתי, ועיין מנחת חינוך שנסתפק למה לא נתחייבו הנשים בזה, ולפי מה שכתבתי פשוט דהנשים פטורים מזה, וקל להבין.

תרה) גדרי הלאו. אסור לנו לשכוח אשר עשה לנו עמלק, והשוכח מה שעשה לנו עמלק עובר בלאו זה, לבד העשה שנתבאר לעיל^ב. והנה החינוך (מצוה תר"ג) כתב ד'מצוה זו נוהגת בזכרים דלהם לעשות מלחמה, והמנחת חינוך תמה עליו דמנא ליה דהזכירה מטעם מלחמה, דילמא אף לאחר ביאת המשיח נצטרך לזכור עיין שם. ופלא על הגאון ז"ל שלא זכר עת כתבו, דכן הדבר מפורש בתרגום יונתן וזה לשונו 'והיה כד יניח ה' אלקכון לכון בעלי דביכון וכו' תמחון ית דוכרנא דעמלק מתחות שמיא

י. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' ש"י. **תרה) א.** דברים שם יז. **ב.** רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ה. **ג.** או"ח סי' תרפ"ה ס"ז.

הַשָּׁמַיִם' (שם, יט) כְּלוֹמַר מִפְּזֹר וּמִפְּרֵד בֵּין הָעַמּוּם בְּגִלּוֹת אֲזַי לֹא תוּכַל לְזַכֵּר עֲנִין עַמְּלֶךָ בַּפֻּעַל וּבִמְעֻשָּׂה, אֲבָל 'לֹא תִשְׁכַּח' עַל כָּל פְּנִיִּים בְּחוּץ לָאָרֶץ לֹא תִשְׁכַּח מִפִּיהֶם (אברבנאל דברים שם יז-יט).⁷ וּלְפִי שְׁעַמְלֶךָ וְשָׂרוֹ הוּא שָׂרוֹ שֶׁל עֲשׂו, וְאִי אֶפְשָׁר לִפְלֹא שָׂרוֹ שֶׁל עֲשׂו עַד בִּיאַת גִּזְאֵל צֶדֶק מִכַּח בְּרַכַּת אֲבִינוּ יִצְחָק 'וְהָיָה כְּאֲשֶׁר תִּרְיֵד וּפְרֻקָּתוֹ' וְגו' (בראשית כו, מ), וְהָרִי הוּא הַפֶּלֶב הַנוֹשֶׂה, וְשָׂרוֹ שֶׁל עֲשׂו הוּא סִמְאֵל הוּא הַשָּׂטָן הוּא הַיֵּצֵר הָרָע, אֲבָל לְעֵתִיד שְׁתַּתְּקִים בְּרַכַּת יִצְחָק בְּמִלְאָהּ יִהְיוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִרְאִי ה', אֲזַי 'תִּמְחָה' שְׁמוֹ שֶׁל עֲשׂו וְיִמְחָה זִרְעוֹ שֶׁל עַמְלֶךָ, וְזֶה הַטַּעַם 'זָכוֹר וְגו' וְלֹא יֵרָא אֱלֹקִים. וְהָיָה בְּהֵנִיחַ וְגו' תִּמְחָה אֶת זָכֹר עַמְלֶךָ וּמִתַּחַת הַשָּׁמַיִם' יִמְחָה שְׁמוֹ מְלֶהזְכִּירוֹ.

מראה מקומות עיין במצוה תר"ג.

משנה הלכות

פנים ישמעו הקריאה בפורים ויצאו בדיעבד^ד, ויש חולקין^ה והראשון נראה עיקר^ו. מי שהוא אנוס ואין לו מנין יקרא פרשה זו בנגינות וטעמים בספר תורה בלא ברכה^ז, ואם אין לו ספר תורה יקרא בחומש, קטן אינו עולה למפטיר בשבת זו^ח, ונוהג בכל מקום ובכל זמן.

מענינו דיומא, כי המן הרשע היה מזרע עמלק, ורצו להודיע שנצטוונו בזכירה זו עוד קודם נס זה שנעשה עם המן קבעו קודם פורים שלא יטעו שעל נס פורים נתקן. ובפורים קורין (שמות יז, ח) 'ויבוא עמלק' גם כן מטעם זה, בני הישובים שלא שמעו הקריאה בפרשת זכור בשבת על כל

ד. וכן באברבנאל שמואל א טו, ג. ה. עיין בזוה"ק ח"ג קס. "עמלק יושב בארץ הנגב" הא יצרא בישא'. ועיין בתיקון^ז ס. 'סמאל דאיהו יצר הרע'. ובזוה"ק ח"א קע. 'שרו של עשו היה, ואיהו סמאל'. ובב"ב טז. 'הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות'. ו. עיין אלשיך דברים כה, יז-יט. ז. מגן אברהם שם. ח. משנה ברורה שם ס"ק ט"ז. ט. ועיין חכמת שלמה שם להגאון ר' שלמה קלוגר. י. רמ"א שם. יא. מגן אברהם סי' רפ"ב ס"ק ט.

פֶּרֶשֶׁת כִּי תָבֹא יֵשׁ בָּהּ ג' עֶשְׂרִין וּג' לָאוּיִן

מִצְוַת תְּרוּ

מִצְוַת קְרִיאַת פֶּרֶשֶׁת בִּכּוּרִים (מִצְוַת עֲשֵׂה רמ"ד)

צִוְּהָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְקִרְוֹת פֶּרֶשֶׁת הַבִּכּוּרִים מֵאֶרְצִי אֲבִי עַד
'אֲשֶׁר נִתְּתָה לִי ה' בָּעֵת שֶׁנִּבְיֵא בִּכּוּרִים לְמִקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כו, ה)
'וְעֲנִיתִי וְאָמַרְתִּי לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׁעָקָר קִבְּלַת אֱלֻקוֹת וְיִסּוּד הַשְּׁלֵמוֹת הוּא שֶׁנֶּאֱמַר כִּי
'לָהּ' הָאָרֶץ וּמִלּוֹאָהּ תִּבֵּל וְיִשְׁבִּי בָּהּ", וְהוּא אֲדוֹנֵנוּ וְאֵין עוֹד
אַחֵר, וְשֶׁהוּא הַמְּשֻׁנָּח וְהַמְּשֻׁפָּע כָּל טוֹבוֹתֶיהָ. וְלֹא יִחַשֵׁב הָאָדָם שֶׁהָאָרֶץ
הוּא שְׁלֹו וְכַחוֹ וְעֵצָם יָדוּ עָשָׂה לוֹ כָּל חִילוֹ, כִּי זֶה פְּרִיקַת עַל וּמִזְרָא
שָׁמַיִם מַעְלָיו, וְלֹא 'וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ' (דברים שם א), כְּלוּמָר אַחֵר
שֶׁתִּנּוּחַ מְכָל הָאוֹיְבִים וְתָבֹא אֶל הָאָרֶץ בְּתַתּוֹ ה' לָךְ מִתְּנַת חֲנֹם וְתִשָּׁב

משנה הלכות

דין שיהיו מקרין את מי שהוא יודע כמו
שאינו יודע'.

המביאין ואין קורין. ואלו מביאין ולא קורין
האשה והטמטום והאנדרוגינוס
והאפטרופסין והעבד והשליח לפי שאינן
יכולין לומר 'אשר נתת לי' (דברים שם י').
הגר מביא וקורא כן כתב הרמב"ם ז"ל וחלקו
עליו הפוסקים כיון דלא נחלו את הארץ.
הקונה שני אילנות בתוך שדה חבירו מביא
ואינו קורא, קנה שלש מביא וקורא". הפריש
ביכוריו ומכר שדהו מביא ואינו קורא".

תרו) סדר הקריאה. המביא ביכורים לבית
המקדש משדהו (עיין לעיל מצוה
צ"א) משהגיע להר הבית נוטל סלו על כתיפו
וקורא הפסוק (דברים כו, ג) 'הגדתי היום' וגו',
ואחר כך מוריד הסל וקורא מ'ארמי עובד
אבי' וגו' (שם, ה) עד גמר כל הפרשה (שם,
י). ומצוה לקרוא בלשון הקודש¹ ובקול רם,²
חיסר תיבה אחת לא יצא וחוזר וקורא, ואסור
להוסיף על הקריאה הזו'. בראשונה כל מי
שהיה יודע לקרות קורא וכל מי שאינו יודע
לקרות מקרין אותו, נמנעו אלו שאין יודעין
לקרות מלהביא כדי שלא יכלמו, התקינו בית

תרו) א. ע"פ תהלים כד, א. **ב.** עיין דברים כה, יט. **ג.** רמב"ם הל' ביכורים פ"ג ה"ב. **ד.** שם ה"י. **ה.** מנחת
חינוך ע"פ סוטה לב. **ו.** מנחת חינוך. **ז.** רמב"ם שם ה"א. **ח.** שם פ"ד ה"ב. **ט.** שם ה"ג. **י.** עיין רדב"ז
ומשנה למלך, ומנחת חינוך. **יא.** רמב"ם שם ה"ד וה"ז. **יב.** שם ה"ה.

בָּהּ הִשְׁקַט וּבָטַח אִישׁ תַּחַת גֻּפָּנוּ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ, צִוָּה הַשֵּׁם יִתְּכֶרֶךְ שְׂבָכָל
שָׁנָה גַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּדַבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה שִׁיתְּפָרְסֶם בּוֹ הָאֱמוּנָה הָאֲמִתִּית (עֵיין
אברבנאל דברים כו, א-ב). וְיִוָּדָה בְּקוֹל רָם בְּפִיו וּבִשְׁפָתָיו יִכְבְּדוּ, וְיִזְכִּיר הָרַעוֹת
שֶׁעָבְרוּ עָלֵינוּ מִימֹת אֲבוֹנֵינוּ יַעֲקֹב וְעַד עַכְשָׁיו, וְהִצִּילָנוּ ה' בְּרוּךְ הוּא מִכָּל־
וְאַחֵר הַשָּׁבַח וְהַתּוֹדָה לַהֲשֵׁם יִתְּכֶרֶךְ מִבְּקֵשׁ מִלְּפָנָיו לְהַתְמִיד הַפְּרָכָה עָלָיו
וְעַל כָּל עַם יִשְׂרָאֵל (עֵיין חינוך). וּבִזְוָה כָּכָר יֵצֵא כְּדִי חוֹכְתוֹ לְהוֹרוֹת שְׁלָה'
הָאָרֶץ וְהוּא בַּעַל הַשְּׂדֵה, וְהוּא הַנּוֹתֵן הַתְּבוּאָה וְהַזֶּרַע לְזֶרַע, וְנִכְנַע
לְעִבּוּדָתוֹ יִתְּכֶרֶךְ שְׁמוֹ (עֵיין אברבנאל שם).

ביכורים פרק ג, סוטה לב. רמב"ם הל' ביכורים פ"ג, ספר המצוות מצות עשה ק"ב, סמ"ג
עשין ק"מ.

משנה הלכות

או נקצץ האילן מביא ואינו קורא שהרי הוא
כמי שאין לו קרקע^{יז}, וכן שטפה נהר שדהו.
הביא ביכוריו וקרא וחזר והביא ממין אחר
אינו קורא, דפעם אחת בשנה קורא^{יח}. ואינו
קורא אלא מעצרת ועד אחר סוכות, הביא
ביכוריו לאחר חג הסוכות עד חנוכה, אף על
פי שהפרישן קודם החג, מביא ואינו קורא
שנאמר (דברים כו, יא) 'ושמחת' ואין קריאה
אלא בשעת שמחה, מחג השבועות עד לאחר
חג הסוכות^{יט}. ונוהג בזמן שבית המקדש קיים
ובארץ ישראל, יהי רצון שיבנה במהרה
בימינו אמן.

המוכר שדהו לפירות הלוקח מביא ואינו
קורא, בעל מביא בנכסי אשתו וקורא^כ.
כהנים ולויים מביאים וקוראים שיש להם
שדה מגרש^{כא}. אבדו ביכוריו קודם שהביאן
להר הבית והפריש אחרים מביא ואינו
קורא^{כב}.

שאר פרטים. וכתב החינוך 'ומזה יש ללמוד
בתפילותינו ובתחנונינו לפני השם
ברוך הוא לדקדק מאוד להיזהר בלשון, שאין
לומר לפני השם יתברך כי אם בדקדוק גדול'
ושפתים ישק. הפריש ביכוריו ויבש המעיין

מצוה תרו

ודוי מעשר (מצות עשה רמ"ה)

צוה הקדוש ברוך הוא להתודות לפניו יתברך שמו שעשינו כל מה שצונו בהוצאת המעשרות והתרומות ולא החזקנו בהם, שנאמר (דברים כו, יג) 'ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקדש מן הבית וגו'.

משךשי המצוה. היות כי ענין התרומות והמעשרות דבר גדול הוא, וגם כי בהם תלוי מחית משרתי האל ברוך הוא ובהם תלוי הברכה בארץ ובפרות, וכמו שאמרו (תענית ט.) "עשר תעשר" (דברים יד, כב) בשביל שתתעשר, צוה השם יתברך להפרישם ולתתם לכל אחד חלקו הראוי לו עד שלא ישאר אצלו שום דבר מחלקי המתנות

משנה הלבנת

התרומה לכהן והמעשר ללוי ומעשר עני לעני ומעשר שני פודה ומאבד הפרטה שחילל עליה, אין לו מטבע קטנה לחלל מחלל על פרי השוה פרוטה¹. וערב יום טוב האחרון של חג הפסח עושין הביעור². פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הביעור אין מעכבין אותו מלהתוודות ואינו חייב לבער³. היו פירותיו רחוקים ממנו והגיע יום הביעור קורא שם למתנות ומזכה אותן להראוי על גבי קרקע או למי שזוכה להן לבעליהן ומתוודה למחר⁴.

פרטי דינים. הפריש המתנות שלא על הסדר או שנשרף טבלו או הפריש בטומאה

תרו) גדרי המצוה וסדר הוידי. מצות עשה להתוודות לפני ה' אחר שמוציאין כל המתנות שבזרע הארץ, וזה נקרא 'וידי מעשר'^א. וידי זה מתוודין לאחר שנת מעשר עני כלומר לאחר שנה השלישית ושנה השישית שבשמיטה^ב. זמן הוידי במנחה ביום טוב האחרון של פסח של רביעית ושביעית^ג. ואין מתוודין אלא ביום, וכל היום כשר לוידי אלא שנהגו במנחה^ד. ונאמר בכל לשון, רצו רבים להתוודות כאחד מתוודים, ומיהו מצוה מן המובחר שכל אחד יתוודה לעצמו^ה. קודם שיתוודה צריך לקיים מצות ביעור, כלומר שיתן כל המתנות למי שמגיעין. יש לו פירות טבל מפרישם, ונותן

תרו) א. רמב"ם הל' מעשר שני פי"א ה"א. יו"ד סי' של"א סקל"ח. **ב.** רמב"ם שם ה"ב. יו"ד שם. **ג.** רמב"ם שם ה"ג. יו"ד סקל"ט. **ד.** רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם סק"מ. **ה.** רמב"ם שם ה"ה. יו"ד שם סקמ"א. **ו.** רמב"ם שם ה"ז. יו"ד שם סקמ"ב. **ז.** רמב"ם שם ה"ח. **ח.** שם ה"ז. **ט.** רמב"ם שם ה"י. יו"ד שם סקמ"ב. **י.** רמב"ם שם ה"א. יו"ד שם סקמ"ג.

הָרְאוּיוֹת לָתֵת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם וְלַעֲנִיִּים (חינוך). וְלֹא הָיָה מִתּוֹדָה אִם נִשְׁאָר מִשְׁהוּ בַּחֲלָקוֹ, וְכָל שְׁשָׁה מַעֲשָׂרוֹתָיו הֵצְרִיכוּ הַכְּתוּב לִבְעֹרוֹ מִן הַבַּיִת בְּעָרֵב יוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן שֶׁל פֶּסַח שָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית שְׁמִפְרִישִׁין בָּהּ מַעֲשֵׂר עָנִי, וְהָיָה מִתּוֹדָה בְּיוֹם טוֹב אֲחֵרוֹן שֶׁל פֶּסַח בְּמִנְחָה. וְלִפִּי שְׂדֵעֲתוֹ שֶׁל אָדָם לְהוֹט אַחֵר מָמוֹן, וְאִפְלוּ הַפְּרִישׁ הַמִּתְּנֹת לַפְּעָמִים יַעֲכֹבֵם בְּבֵיתוֹ וְלֹא יִתְּנֵם לְהָרְאוּי לוֹ, וְעַל כָּל פְּנִיִּם יִתְּרֶשֶׁל בְּנִתְיָנָתָם, צָוָה הַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שְׂיִבֹאוּ לְהַתּוֹדוֹת לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ שֶׁעָשָׂה כָּכָל מָה שְׁנִצְטָוָה בְּבַעוֹר הַקֹּדֶשׁ וּבְמִסִּירָתוֹ, וְלֹא יוּכַל לְהַתְּרִישׁל יוֹתֵר וְלֹאמַר 'בְּעֶרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם נִתְּתִיו וְגו' שְׂמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כָכָל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי' וְהוּא לֹא עָשָׂה, אֲלֵא יָקִים הַכֹּל וְיִתְבָּרַךְ בְּבִרְכַּת ה'.

מעשר שני פרק ה, סוטה כב: רמב"ם הל' מעשר שני פ"א, ספר המצוות מצות עשה קכ"א, סמ"ג עשין קכ"ח.

משנה חלבות

הפרשה היא בטומאה אין כאן עבירה וקפידה. ויש מהדרים אחר המצוות, לומר ביום טוב שביעי של פסח בשלישית, וברביעית, בזמן הזה מן 'בערתי הקודש' עד 'ארץ זבת חלב ודבש', ויש אומרים לקרוא בספר תורה במנחה ביום טוב של פסח האחרון פרשת (דברים כו, יב-טו) 'כי תכלה לעשר' עד 'ארץ זבת חלב ודבש'.

אינו מתוודה דהרי לא קיים הכל, ודובר שקרים לא יכון לפני השי"ת². ומצוה להתוודות במקדש, ואם התוודה בכל מקום יצא³. ונוהגת מצוה זו בזמן הבית בזכרים, ולדעת הרמב"ם⁴ והשולחן ערוך⁵ נוהגת גם בזמן הזה. ויש מקשים כיצד יאמר 'ולא ביערתי ממנו בטמא'⁶ כיון שכולנו טמאי מתים, וראיתי לתרץ כיון שבזמן הזה כל

יא. עיין חינוך. יב. רמב"ם שם הי"ג והט"ו. יו"ד שם סקמ"ד. יג. רמב"ם שם ה"ו. יד. שם ה"ד. טו. יו"ד שם סק"מ. טז. דברים כו, יד.

מצוה תרח

שֶׁלֹא לֵאכֹל מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בְּאַנִיּוֹת (לא תעשה שם"ג)

הַזֶּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לֵאכֹל מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בְּאַנִיּוֹת, שְׁנֵי אֲמָמִים (דברים כו, יד) 'לֹא אֲכַלְתִּי בְּאֵי מִמֶּנּוּ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שֶׁהַקָּדָשִׁים שֶׁלָּחַן גְּבוּהַ הֵם, וְאֵין רְאוּי לְמִי שְׁדוּאֵג וְכוּאֵב לְבָבוּ מְאֹד לְקָרֵב אֶל שֶׁלָּחַן הַמֶּלֶךְ, אוֹלִי יִתְגַּאֵל, וְעַל דֶּרֶךְ מִשְׁל כְּעֵין הַכֶּתוּב (אסתר ה, ב) 'כִּי אֵין לְבֹא אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ שֶׁק' (חזקוני). וּמַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבְּבִלִי) לֹא תַעֲשֶׂה (שנו). גַּם כִּי בְּאַכִּילַת קָדָשִׁים תִּמָּצֵא כִּפְרָה עַל הַבְּעָלִים, וְכַעֲנִין שְׁאֲמָרוּ (פסחים נט:): 'בְּהֵנִים אוֹכְלִים וּבְעָלִים מִתְּכַפְּרִים', וְאֵין

משנת הלכות

המלכות לאחר שנתייאשו מלקברו אינו אונן עוד.¹

חוץ מירושלים. האוכל חוץ לירושלים לוקה מרדות מדרבנן.² פירות שהיו בירושלים ויצאו לוקין עליהם מן התורה מלאו ד'לא תוכל לאכול' (עין לעיל מצוה תמ"ב), וגם מרדות על אנינות, לא היו הפירות בירושלים מעולם לוקים אותם מרדות על אכילת מעשר ומרדות על אנינות.³

שאר פרטים. אבילות אשתו נשואה אינו אלא דרבנן, ולכן האוכל באנינות אשתו שמתה לוקה מרדות, ספק אונן אסור במעשר⁴, וספק אונן כגון שהיה ספק בן שבעה לראשון או בן תשעה לאחרון, וכיוצא בזה. מת לו תינוק בן יומו במנחת חינוך פשיטא ליה דלוקה מדאורייתא על אכילתו,

תרח) אי הו' לאו. דעת הרמב"ם⁵ והחינוך ועוד, שהאוכל מעשר שני באנינות דאורייתא בירושלים עובר בלאו ולוקה, ודעת הרמב"ן⁶ והסמ"ג⁷ דאינו עובר בלאו ולא הוה אלא בעשה, וכן איפליגו גמי לענין אוכל בקדשים באנינות דלדעת הרמב"ם⁸ והחינוך בלאו, ולדעת הרמב"ן⁹ והסמ"ג¹⁰ בעשה¹¹.

גדר אנינות. והנה אנינות דאורייתא הוא כל שיש לו מת שחייב להתאבל עליו מהתורה, ויום המיתה הוה אונן דאורייתא, ובלילה מותר מן התורה דכתיב (וירא י, יט) 'ואכלתי חטאת היום', ודרשו (זבחים ק:): 'היום אסור ובלילה מותר', ומיהו מדרבנן אסור בלילה וכן כל הזמן שנשתהה המת לאחר יום המיתה בלא קבורה הוה אונן דרבנן¹², נשתהה המת זמן הרבה מחמת

תרח) א. הל' מעשר שני פ"ג ה"ה. **ב.** ספר המצוות שורש ח. **ג.** רמב"ם שם ה"ז. ועיין מנחת חינוך. **ד.** רמב"ם שם ה"ו. **ה.** יו"ד סי' שמ"א ס"ד. **ו.** רמב"ם שם ה"ה. **ז.** עיין מנחת חינוך. **ח.** שם.

סֶפֶק כִּי בִּאֲכָלְם אֶת קִדְשֵׁיהֶם הָיוּ אוֹכְלִים בְּכוֹנָה נְכוֹנָה וּבִדְעַת שָׁלֵם, וְכָל תְּנוּעוֹתֵיהֶם נְכוֹנוֹת לְהִשָּׁם יִתְבָּרֵךְ, וּבִהְיוֹת הָאָדָם מִצְעֵר וְדוֹאֵג וְחָרֵד בְּיוֹם מוֹת קְרוֹבוֹ שֶׁהוּא אוֹנֵן עָלָיו, וּמַעֲיֹ חֲמַרְמְרוֹ עָלָיו, אֵין דַּעְתּוֹ מִיִּשְׁבֶּת וּכְוֹנָתוֹ מְרוּדָה, וְאֵין רֵאוּי לֶאֱכֹל קִדְשֵׁי שָׁמַיִם (חִינוּךְ). וְהַאֲבִרְבֵּנָאֵל (דְּבָרִים כו, יב-טו) פִּרֵּשׁ 'לֹא אֲכַלְתִּי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ', כְּלוֹמֵר עִם הַיּוֹתוֹ מַעֲשֵׂר עָנִי וְהָיָה לוֹ עֲנִיּוֹת הֶרְבֵּה לֹא מִצָּאתִי הֵתֵר לֶאֱכֹל 'מִמֶּנּוּ' לֹאמַר גַּם אֲנִי עָנִי, וְהָיָה 'אֲנִי' מַעֲנִין דְּלוֹת וְעֲנִיּוֹת, כְּמוֹ 'בֶּן אוֹנִי' (בְּרַאשִׁית לז, יח), וְדָבָר פְּלֵא הוּא. וְעֵין אֲבִן עוֹזְרָא (דְּבָרִים שם יד).

מעשר שני פרק ה', יבמות ע"ג: עד. מכות י"ט: פסחים צ"א: זבחים צ"ט: רמב"ם הל' מעשר שני פ"ג, ספר המצוות לא תעשה ק"ג-קנא-קנב, סמ"ג לאוין רס"ב-רסג-רסד.

מצוה תרמ

שֶׁלֹא לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר שְׁנִי בְּטִמְאָה (לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁם"ד)

הַזִּהְיֵר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר שְׁנִי בְּטִמְאָה אֶפְלוּ בִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כו, יד) 'וְלֹא בַעֲרֹתִי מִמֶּנּוּ בְּטִמְאָה'.

משנה הלכות

בכלל כיון שכלנו טמאי מתים אנו, ה' יטהרנו ויקדשנו בקדושתו העליונה אמן.

תרט) גדרי האיסור. האוכל מעשר שני בטומאה, בין שהמעשר שני טמא והאוכל טהור ובין שהאוכל טמא והמעשר טהור, במזיד ובהתראה לוקה, ואינו לוקה אלא האוכלו בירושלים וקודם שיפדה, אכלו בטומאה חוץ לירושלים לוקין אותו מכת מרדות^ט. ואם נכנס לירושלים וחזרו

ולעניות דעתי דאין לוקין עליו כיון דלא יצא מדי ספק נפל, ואם ברור לו שכלו חדשיו לוקה. מת שמת בשבת או יום טוב, אף דאסור לנהוג אבילות בפרהסיא אונן הוי לענין מעשר ואסור לאכול^י. והמנחת חינוך נסתפק בסיכה באנינות מה דינו, ועיין ברמב"ן (דברים כו, יד) 'לא אכלתי באוני ממנו'. מעשר שני של דמאי מותר לאכול באנינות^י. ונוהג איסור זה בזמן הבית בזכרים ונקבות, ובזמן הזה אין אוכלין מעשר שני

ט. שם. י. רמב"ם שם ה"ח. תרט) א. רמב"ם הל' מעשר שני פ"ג ה"א.

מִשְׁרָשִׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמָה פְּעָמִים בְּעֵנִן הֶרְחַק הַקֹּדֶשׁ מִן הַטִּמְאָה, וּלְפִי שִׁמְעֵשֶׁר שְׁנֵי קֳדָשׁ הוּא אֲסוּר לֶאֱכֹל בְּטִמְאָה בְּכָל שָׂאֵר קֳדָשִׁים. וְאָמַר 'בְּטִמְא' בְּכָל אִפֹּן, בֵּין שְׂאֵנִי טִמָּא וְהוּא טָהוֹר, וּבֵין שְׂאֵנִי טָהוֹר וְהוּא טִמָּא, כִּי צְרִיךְ הִכָּנֵת הָאִישׁ לַעֲשִׂית הַמִּצְוָה שֶׁעַל יָדוֹ יָבֵא הַשְּׁפַע וַיִּשְׁפִּיעוּ עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם, וְהִכָּנֵת הַדְּבָר הַמִּצְוָה שֶׁעַל יָדוֹ יָבֵא הַשְּׁפַע, וְעַל זֶה אָמַר 'וְלֹא בַּעֲרֹתִי מִמֶּנּוּ בְּטִמְא' שֶׁהוּא הִכָּנֵת הַמִּקְבֵּל, אָמַר שֶׁ'לֹא אֲבִלְתִּי' בַּהֲיוֹתִי טִמָּא בְּלֹתִי מוֹכֵן לִקְבֵּל שְׁפַע קֳדָשֶׁת בִּרְכָה, וְגַם לֹא בַּהֲיוֹתוֹ בְּלֹתִי מוֹכֵן הַדְּבָר הַנֶּאֱכָל לָבֵא עַל יָדוֹ שְׁפַע שֶׁהוּא בַּהֲיוֹת הַמַּעֲשֵׂר טִמָּא (עֵינן אֲלֶשֶׁךְ דְּבָרִים כו, יב-יד). וְעֵנִן 'לֹא בַּעֲרֹתִי' לְשׁוֹן בַּעוֹר, 'לֹא בַּעֲרֹתִי' לַעֲשׂוֹתָהּ שְׁלֵהֶבֶת בְּכִלְיוֹן חֲרוּץ לְשַׂרְפָּהּ,

משנה הלכות

תרומה שהתרומה קרויה קודש, ומעשר שני קרוי קודש.^ז

פדיונו ושאר פריטים. מעשר שני שנטמא מותר לפדא, ופודים אותו אפילו בירושלים ואוכלין את דמיו בטהרה כמעשר שני בירושלים^ח (עיינ לעיל מצוה תמ"ב האיק פודין בזמן הזה והאיך נוהגין בה). לאחר שנפדה מותר לאכלו בטומאה כחולין.^י אין נותנין פירות מעשר שני לעם הארץ, ולא פירות הלקוחות במעות מעשר שני, ולא מעות מעשר בעין, מפני שהם בחזקת טומאה וחיישינן שיטמאו המעשר שני, מעשר שני של דמאי מותר ליתנו לעם הארץ ואכלו כנגדו, אין מפקידין מעשר שני אצל חבר שמא ימות, ונמצא המעשר ביד בנו עם הארץ, ומפקידים מעשר שני של דמאי אצל

והוציאו ואכלו בטומאה לוקה מדאורייתא על 'לא תוכל לאכול' (עיינ מצוה תמ"ב) ומכת מרדות אטומאה.^י ואפילו להדליק בו את הנר אחר שנטמא אסור עד שיפדה.^י טמא שטבל אף על פי שלא העריב שמשו אוכל מעשר שני,^י ואכילה ושתיה שוין הן.^י ולענין סיכה בגמרא (יבמות עד.) 'אמר ר' שמעון בן לוי משום ר' סימאי מנין למעשר שני שנטמא שמותר לסוכו שנאמר (דברים שם) "ולא נתתי ממנו למת למת הוא דלא נתתי הא לחי דומיא דמת נתתי, איזה דבר ששוה בחיים ובמתים זו סיכה, והרמב"ם לא הביאו בספר היד משמע דלא קיימא לן דמותר בסיכה, ועיינ רמב"ן (דברים שם) 'לא אכלתי באוני'. הערל כטמא, ואם אכל מעשר לוקה מהתורה כדרך שלוקה על אכילת

ב. חינוך. ג. יבמות עג: וברש"י דברים שם. ד. עיינ מנחת חינוך. ה. רמב"ם שם ה"ב. ו. שם ה"ד. ז. מנחת חינוך. ח. רמב"ם שם. ט. שם ה"ג. י. עיינ שם ה"א-ב.

שְׁשַׁחֲלָה הַקֹּדֶשׁה עָלֶיהָ הַטֹּמְאָה נִשְׂרָפֶת (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שנה). וְלֹא תֹאמַר הָאֵיךְ יָכוֹל לְהִזִּיק הַטֹּמְאָה לְהַקְדִּישׁ ה', כִּי בַּאֲמַת הַקֹּדֶשׁה בּוֹרַחַת מִמָּקוֹם הַטֹּמְאָה, דַּע זֶה.

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תרי

וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת (לא תעשה שם"ה)

הַזֶּהִיר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא מַעוֹת מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי לְדָבָרִים שְׂאִינָן לְצָרֶךְ אֲכִילָה וְשִׁתְיָה וְסִיכָה, שְׁנֵאָמַר (דברים כו, יד) 'לֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת'.

בְּשִׂרְשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי רָצָה הָאֵל בְּרוּךְ הוּא שִׁישְׁמַח הוּא וּבֵיתוֹ וְהַלְוִי בְּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁלוֹ שֶׁהֵבִיאוּ לִירוּשָׁלַיִם, וְאִם יֵתֵר לוֹ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ דְבָרִים אֲחֵרִים, וְאִפְּלוּ לְקִנּוֹת דְּבַר מִצְוָה בּוֹ כְּגוֹן תַּכְרִיכִין לְמֵת, מִמּוֹלָא תִּתְּבַלְּבֵל הַשְׁמָחָה כִּי הָאִישׁ הַכִּילִי יִתְּנֶנּוּ לְדָבָרִים אֲחֵרִים וְתִתְּבַלְּבֵל הַפְּנוּהָ

משנה הלכות

עם הארץ^א. ונוהג בזמן הבית בזכרים ונקבות ובזמן הזה מדרבנן.

תרי) גדרי האיסור. אסור להוציא מעות מעשר שני אלא לצורך אכילה ושתייה, וסיכה בכלל שתיה היא. ואסור לקנות בהם קרקע, או מטלטלים או כלים או בגדים ועבדים, ואסור להוציא ממנו אפילו לצורך מצוה, כגון לתכריכי המת ולארון, ואם הוציא מעשר בשאר דברים עבר בלאו, ויאכל כנגדן ממעותיו בתורת מעשר^א. ואינו לוקה על לאו

סיכה. והוא הדין אם סך משמן מעשר שני עצמו למת שיאכל כנגדו^ב. ועיין רמב"ן (דברים שם) "לא אכלתי באוני' וכו', וראיתי בירושלמי (מעשר שני פ"ב ה"א) 'רבי אליעזר בשם רבי סימאי אומר 'לא נתתי ממנו למת' מה אנו קיימין אם להביא ארון ותכריכים דבר זה אסור לחי ולמת, איזה דבר שמותר לחי ואסור למת זו סיכה" עיין שם. ועיין כסף

יא. שם ה"ח. **תרי) א.** רמב"ם הל' מעשר שני פ"ג ה"י. וכסף משנה ורדב"ז שם. ב. חינוך, ועיין מנחת חינוך. ג. מנחת חינוך.

(אור המצות (לאנגגר) ח"ג מצוה קנב). גם כי אינו מן הראוי ששמעשר שני, הקדש גבוה שפאמר בו 'שמחה', יתהפך משמחה ליגון ויתגנו למת. ומזה הפעם אמר ר' עקיבא מה תלמוד לומר 'לא נתתי ממנו למת', שלא החלפתי אפלו בדבר טהור (ספרי פר' כי תבוא ז), כלומר רבי עקיבא דרש 'ולא נתתי ממנו' שלא עשיתי ממנו חליפין אפלו בדבר טהור הראוי לאכילה, כענין ששנינו (מעשר שני פ"א מ"א) 'אין מוכרין ואין מחליפין אותו, ולא יאמר אדם לחברו בירושלים הא לך יין ותן לי שמן ויהיה למת'. ועוד שהממנה מתרצה ומתפס ב'אכילת הפעלים דוקא, ואפלו שישנה אותה בקדשה מעלה וגבוהה יותר פיון שאינו מקים הגוף לא נחא לה אלא שיאכלוהו בשמחה של מצוה (עיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שנו).

מראה מקומות עיין במצוה תר"ח.

משנה הלכות

ממנו קמיע וכיוצא בו, שלא ניתן אלא לסיכה של תענוג שהוא צורך כל גופו של אדם ולא לסיכה של רפואה! ונוהג בזמן הבית בזכרים ונקבות.

בעל חי אם בולע. ודע דבמקום אחר הארכתי ליישב דברי רבינו בעל הפלאה דסבירא ליה דבעל חי בולע ופולט, והאחרונים ז"ל¹ הקיפו עליו תמיהות כתנור של עכנאי, והבאתי ראיה בס"ד לדעת ההפלאה מסיכה דבעל חי בולע, ומהגמרא (חולין ח.) שחט בסכין של איסור דבעל חי, ודו"ק כי קצאתי מאוד.

משנה מה שכתב בישוב דברי הרמב"ם ז"ל מקושית הרמב"ן עליו². אוכל דבר שדרכו לאכול שותה דבר שדרכו לשתות, סך דבר שדרכו לסוך, ולא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן, ולא יסחוט את הפירות להוציא מהן משקין חוץ מזיתים וענבים בלבד, ואין מפטמין את השמן אבל מפטמין את היין, אין מחייבין אותו לאכול פת שעייפה ושמן שנסרח וכיוצא בזה אלא כיון שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה מיניה³. אף על פי שניתנה לסיכה אין גותנין אותו לא על גבי צינית (פי' מכה שתחת פרסת הרגל) ולא על גבי חזזית ואין עושין

ד. שם. ה. רמב"ם שם הי"א. ו. שם הט"ז. ז. עיין תשובות חתם סופר סי' צ"ד, ומשנה הלכות ח"ג סי' נ"ו.

מצוה תריא

וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכֵּי (מצוה עשה רמ"ו)

צוה הקדוש ברוך הוא לעם קדשו להשתדל ולעשות כל מעשינו להדמות וללכת בדרכי השם יתברך בכל יכלתנו, שנאמר (דברים כח, ט) 'והלכת בדרכיו'.

משרשי המצוה. מאחר כי בצלם אלקים עשה את האדם, ועל ידי עשיית המצוה ישלים אבריו הנשמיים, שעל כל אבר מצוה מיחדת לו, ונתן לנו את תורתו הקדושה, צריך להשתדל בכל כחו ולעמוד בצלמו ובצלם דמות תבניתו במעשיו ופעולותיו ומחשבותיו (עיין מצודת דוד (רב"ז) מצוה יא), וכמו שאמרו רז"ל (ספרי פר' עקב יג) בפרוש המצוה הזאת: 'מה

משנה הלבנה

בינונית, רחוקה משתי הקצוות ריחוק שוה, כיצד לא יהא בעל חמה נוח לכעוס, ולא כמת שאינו מרגיש אלא בינוני, לא יקפוץ ידו ולא יפזר יותר מדאי, אלא נותן צדקה כפי מיסת ידו ומלוא כראוי למי שצריך⁷. והמטה קצת מדרך הבינונית לצד החסד נקרא חסיד, ומגובה לב יתרחק עד קצה האחרון, ומצוה ללכת בדרכים הללו הבינונים שנאמר 'והלכת בדרכיו'⁸. וכיצד ירגיל אדם עצמו, יעשה וישנה וישלש במעשים על פי הדעות האמצעיות, ויחזור בהם תמיד עד שיהיו מעשיהם קלים עליו לעשותו, ולא יהיה בהם טורח עליו, ויקבעו הדעות הטובות בנפשו, כך למדנו בפירוש המצוה זו 'מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון וכו', ולפי שהשמות האלו נקרא בהם יוצר כל, והם הדרך

תריא) התנהגות בדרך הממוצע. קיום המצוה, הנה איתא (אבות פ"ב מ"א) 'רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם'. ולפי שדעות הרבה יש בבני אדם זו משונה מזו ורחוקה ממנו ביותר, ויש מהן שהן לאדם מתחילת ברייתו לפי טבע גופו שירש מאבותיו, ויש מהן שטבעו של אדם זה מכוון ומקבל אותם מהרה יותר משאר הדעות, ויש מהם שלמד אותם מאחרים, או שהרגיל עצמו בהם לפי שעלתה בו, או ששמע שזו דעה טובה והרגיל עצמו עד שנראה בלבו ובטבעו⁹. ושתי קצוות הרחוקות זו מזו אינן טובות, ואם מצא טבעו נוטה לאחת מהן, או שכבר למד אחת מהן יחזור עצמו וילך בדרך הישרה היא המידה

תריא) א. ע"פ בראשית ט, ו. ב. עה"פ דברים יא, כב: 'ללכת בכל דרכיו'. ג. רמב"ם שם ה"א-ב. ד. שם ה"ג-ד. ה. שם ה"ה.

הוא נִקְרָא רַחוּם אֵף אֶתָּה הָיָה רַחוּם, מִה הוּא נִקְרָא חֲנוּן אֵף אֶתָּה הָיָה חֲנוּן, מִה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִקְרָא צַדִּיק אֵף אֶתָּה הָיָה צַדִּיק, מִה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִקְרָא קְדוּשׁ אֵף אֶתָּה הָיָה קְדוּשׁ. הַכֹּלל כִּי צָרִיךְ לִלְמַד בְּנִפְשָׁנוּ וּלְהִתְרַגֵּל בְּכָל הַדְרָכִים שְׂנֵשֶׁתֵּבַח בָּהֶם הָאֵל יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְאִשֶּׁר יִחְסֹו לוֹ הַנְּבִיאִים מִשְׁרָתֵי הַשֵּׁם. וּבְכֹלל הַמִּצְוָה שְׂיִבְחָר הָאָדָם הַמִּדּוֹת הַמְּמָצְעוֹת וַיְהִיָּה שֵׁם כָּל מִדּוֹתָיו בְּדֶרֶךְ הַמְּמָצֵעַ, כְּדִכְתִּיב (תהלים ג, כג) 'וְשֵׁם דְּרֹךְ אֲרָאֲנוּ בְּיִשְׁעֵי אֱלֹקִים' אֵל תִּקְרָא 'וְשֵׁם' אֱלֹא 'וְשֵׁם', בְּאִפֶּן שֶׁתִּהְיוּ רְאוּיִים לְהִקְרָא בְּנִים לְמָקוֹם, וְעַל זֶה אָמְרוּ בְּרִשְׁעִים (במדבר יד, ט) 'סֵר צֶלֶם מַעֲלִיהֶם', וּבְצַדִּיקִים 'כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו' (שמות לד, כט), וְחֻכְמַת אָדָם תֵּאִיר פָּנָיו' כִּי בְּצֶלֶם דְּמוּת תִּבְנִיתוֹ נִבְרָא.

סוטה יד. רמב"ם הל' דעות פ"א, ספר המצוות מצות עשה ח', סמ"ג עשין ז'.

משנה חלבות

בכל ספרי מוסר הקדושים עיין עליהם. ומצוה זו תצוה אותנו לעשות דברים בכל ימי חיינו הכל לטובה, המידות שנקרא בהם היוצר יתברך שמו, כי זה מורה שהמידות האלו הם טובים. והיות כי יכול אדם לקיים התנ"ך מצוות ולהיות נבל על פי התורה כאשר כתב הרמב"ן בפר' קדושים (ויקרא יט, ב), צוה לנו להלך בדרכיו בקדושה וטהרה. ונוהג בכל מקום ובכל זמן ובכל עת בזכרים ונקבות.

הבינונית שאנו מחוייבין ללכת בה, ולכן נקראת 'דרך ה', והיא שלימד אברהם אבינו לבנו שנאמר (בראשית יח, יט) 'כי ידעתינו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה', וההולך בדרך זו מביא טובה וברכה לעצמו, שנאמר (שם) 'למען הביא ה' על אברהם את אשר דיבר עליו'.

גודל הנהגה זו. ודע דמצוה זו האריכו בה

ו. ע"ע שבת קלג: וראה גם בסוטה יד. ז. עיין רמב"ם הל' דעות פ"א ה"ה. ח. עיין מו"ק ה. סוטה ה: ט. כלומר סר הצלם אלקים שעליהם. י. קהלת ח, א. יא. שם ה"ז.

פֶּרֶשֶׁת וַיִּלֶךְ יֵשׁ בָּהּ ב' מִצְוֹת עֲשֵׂה

מִצְוַת תְּרִיב

מִצְוֹת הַקֹּהֵל (מִצְוֹת עֲשֵׂה רמ"ז)

צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַקְהִיל אֶת כָּל עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטָף, בְּכָל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית בַּיּוֹם הַשְּׁנִי מִחֹג הַסְּפֹת שֶׁל שָׁנָה הַשְּׁמִינִית בְּעֶזְרָה, שְׁנֵאמַר (דברים לא, יב) 'הַקֹּהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף' וְגו'. מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שֶׁעָקְרָן וְקִיּוּמָם שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל הוּא הַתּוֹרָה הַקָּדוּשָׁה, וּבָהּ יִפְרְדוּ מִכָּל אָמָה וְלִשְׁוֹן לַהֲיוֹת זִכָּיִים לַחַיִּי עַד, תַּעֲנוּג נִצְחִי שָׁאִין לְמַעַלָּה הֵימָנוּ שָׁאִין הֶפֶה יָכוֹל לְדַבֵּר וְהֶאֱזִן לְשִׁמְעַ, וְלָכֵן רָאוּי הוּא וְנִכּוֹן שִׁיקָהְלוּ הַקֹּהֵל הַקָּדוֹשׁ הַכֹּל יַחַד בְּזִמָּן אֶחָד מִן הַזְּמַנִּים לְלַמֵּד וְלִשְׁמַע דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת מִפִּי הַמֶּלֶךְ, וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל (חגיגה ג.)

משנה הלבית

ולאחריה ככל קורא בתורה, וכל הקהל מתקבצין סביביו ושומעין, גמר הקריאה מתפלל שבע ברכות, ואלו הן רצה, ומודים, אתה בחרתנו עד מקדש ישראל והזמנים, כדרך שמברכין בתפילה הרי שלשה, והרביעית מתפלל על המקדש שיעמוד וחותרם ברוך אתה ה' השוכן בציון. והחמישית מתפלל על ישראל שתעמוד מלכותם וחותרם הבוחר בישראל, והשישית מתפלל על הכהנים שתתקבל עבודתם וחותרם מקדש הכהנים, והשביעית מתחנן ומתפלל כפי מה שיכול וחותרם הושיעה את עמך ישראל, שעמך ישראל צריכין להושע וחותרם ברוך אתה ה' שומע תפילה". הקריאה והברכות הכל בלשון הקודש.

תריב) גדרי המצוה והקריאה. קיום המצוה, מוצאי שמיטה במוצאי יום טוב הראשון של סוכות, שהוא תחילת חולו של מועד של שנה השמינית, וכל ישראל בירושלים שעלו לרגל, היו תוקעין בחצוצרות בירושלים להקהיל את כל העם לעזרה, מביאין בימה של עץ לעזרת נשים והמלך יושב עליה (היה עומד הרי זה משובח), נותנין לו ספר תורה ומתחיל לקרות בו מתחילת 'אלה הדברים' עד סוף פרשת שמע, ומדלג עד ל'והיה אם שמוע' וגו', ומדלג עד ל'עשר תעשר', וקורא מ'עשר תעשר' על הסדר עד סוף ברכות וקללות, עד 'מלבד הברית אשר כרת איתם בחורב' ופוסק, והקורא מברך לפניה

'אם אנשים באים ללמד נשים באים לשמע טף למה באים לתן שכר למביאייהם, והפרוש והכנוס הגדול הזה ללמד ולשמע וללמד, ומתוך הכנוס הגדול הזה יספרו הכל ממה ששמעו בדברי התורה ויספרו בשבחה והוד ערכה, ויכנס בלבם חשקה, וילמדו לדעת את השם וליראה אותו כל הימים (חינוך). והיתה הקריאה במוצאי שביעית שהיא התחלת השמינית לפי הדומה לפי ששנת השביעית כלה קדש וכלם עוסקים בתורה, שאין בה עבודת הארץ, ובשמינית כל אחד חוזר לעבודתו ויהיה זה פונה לכרמו, צוה הקדוש ברוך הוא להקהיל כלם וללמדם חקי תורה ולהזהירם על המצות שלא תשתכח מפייהם ומפי זרעם לעולם.

סוטה מא. רמב"ם הל' חגיגה פ"ג, ספר המצוות עשה ט"ז, סמ"ג עשין ר"ה.

מצוה תריג

לכתב ספר תורה (מצות עשה רמ"ח)

צוה הקדוש ברוך הוא לכל אחד מישראל לכתב לו ספר תורה, שנאמר (דברים לא, יט) 'כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל'.

משנה חלכות

כולו¹. חל להיות בשבת דוחין אותו לאחר השבת, שאינו דוחה לא את השבת ולא את היום טוב². ונוהג בזמן שישראל על אדמתו, והמצוה על המלך לקרות ועל העם לשמוע, יהי רצון שנזכה להקהל במהרה בימינו ולשמוע מפי משיח צדקינו אמן.

תריג) גדרי המצוה. מצות עשה לכל אדם מישראל לכתוב לו ספר תורה מבראשית עד לעיני כל ישראל וללמוד בה, ואפילו הניחו לו אבותיו או יש לו הרבה ספרי

המחוייבים. וכולם חייבים במצות הקהל, האנשים ונשים וטף, וכל הפטורים מן הראייה פטורין מן הקהל חוץ מנשים, וטף וערל שחייבים בהקהל³. לועזים או גרים שאינם מבינים לשון הקודש חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה וביראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו תורה בסיני, אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבים לשמוע בכוונה גדולה ויתירה, ונקבעה קריאה זו לחזק דת האמת, אשר בו תלוי קיום האומה וקיום כל העולם

ג. ראה דברים שם יג. ד. שם ה"א-ב. ה. שם ה"ו. ו. שם ה"ז. וראב"ד שם.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. מֵה שֶׁמִּפְרָשׁ 'וְלִמְדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', וְאָמְרוּ רַז"ל (קידושין מ:): 'גְּדוֹל הַלְמוּד שֶׁמִּבְּיָא לְיָדֵי מַעֲשֶׂה' עַד שֶׁאָמְרוּ (פאה פ"א מ"א) 'וְתִלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּלֶם', וְגִזְרָה חֲכָמָתוֹ יִתְפָּרֵךְ שָׁמוּ לְהַגִּית בָּהּ יוֹמָם וּלְלֵילָה, וְאִם לֹא יִהְיֶה לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה מִשְׁלֹ אֶפְלוּ אִם יִקְבֹּל בְּהִשְׁאֵלָה לֹא יִמְלֹט בְּזִמָּן מִן הַזְמָנִים שֶׁלֹא יִמָּצֵא מִי שִׁישְׁאִילָנוּ סֵפֶר תּוֹרָה, כִּי לְעֶצְמוֹ יִצְטָרֵךְ אוֹ לְסִפָּה אַחֶרֶת, וְנִמָּצֵא מִתְבַּטֵּל מִתּוֹרַת ה'". וְאֶפְלוּ יִקְבֹּל סֵפֶר תּוֹרָה בִּירְשָׁה לְפַעֲמִים יִתְרַבּוּ הַיּוֹרְשִׁים וְכָל אֶחָד יִסְמֹךְ עַל סֵפֶר תּוֹרָה זֶה וְלֹא יִכְתְּבוּ לְעֶצְמָם, וְאוֹלֵי לֹא יִכְתְּבוּ לְעֶצְמוֹ מִקֵּדָם עַל סֵמֶךְ שִׁירֵשׁ מֵאֲבוֹתָיו לְאַחַר מִיתָתָם וְנִמָּצֵא דְבַר ה' מִתְבַּטֵּל קֹדֶם שִׁירֵשָׁנוּ. לְכַד כִּי אִם יִסְמֹךְ עַל זֶה לְפַעֲמִים יִירֹשׁ סֵפֶר תּוֹרָה יִשָּׁן נוֹשֵׁן מֵאֲבוֹתָיו וְאֲבוֹת אֲבוֹתָיו שֶׁגַּם הֵם סִמְכוּ עַל יְרֵשֶׁת אֲבוֹת, וְיִמָּנַע מִלְקָרוֹת בּוֹ לְרַב יִשָּׁנוּ וְיִחַשֵׁשׁ שֶׁלֹא יִפְסֹד וְהוּא אֲצִלוֹ חֲשִׁיבוֹת גְּדוֹל, כְּדֶרֶךְ הָעוֹלָם שֶׁמִּתְחַשְּׁבִים מֵאֵד מֵה שֶׁבֹא בִּירְשָׁה מֵאֲבוֹת אֲבוֹתָיו. לְכַד כִּי מֵה שֶׁפָּתַח וְעָמַל בּוֹ חֲבִיב אֲצִלוֹ, וְלִפְיֶךְ

משנה הלכות

ז"ל אי בעי שליחות לכתוב לו ספר תורה, דעת מרן זקניי בבית שערים (יו"ד סי' שס"ה-שס"ז) שכתובת ספר תורה לא בעי שליחות אלא שוכרו כפועל ומשלם לו שיכתוב לו, ויש חולקים, ובקריית ספר למאירי (מ"ד קדושת הספר) כתב וזה לשונו 'וכתבו הגאונים שאם צוה לכתוב בשכר שלוחו של אדם כמותו, ועיין בספר האשכול', ולעניות דעתי ראייה מוכרחת דלא בעי שליחות דוקא, שהרי קיימא לן קנה ספר תורה מן השוק והגיה בו אות אחת הרי הוא

תורות מאחרים חייב לכתוב ספר תורה לעצמו, ואם לקח ספר תורה מן השוק דומה כאילו גזל מצוה מהשוק, אבל אם לקח ספר תורה פסול והגיה בו אפילו אות אחת והכשירו מעלה עליו כאלו כתבו כולו, כתבו בידו הרי הוא כאילו קיבלה מהר סיני.

על ידי שליח. ואם עשה שליח שיכתוב לו בשכר או צוה לאחרים שיכתבו לו וכל שכן מי שאינו יודע לכתוב בעצמו יצא דשלוcho של אדם כמותו'. ונחלקו האחרונים

תריג) א. ע"ע חינוך. ואלה המצוות (חאגיז) מצוה תריג. ובמצודת דוד (רדב"ז) מצוה פב. ב. עיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה רנ. ג. רמב"ם הל' ספר תורה פ"ז ה"א. יו"ד סי' ע"ר ס"א. ד. רמב"ם שם יו"ד שם. ועיין מנחת חינוך. ה. דף ל"ו הל' ספר תורה.

כָּל אֶחָד מִחֵיב לְכַתֵּב לְעַצְמוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו. וְרָמְזוּ גְדוּל יֵשׁ בְּדָבָר שָׁאֵל יִסְמָךְ עַל תּוֹרַת אֲבוֹתָיו שְׂיָבֵא לוֹ בִּירְשָׁה, שְׂאִינָה יִרְשָׁה לָךְ אֲלֵא כָּל אֶחָד מִחֵיב לַעֲמֹל וּלְחַדֵּשׁ בְּתוֹרַת ה' עַל דְּרָךְ שְׂאֲמָרוֹ 'כָּל מֶה שֶׁתִּלְמִיד וְתִיק עֲתִיד לְחַדֵּשׁ, וְלֹא יֹאמֶר אֵינִי רֹאוי לְכַתֵּב תּוֹרַת ה' וְלֹא הִגִּיעוּ מַעֲשֵׂי לְמַעֲשֵׂי אֲבוֹתִי, אֲלֵא 'כְּתָבוּ לָכֶם' בָּא הַחֵיב לְכָל אֶחָד כְּפִי אֲשֶׁר חֲנָנוּ ה'.

סנהדרין כא: ב"ב יג: יד. מנחות 5. רמב"ם הל' ספר תורה, ספר המצוות מצות עשה י"ח, סמ"ג עשין כ"ד, סמ"ק סי' קנ"ה, יורה דעה סי' ע"ר.

ותורה אקריב לה' בדברים, שזפני לסים ספר דברים,

ועוד אדבר תשבחות, לאדון ההשגחות, ששם חלקי מעמלים בתורה, ולא מן הפנענים המרבים בסחורה, וברוך החונן לאדם דעת, לאפר ועפר נבער מדעת, הנני העני ממש, זוחל עפר בתולעת, שסיעני להוציא לאור גם ספר הקטן הזה, תר"ג מצות שנצטוינו על ידי מזה בן מזה, מצות המלך מלכו של עולם, נאמנים וקמים עד העולם, ובזה נשלמו תר"ג מצות המלך, על ידי 'מנשה הקטן' עבד המלך, בהקדוש ר' אליעזר זאב בן המלך, נכד לגאונים הקדושים צדיקים מלכים ושרים עד דוד המלך, ואנא ה' הושיעה נא, כשם שעזרתני לסים ספר זה בן תזפני להתחיל ולסים עוד ספרים אחרים ולהוציא לאור כתבי יד חדושי תורה אשר ישנם תחת ידי.

ויהי נעם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו פוננה עלינו ומעשה ידינו פוננהו.

משנה הלכות

ממצוה זו, והשגת אריה (סי' ל"ה) הרבה לחלוק וסבירא ליה דחייבת, ועיין בגמרא (ב"ק פז:) 'מאי מגילה, רב חסדא אמר ספר תורה, והתם לאשה מיירי, ואם כן נראה דגם אשה מקיימת המצוה, וצריך עיון.'

כאילו כתבה כולה, והרי התם על כרחך שלא נכתבה כל התורה לשמו בתור שליחות, והבן. ספר תורה של שותפים יש סוברים דיצא בו ידי כתיבת ספר תורה ויש חולקים והכי נראה".

שאר דינים. ודעת הרא"ש וגדולי הפוסקים"א דבזמן הזה מקיימין מצוה זו בספרים

אשה. אשה דעת החינוך וכן נראה דעת הרמב"ם" ועוד פוסקים דפטורה

ו. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. ויק"ר כב, א. ז. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' קפ"ט, ובח"י סי' קפ"ג. ח. עיין מנחת חינוך. ט. ספר המצוות מצוה י"ח. י. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קכ"ז. יא. עיין יו"ד סי' ע"ר ס"ב.

פְּרֹשֶׁת בְּרֵאשִׁית יֵשׁ בָּהּ מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת

מִצְוָה א

מִצְוֹת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה (מִצְוֹת עֲשֵׂה א')

צִוְּהָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאָדָם לְפָרוֹת וּלְרֵבוֹת, שְׁנַאֲמַר (בראשית א, כח) 'וַיֹּאמֶר
לָהֶם אֱלֹקִים פְּרוּ וּרְבוּ, וַאֲיָכָא דִּילַיָּף לָהּ מ'וַיֵּאֲתֶם פְּרוּ וּרְבוּ' (פר' נח,
בראשית ט, ז).

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שֶׁהַשֵּׁם בְּרוּךְ הוּא חָפֵץ בְּיִשׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּדִכְתִּיב
(ישעיה מה, יח) 'לֹא תִהְיֶה בְּרָאָה לְשִׁבְתָּ יִצְרָה', וְהִיא מִצְוָה גְּדוֹלָה
שֶׁבָּהּ תִּלְוִי קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת כִּי לִבְנֵי אָדָם נִתְּנוּ וְלֹא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁמַיִם
(חינוך), וּמִתּוֹךְ כֵּךְ יוֹדַע עֵזוֹ וְתַכְלִיתוֹ יִתְפָּרֵךְ שְׁמוֹ וַיֵּאֱמֹנְתוּ, כִּי בָּרַב עִם
הַדְּרַת מַלְאָךְ, וְגוֹרֵם לְשִׁכְנִיָּה שֶׁתִּשְׁרָאֵל (עיין פועל צדק (לבעל הש"ך) עשין א).

משנה הלכות

אשה בת בנים, ואם כבר יש לו בנים מחלוקת הפוסקים.¹

זמן החיוב. חיוב המצוה מבין י"ח שנה, ועד בן כ' יכול להשהות שימצא הגונה לו, עבר עליו עשרים שנה עובר על מצוה זו בכל יום.² ואם חשקה נפשו בתורה ואין יצרו מתגבר עליו, זכור לטוב עד כ"ה שנה.³ ויש אומרים אפילו כל ימיו כבן עזאי רק שיהא בטוח בעצמו, ואין זה נמצא בזמן הזה.⁴

פרטי דינים. אשה פטורה מפריה ורביה, ויש אומרים דחיבת משום 'לשבת יצרה'.⁵ ומיהו לכולי עלמא יש לה חלק במצות הבעל

א) קיום המצוה. מי שיש לו זכר ונקבה ומתו ויש להם בנים, אפילו זכר מן הנקבה ונקבה מן הזכר קיים המצוה, לא היה להם אלא זכר ונקבה מאחד מהם, ומשני אין לו, וכל שכן אם לא היה להם אלא נקבות או רק זכרים אפילו מהשניים, לא קיים המצוה.⁶ ומדרבנן אפילו יש לו כמה בנים צריך לישא אשה בת בנים ולא יבטל מפריה ורביה,⁷ אם לא שמכיר בעצמו שאינו ראוי להוליד, או שחייש משום קטטה.⁸ ומצוה לפרסם דבר זה, כי מלבד המצוה דרבנן שבו, יש בו כמה איסורים משום ז"ל ועוד, וכל מי שיראת ה' נוגע בלבו יבין זה. מוכרין ספר תורה לישא

א) רמב"ם הל' אישות פט"ו ה"ד-ה. אבן העזר סי' א' ס"ו. **ב)** רמב"ם שם הט"ז. אבן העזר שם ס"ח. **ג)** אבן העזר שם בהג"ה. **ד)** שם. **ה)** שם ס"ג. ועיין רמב"ם שם ה"ב. וע"ע קידושין כט: **ו)** עיין קידושין ל. **ז)** רמב"ם שם ה"ג. אבן העזר שם ס"ד. **ח)** מגן אברהם סי' קנ"ג סק"ט. ועיין עצי ארזים סי' ה' ס"ב, וב"מ ר"ס א. ועיין בית שמואל כאן סס"ק ב.

גַּם שִׁישְׁאִיר אַחֲרָיו מִי שִׁיקִים הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בְּמִקּוֹמוֹ וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, וְנַעֲשֶׂה שְׁתָּף לְיֹצֵר כָּל, כָּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲזו"ל (גדה לא.) 'שְׁלֹשָׁה שְׁתָּפִין בְּאָדָם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאָבִיו וְאִמּוֹ' (עיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה א), וְאָמְרוּ חֲזו"ל (יבמות סג:) 'כָּל מִי שֶׁאִינוֹ עוֹסֵק בַּפְּרִיָּה וּבִרְבֵּיהָ כְּאֵלוֹ שׁוֹפֵךְ דָּמִים' וְכֵאלֹו מִמַּעַט הַדְּמוּת'.

יבמות סא: רמב"ם הל' אישות פט"ו. ספר המצוות רי"ב. סמ"ג עשין מ"ט. סמ"ק סי' רפ"ד.
טור שולחן ערוך אבן העזר סי' א.

פְּרִשְׁת לָךְ לָךְ יֵשׁ בָּהּ מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת

מִצְוָה ב

מִצְוֹת מִלֵּלָה (מִצְוֹת עֲשֵׂה ב')

צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמוֹל כָּל זָכָר בְּיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי לְלַדְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז, י) 'זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תַּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ

משנה הלכות

נחלקו הפוסקים אי קיים בהם המצוה^י (ועיין מה שכתבתי בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ב סי' כ)^י. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ולא בנקבות.

(ב) המצוה על האב. מצות עשה על האב למול את בנו ביום השמיני ואם עבר ולא מל ביטל מצות עשה^א. ואם רצה לעשות שליח נחלקו הפוסקים אי מועיל^ב, לא

כיון דאי אפשר לו לקיים המצוה בלעדה, אלא שאינה מצווה^ט. טריפה אי מוליד חייב בפריה ורביה^ז. גר שנתגייר ובניו נתגיירו עמו, יצא עמהן ידי חובת מצוה זו, עבד שנשתחרר ובניו עמו, לא יצא בהן ידי חובת המצוה^ח. וכלל גדול בכל התורה האומר שיבטל מצות עשה כופין אותו בין דין אם יש כח בידם עד שיקיימו^ט. אשה שנתעברה באמבטי או בהזרעה מלאכותית, וכן יש לו זרע פסול,

ט. ר"ן קידושין פרק ב דף מ"א [דף ט"ז ע"ב מדפי הרי"ף] ד"ה איכא דאמרי. י. שער המלך הל' שחיטה פי"א ה"א, מנחת חינוך. יא. רמב"ם שם ה"ו. אבן העזר שם ס"ז. יב. רמב"ם שם ה"ז. אבן העזר שם ס"ג. חינוך מצוה ו. ועיין מנחת חינוך שם וכאן. ועיין משנה הלכות ח"ד סי' קנ"ט. יג. חלקת מחוקק שם ס"ק ח, ובית שמואל שם סק"י. ועיין במנחת חינוך ד"ה והנה לענין זרע פסול. יד. וע"ע שם בח"ד סי' ק"ס. **(ב)** א. רמב"ם הל' מילה פ"א ה"א. שו"ע יו"ד סי' ר"ס. ב. ש"ך חושן משפט סי' שפ"ב ס"ק ד. כרתי ופלתי סי' כ"ח תב"ש שם. ועיין פתחי תשובה בטור יו"ד סי' רס"ד ס"ק א.

הַמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר, וְכֵן כָּתִיב (בפר' תזריע, ויקרא יב, ג) 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ, וּגְדוּלָּה מִצּוּהָ זֹאת שֶׁנִּכְבְּרְתָּ עָלֶיהָ שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת (שבת קלג:).

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׂרָצָה הַקְדוּשׁ בָּרוּךְ הוּא לִקְבֹּעַ בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִבְדִּילָם לַהֲיוֹתָם נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ אוֹת קְבוּעַ בְּגוּפָם, לַהֲבְדִּילָם מִשְׁאֵר הָעַמִּים בְּצִוְרַת גּוּפָם, כִּמּוֹ שֶׁהֵם מְבַדְּלִים מֵהֶם בְּצִוְרַת נַפְשוֹתָם אֲשֶׁר מוֹצֵאֵם וּמוֹכָאֵם אֵינוֹ שָׁוָה, וְנִקְבֵּעַ הַהִבְדֵּל בְּגִלְתִּי הַזֹּהָב לִפִּי שֶׁהוּא

משנה הלכות

על מי חל החיוב. לא מלו אותו כשיגדיל חייב למול את עצמו^א. לא מל את עצמו משהגיע לכלל עונשין חייב כרת^ב (ויש אומרים דוקא כשמת ערל במזיד)^ג. אבל אין לאב חיוב כרת במילת בנו אלא שעובר על עשה^ד. ואין בכל התורה מצות עשה שחייבין על ביטולה כרת אלא זו ושחיתת פסח^ה. אשה אינה מצוה למול את בנה^ו, ועל האדון למול את עבדיו ילידי ביתו ומקנת כספו, יליד ביתו לשמונה, וקנין כספו ביום שנלקח^ז. מילת גרים עיין ברמב"ם הל' איסורי ביאה (פי"ג), ובטור שולחן ערוך ביוורה דעה (סי' רס"ח). ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ולא בנקבות.

אופן קיום המצוה. קיום המצוה לחתוך הערלה המכסה ראש הגויה, וכבר נהגו כל ישראל באיזמל, ולפרוע קרום דק שלמטה ממנה כדי שתתגלה ראש העטרה שבאבר.

רצה האב או שאין כאן האב למול מצוה על הבית דין ועל כל ישראל למולו^א. וכתב בעל הדברות מנהג שאבי התינוק עומד אצל המוהל להודיעו שהוא שלוחו, וכדאמרינן בתענית (כו:): 'אפשר קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, לפיכך התקינו הנביאים הראשונים שיהא מעמד בירושלים, והמל את בנו כאילו הקריב קרבן^ב, וצריך לעמוד ליד המוהל^ג.

זמנה. המצוה למול ביום, ומשעה עמוד השחר יצא^א. מל בלילה או בתוך שמונה אינו כלום. ועיין באחרונים אי צריך הטפת דם ברית^ב. מילה בזמנה דוחה שבת^ג. ושלא בזמנה, או ספק, או בגולד בין השמשות, ויוצא דופן נימול לשמונה אבל אינו דוחה שבת^ד. נולד מהול צריך להטיף דם ברית, ואינו דוחה שבת^ה. ויש להזהיר המון עם ביוצא דופן שהוא שכוח מאוד בזמנה.

ג. רמב"ם שם ה"ב. שו"ע סי' רס"א. ד. עיין זוה"ק ח"א צה. וע"ע שם ח"ב סו: ה. שבלי הלקט, הובא בשו"ע יו"ד סי' רס"ה ס"ט. ועיין ביאור הגר"א אות מ. ו. רמב"ם שם ה"ח. שו"ע ורמ"א שם סי' רס"ב ס"א. ז. עיין רמ"א שם. וט"ז שם סק"ב ושי"ך שם סק"ב. ח. רמב"ם שם ה"ט. שו"ע שם סי' רס"ו ס"ב. ט. רמב"ם שם, ובה"א-יב. שו"ע שם ס"ח וס"י. ואו"ח סי' של"א. י. רמב"ם שם ה"ז וה"א. שו"ע שם סי' רס"ג ס"ד, וסי' רס"ו ס"י. יא. רמב"ם שם ה"ב. שו"ע שם סי' רס"א. יב. ראב"ד שם ורמ"א שם. יג. רמב"ם שם. יד. רמב"ם שם ה"א. טו. מכות יג: טז. רמ"א שם. יז. רמב"ם שם ה"א וה"ג. שו"ע שם סי' רס"ז ס"א.

סָבָה לְקִיּוֹם הַמִּין, מְלַבֵּד שְׂיִישׁ בּוֹ תִשְׁלוֹם צוּרַת הַגּוֹף. וְהָעַם הַנִּבְחָר חָפִץ
הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְהַשְׁלִים תְּכוּנָתוֹ וְרָצָה לְהִיּוֹת הַהִשְׁלָמָה עַל יְדֵי הָאָדָם, וְלֹא
בְּרָאוֹ שָׁלֵם מִבְּטָן^י, לְרַמּוֹז עָלָיו כִּי בְּאִשֶּׁר תִּשְׁלוֹם צוּרַת גּוּפוֹ עַל יָדוֹ, כֵּן בְּיָדוֹ
לְהַשְׁלִים צוּרַת נַפְשׁוֹ בְּהַכְשֵׁר פְּעֻלּוֹתָיו וְשִׁפּוּר מַעֲשָׂיו (חינוך).

שבת פרק י"ט. יבמות פרקים ד-ה. קידושין כט. רמב"ם הל' מילה, ספר המצוות מצות עשה
רט"ו. סמ"ג עשין כ"ח. סמ"ק סי' קנ"ז-קנ"ח-קנ"ט. יראים מצות עשה י"ט. יורה דעה סי' ר"ס.

פְּרִשְׁת וַיִּשְׁלַח יֵשׁ בָּהּ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה אַחַת

מִצְוָה ג

מִצְוֹת גִּיד הַנֶּשֶׁה (לֹא תַעֲשֶׂה א')

הַזֹּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא לֵאכֹל גִּיד הַנֶּשֶׁה, שְׁנֶאֱמַר
(בראשית לב, לג) 'עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׁה', וְלֹא

משנה הלבנת

לִנּוּ ה'שְׁמִימָה ר"ת 'מילה' וס"ת הוי"ה, מכאן
אמרו רז"ל שמגעת עד כסא הכבוד הנקרא
שמים^י.

עכו"ם או מומר שמל. עכו"ם שמל לדעת
השאלות ועוד גדולי הפוסקים
פסול אפי' בדיעבד, ויש לזהר ברופא עכו"ם,
ואפילו ישראל מחלל שבת בפרהסיא^י.

ג) איזה גיד אסור מן התורה. גיד הנשה
הם שני גידים, הפנימי סמוך לעצם

ומן המצוה למצוץ אח"כ את המילה שיצא
הדם ממקומות הרחוקים ולא יבוא לידי
סכנה^ט. 'מילה' גימ' פה' ולכן מוצצין בפה,
ועם הכולל גימ' אלהי"ם, ועל כן מוצצים בפה
להחליש כח הדינים הקשים^כ, ובמילת הערלה
יש ב' דברים, ערלה ופריעה, וברית הלשון
מכוון כנגד ברית המעור^{כא}, ולכן בברית
הלשון ב' חומות, שפתים והשניים^{כב}. זורקין
הערלה בעפר^{כג}, ובבבל זורקין במים^{כד}. 'מזבח'
נוטריקון מ'ילה ז'מנה ב'יום ח'יה. מ'י י'עלה

יח. ע"ע בר"ר יא, ו. יט. רמב"ם שם פ"ב ה"ב. שו"ע סי' רס"ד ס"ב-ג. כ. עיין בר"ר לג, ג: 'בכל מקום שנאמר
'אלהים' הוא מידת הדין'. וע"ע זוה"ק ח"ג יא. כא. ספר יצירה פ"א מ"ג: 'וברית יחיד מכוונת באמצע כמילת הלשון
וכמילת מעור'. ועיין שם פ"ו מ"ד. כב. ספר הליקוטים להאריז"ל פר' לך ד"ה סוד המילה. וטעמי המצוות שם.
כג. פרקי דר' אליעזר פכ"ט. ושו"ע סי' רס"ה ס"י. כד. טור שם בשם דברים שבין בני מזרח לבני מערב. כה. פי'
הר"ם בוטריל לספר יצירה פ"ג. ועיין בניצוצי הזוהר (בזוה"ק ח"א צה). בשם אור הלבנה. כו. ילקוט ראובני פר'
לך לך אות קע"ה בשם ספר הבהיר. ובעל הטורים דברים ל, יב. כז. שו"ע שם סי' רס"ד ס"א.

נֹאמַר ד' לֹא יֹאכְלוּ הוּא עַל דֶּרֶךְ סְפוּר, כְּלוּמַר מִפְּנֵי שְׁאֵרֶע דְּכָר זֶה עִם הָאֵב לְכֵן נִמְנָעִים הַבְּנִים, אֵלָּא הוּא אִזְהָרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁלֹּא יֹאכְלוּהוּ.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה רְמוּז לְיִשְׂרָאֵל שְׂאָף עַל פִּי שְׂיַעֲבְרוּ צָרוֹת רַבּוֹת בְּגָלוֹת מִיַּד הָעַמִּים וּמִיַּד בְּנֵי עֲשׂו שְׂיִהְיוּ בְּטוּחִים שֶׁלֹּא יֵאָבְדוּ, אֵלָּא לְעוֹלָם יַעֲמֵד זֶרַעַם וְשָׁמֶם וְיָבֵא לָהֶם גּוֹאֵל וְיִגְאָלֶם מִיַּד צָר, וּבְזָכְרָם תִּמְיֵד עֲנִין זֶה עַל יְדֵי הַמִּצְוָה שֶׁתִּהְיֶה לְזִכְרוֹן יַעֲמֵדוּ בְּאַמוּנָתָם וְצִדְקָתָם לְעוֹלָם. וְרְמוּז זֶה הוּא לְפִי שְׁאוֹתוֹ מִלֵּאדָּה שְׁנִלְחָם עִם יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁבָּא בְּקַבְלָהּ שֶׁהָיָה שָׂרוּ שֶׁל עֲשׂו רָצָה לְעַקְרוֹ לְיַעֲקֹב מִן הָעוֹלָם, וְלֹא יָכַל לֹא וּלְזַרְעוֹ וְצָעְרוֹ בְּנִגְיַעַת הַיָּרֵךְ. וְכֵן זֶרַע עֲשׂו יִצְעַר לְזַרַע יַעֲקֹב וּלְבִסּוּף תִּהְיֶה לָהֶם תְּשׁוּעָה מֵהֶם, וְכִמּוֹ שֶׁמִּצְיָנוּ בְּיַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁזָּרְחָה לֹא הִשְׁמִשׁ לְרַפּוּאָתוֹ וְנוֹשַׁע מִן הַצָּעַר, כֵּן יִזְרַח לָנוּ הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁל מָשִׁיחַ וְיִרְפָּאֵנוּ מִצָּעָרֵנוּ (עֵיין חִינוּךְ. וְעֵיין מִצְוֹת דּוּד (רַדְב"ז) מִצְוָה קצב). גַּם כִּי שֵׁם"ה גִּידִים בָּאֲדָם כְּנֶגֶד יָמוֹת הַחֲמָה, גִּיד נֶגֶד כָּל יוֹם, וְגִיד הַנֶּשֶׁה יוֹמוֹ תְּשַׁעָה בָּאֵב, וְכָל יוֹם יֵשׁ לֹא

משנה הלכות

במינים שונים. בשליל הרמב"ן סבירא ליה דאינו נוהג, ודעת הרמב"ם והחינוך ותוספות והרשב"א דנוהג. עיין רמב"ם הל' מאכלות אסורות (פ"ח ה"ה). ובבית יוסף ביורה דעה (ס"ו ס"ה), ובכרתי ופלתי ובשולחן ערוך ואחרונים שם^ט. ונוהג בכ"י, ועיין בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' ע"א).

ספיקות בדיניו. גיד הנשה דעת הרמב"ם דמותר בהנאה^א, ותוספות ורבינו יונה סבירא להו דאסור, ועיין בטור שולחן

שעל הכף אסור מהתורה. והחיצון סמוך לבשר אסור ואין חייבין עליו^ב (ועיין מה שכתבתי במשנה הלכות (ח"ג סי' ס"ח) פ"י לרבינו הבעל הלכות גדולות). ונוהג בבהמה וחיה הטהורין, ואפילו בגבילות וטריפות שלהן ומוקדשין, בירך ימין ובירך שמאל^ג. ואם עבר ואכל כזית ממנו או אכלו כולו אפילו אין בו כזית לוקה^ד. ישראל קדושים ואסרו עליהם שמנו של גיד, ומדרבנן אסורים גם הקונקנות פ' הם גידין הדקים המתפשטים בירך^ה.

א. עיין בר"ר עז, ג. ב. עיין בר"ר עח, ה. ג. עיין מכות כג: ד. זוה"ק ח"א קע: ג. ה. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ח ה"א. ובשו"ע יו"ד סי' ס"ה ס"ח. ו. רמב"ם שם ה"א. שו"ע שם ס"ה. ז. רמב"ם שם ה"ב. ח. רמב"ם שם ה"א. יו"ד סי' ס"ח סעיף ח. ט. יו"ד שם ס"ז. ועיין מנחת חינוך. י. יו"ד שם ס"ו. יא. שם הי"ד.

מִלֵּאד אֶחָד, וְתִשְׁעָה בָּאֵב הוּא כְּנֶגֶד סְמָ"ל שָׂרוּ שֶׁל עֲשׂוֹ, וְלִכֵּן נִחְרְבוּ
 ב' מִקְדָּשׁוֹת בּוֹ בַּיּוֹם (עֵינִי שִׁפְתֵי כֹהֵן (צִפְת) בְּרֵאשִׁית לֵב, לֵג). גַּם רָמְזוּ בּוֹ ד' צִוּמוֹת
 הֵינּוּ 'עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', כְּלוֹמַר אֵלֶּא מִתְעַנִּין, 'אֶת' לְמַפְרַע
 תִּשְׁעָה אָב, 'גִּיד' רָאשֵׁי תִכּוֹת ג' ד' תִּשְׁרִי י' כְּמִכֶּת, 'גִּיד' בְּגִימָטְרִיא י"ז
 בְּתִמּוֹז, וְרָמְזוּ לְמָה שֶׁאֲמָרוּ: כָּל הָאוֹכֵל בְּתִשְׁעָה בָּאֵב כָּאֵלוֹ אוֹכֵל גִּיד
 הַנִּשְׁחָה (שִׁפְתֵי כֹהֵן שֵׁם).

חולין פז. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ח. ספר המצוות לא תעשה קפ"ג. סמ"ג לאוין
 קל"ט. סמ"ק סי' ר"ג. יראים קמ"ז. ריאקנטי לא תעשה א'. מאה שערים (על המצוות)
 שער ע"ד.

פֶּרֶשֶׁת בֹּא יֵשׁ בָּה ט' מִצְוֹת עֲשֵׂה וי"א לֹא תַעֲשֶׂה

מִצְוָה ד

מִצְוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ (מִצְוֹת עֲשֵׂה ג')

צִוְּהָ הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְקִדּוּשׁ חֲדָשִׁים
 וּלְעֵבֶר שָׁנִים, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת יב, ב) 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים',

משנה הלבות

ד) קידוש החודש בבית דין. קידוש
 החודש הוא על פי שני עדים
 שבאו לפני בית דין סמוכין בארץ ישראל
 ואמרו שראו את הלבנה בחידושה, וחקרו
 ודרשו בעדותן וחישובו הבית דין וראויה
 היתה לראות על פי החשבון^א, מקבלין אותן
 ויאמר האב בית דין מקודש^ב. ואין הקידוש
 אלא למצוה ולא לעכב, דהעיקר העדים
 והחשבון והסכמת הבית דין^ג.

ערוך^ד. עוף שיש לו כף עגול כבהמה גיד
 הנשה שלו אסור, ואין צריך לבדוק
 אחריה^ה, ובהמה שיש לה כף ארוך גם כן
 אסור ואין לוקה עליה^ו. דעת הרשב"א דגם
 באדם נוהג איסור גיד הנשה, וכן כתב בפרי
 חדש^ז, ועיין שער המלך הל' מאכלות
 אסורות (פ"ח), ובמנחת חינוך מצות גיד
 הנשה. ונוהגת המצוה בכל מקום ובכל זמן
 בזכרים ונקבות.

יב. עיין זוה"ק שם. ושם קע. 'שרו של עשו היה, ואיהו סמאל'. יג. ילקוט ראובני פר' וישלח אות ק. יד. יו"ד
 סי' ס"ה סעיף ו. טו. רמב"ם שם הל' ד, יו"ד שם ס"ה. טז. רמב"ם שם הל' ד. יז. יו"ד סי' ע"ט ס"ו. ד) א. רמב"ם
 הל' קידוש החודש פ"א הל' ה-ו. ב. רמב"ם שם פ"ב הל' ח. ג. רמב"ן בספר המצוות מצוה קי"ג, ועיין מנחת חינוך.

בְּלוֹמַר בְּשִׁתְּרָאוּ חֲדוּשָׁה שָׁל לְבָנָה וְתִהְיֶה רְאוּיָה לְרֹאוֹת עַל פִּי הַחֲשָׁבוֹן
הַמִּקְפָּל תִּקְבְּעוּ לָכֶם רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְרַבְּנוּ הַפֶּעַל הַלְכוֹת גְּדוּלוֹת וְהֶרְמַב־
חֲשָׁבוּ עֲבוּר שָׁנִים לְמִצְוָה בְּפָנֵי עֲצָמָה. וּמִדְּבָרֵי סוּפְרִים לְקֹדֶשׁ הַלְבָּנָה.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כְּדִי שִׁיעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל מוֹעֲדֵי ה' בְּזִמְנָן, שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ
צִוָּה לַעֲשׂוֹת פֶּסַח בְּזִמֵּן שֶׁהִתְבּוּאָה בְּאֶכִיב כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דברים
טז, א) 'שְׁמֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאֶכִיב וְעֲשִׂיתָ פֶּסַח לַה', וְחֹג הַפֶּסַח בְּזִמֵּן
הָאֶסִיף כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שמות לד, כב) 'וְחֹג הָאֶסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה', וְאֵלּוּלֵי
עֲבוּר שָׁנִים יָבוֹאוּ הַמוֹעֲדִים שֶׁלֹּא בְּזִמְנִים אֵלּוּ, לְפִי שִׁישְׁרָאֵל מִחֲשָׁבוֹן
הַמוֹעֲדִים וְחֲדוּשֵׁיהֶם לִימֹת שָׁנֹת הַלְבָּנָה שֶׁהֵם שֶׁנ־ד יוֹם וְה' שְׁעוֹת

משנה הלכות

קביעות החודש בחוץ לארץ. גדול הבית
דין שנשמך בארץ ישראל והלך
לחוץ לארץ ולא הניח כמותו בארץ ישראל
מקדש חדשים בחוץ לארץ, ואם נודע
שנעשה בארץ ישראל גדול כמותו הרי זה
נאסר לקבוע בחוץ לארץ, ואם קבע אינו
כלום.

בטעות. בית דין שטעו או הטעו אותן,
וקידשו החודש בין בשוגג בין
במזיד מה שעשו עשו דכתיב 'אתם' אפילו
שוגגין אפילו מזדיין^א.

דיני העדות. בקידוש החודש לא בעינן
עדות שאתה יכול להזימם^ב. ומיהו
בעי עדים כשרים כבכל התורה, וקרובים
ואפילו פסולי עדות דרבנן פסולין^ג. וצריכין
דרישה וחקירה.

לא ראו בזמנה. אין מקדשין אלא כשנראה
הלבנה בזמנה^ד. לא קידשו ביום ל'
מעובר ממילא^ה. נחקרו העדים ולא הספיקו
לומר מקודש עד שחשכה הרי זה מעובר^ו.
בית דין שראו הלבנה ביום מקדשין על פי
עצמן, ואם ראו בלילה מרבין על הבית דין
ועומדים שנים ומעידין בפניהם ומקדשין^ז.
לא באו עדים ועיברו את החודש ואחר זמן
באו עדים אפילו בסוף חודש שראו הלבנה
בזמנה מאימין עליהם ומשתדלין שלא יעידו,
ואם עמדו בעדותן חוזרים ומונים מיום
שלשים^ח.

חילול שבת. על ניסן ועל תשרי מחללין
העדים את השבת. וכשהיה בית
המקדש קיים מחללין אף על כולם משום
הקרבת מוסף שבכל ראש חודש^ט.

ד. מנחת חינוך. ה. רמב"ם שם פ"ב ה"ח ופ"ג ה"א, ועיין מנחת חינוך. ו. רמב"ם שם פ"ב ה"ח. ז. שם ה"ט.
ח. שם פ"ג ה"ט ו"טז. ט. שם פ"ג ה"ב. י. שם פ"א ה"ח. יא. שם פ"ב ה"י. יב. מנחת חינוך. ועיין מה
שכתבנו בשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' נ"ב-נג. יג. רמב"ם פ"ב ה"א.

ותתע"ו חֲלָקִים, וְהוּא חֶסֶד מְשַׁנֶּת הַחֲמָה עֲשָׂרָה יָמִים וְכ"א שָׁעוֹת
וְר"ד חֲלָקִים, וּבְשׁוּל הַפְּרוֹת הוּא בְּכַחַה שֶׁל חֲמָה. וְנִתְקַן הַדָּבָר לְהַעֲשׂוֹת
בְּגִדְלֵי הַדּוֹר בְּסֻמּוּכֵי דִּוְקָא (חינוך). וְעַכְשָׁיו בְּעוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים שָׁאִין לָנוּ
סֻמּוּכֵי, אָנוּ סוֹמְכִין עַל רַבִּי הַלֵּל הַנָּשִׂיא בֶּן בָּנוּ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא
שֶׁתִּקַּן לָנוּ חֵשְׁבוֹן הָעֶבֶר, וְהוּא קָדֵשׁ חֲדָשִׁים הָעֲתִידִים עַד בִּיאַת גּוֹאֵל
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ (פועל צדק (לבעל הש"ך) עשין ג'). וּמָה שֶׁאֲנַחְנוּ מְבָרְכִין הַחֲדָשׁ
אֵין זֶה קָדוֹשׁ, אֲבָל מִצְוָה זֹאת תִּקְנוּהָ הָרִאשׁוֹנִים לְהוֹדִיעַ לְעוֹלָם רִאשׁ
חֲדָשׁ וּלְהַזְהִיר בּוֹ. גַּם כִּי חֲדוּשׁ הַלְבָּנָה רָמְזוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת שְׁעֵתִידִים
לְהַתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ, וְזֶה שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים^{יז} 'שֶׁהֵם עֲתִידִים לְהַתְחַדֵּשׁ' כְּלוֹמֵר
שְׁעֵתִידֵינוּ מִגִּלּוֹת לְגֵאֲלָה (עיין סנהדרין מב. וברש"י ד"ה עמרת)^{יח}.

ר"ה יח. סנהדרין יא. רמב"ם הל' קידוש החודש פ"א ופ"ד, ספר המצוות מצות עשה קצ"ג
[ול"ת קנ"ג], כמ"ג עשין מ"ו מ"ז, יראים ק"ג, אורח חיים סי' תכ"ב.

משנה הלבות

עיבור שנים. לעבר שנים בשעת הגמר צריכים להיות בית דין של שבעה^{יט} וג' ראשונים לדברי הכל אסורים להיות קרובים זה לזה ואפשר כל הז'^כ. ואין מעברין אלא אדר"ט, ורק בסמוך לו ובשעת הדחק מותר מראש השנה^{כא}, ואין מעברין יום ל' באדר^{כב}. ואין מעברין אלא ביום^{כג},

אין מעברין בשנת השמיטה^{כד}. ועל אלו דברים מעברין את השנה על התקופה ועל האביב ועל פירות האילן ועוד^{כה}. ואין מעברין על סימן אחד מאלו אלא ב' או יותר^{כו}. ובית דין כותבין אגרות לכל המקומות הרחוקים הוספנו על שנה זו כ"ט יום או ל' יום^{כז}.

יד. ועיין חינוך ד"ה ואם תשאל. וריטב"א ר"ה יח. טו. בקידוש לבנה. טז. ועיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה ב. יז. שם פ"ד ה"י. יח. רמב"ם הל' עדות פט"ז ה"ה, ובכסף משנה ולחם משנה שם. יט. רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ד ה"א. כ. שם ה"ג. כא. שם ה"ד. כב. שם ה"ב. כג. שם ה"ו, ועיין גם שם ה"ז, ובהשגת הרמ"ה שם. כד. שם ה"ב. כה. שם בהשגת הרמ"ה ועיין מנחת חינוך. כו. שם ה"ז.

מצוה ה

מצות הקרבת קרבן פסח (מצות עשה ד')

צִוָּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל שְׂעִישׂוּ קָרְבַּן פֶּסַח בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר בְּנִיּוֹן
בֵּין הָעֲרִבִים, שְׁנֵאמַר (שמות יב, ו) 'וְשַׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קָהָל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין
הָעֲרִבִים'. וְכָתַב הָרַמְבַּ"ן (שם) ש'בֵּין הָעֲרִבִים' הֵם אוֹתֵן שְׁעוֹת שְׁבִין עֲרִיבַת
יוֹם שֶׁהוּא בְּתַחֲלֵת שָׁבַע, לְעֲרִיבַת הַלֵּילָה שֶׁהוּא בְּתַחֲלֵת הַלֵּילָה.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְהַזְכִּיר נָסִי ה' וּלְפָרְסָם לְבָנֵינוּ אֲשֶׁר פֶּסַח הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא עַל בְּתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּנִגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתִינוּ הַצִּיל,

משנה הלכות

שבת, טומאה, ומילה. קרבן פסח דוחה את השבת^א, ודוחה את הטומאה אם היו רוב קהל או כהנים טמאים^ב. יחיד טמא נדחה לפסח שני^ג. היה בדרך רחוקה פטור ממצוה זו^ד. מילת בניו ועבדיו מעכבתו מלשחוט הפסח^ה.

אישים החייבים. נשים ועבדים מחויבים בפסח ראשון^ו, וקטנים יש מחלוקת בפוסקים^ז אי מחויבים מדאורייתא דכתיב (שמות יב, ג) 'שה לבית אבות'. קטן שאכל בראשון ונתגדל בין ראשון לשני פטור מפסח שני^ח.

חיובו. ונוהג בזמן הבית בארץ ובחוץ לארץ (ויש חולקין בחוץ לארץ^ט). עבר ולא

ה) אופן קיומו. קיום המצוה, שמתקבצים אנשים מישראל לחבורות, ולוקחין שה או עז תמים זכר בן שנה, ומונין עליו עד כזית לכל אחד, ושוחטין אותו בעזרה, וצולין אותו, ולערב אוכלין אותו בין כולם, אחר מאכלם, שמצותו לאכול על השובע^א. נשחט אחר תמיד של בין הערבים וקטורת והטבת הנרות^ב, ונשחט בג' כתות בעזרה ולא יפחות כת מל' בני אדם^ג, ובחמישים בני אדם יכול לשחוט^ד. שחטו על יחיד כשר^ה, שחטו שלא למנויו פסול^ו. הדם טעון שפיכה אחת במזרק כנגד היסוד^ז, ומקטירין אימוריו^ח, ואם לא הקטיר קיים המצוה^ט. והלויים אומרים הלל בעת הקרבנות^י, וטעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה כתמיד^{יא}.

(ה) א. ע"פ שמות יב, כז. ב. חינוך. ג. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"א ה"ד. ד. שם ה"ט. ה. שם ה"י. ו. שם פ"ב ה"ב. ז. שם ה"ה. ח. שם פ"א ה"ו. ט. שם. י. שם ה"ז. יא. שם ה"א. יב. מנחת חינוך אות א' ע"פ פסחים צו. יג. רמב"ם שם פ"א ה"ז וי"ח. יד. שם פ"ז ה"א. טו. שם פ"ה ה"א. טז. שם. יז. שם ה"ה. יח. שם פ"א ה"א, ומנחת חינוך אות ז. יט. עין רמב"ם שם פ"ב ה"ד, ובכמה מקומות שם. ועיין מנחת חינוך אות ב. כ. רמב"ם שם פ"ה ה"ז. כא. עיין תוס' פסחים ג: ד"ה מאליה. ועיין צל"ח שם, ומנחת חינוך כאן.

וַיִּזְכְּרוּ לְעוֹלָם הַנַּפְסִים שֶׁעָשָׂה לָנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם (חינוך). גַּם כִּי מִזֶּל טָלָה בְּכוֹר הַמִּזְלֹת הוּא בְּחֹדֶשׁ נִסָּן בְּכַחוֹ הַגָּדוֹל, לָכֵן צִוָּה לְשַׁחֵט טָלָה וּלְאָכַל אוֹתוֹ וּלְהוֹדִיעַ שְׁלֹא בְּכַח הַמִּזֶּל יֵצְאוּ מִשָּׁם אֱלֹא בְּגִזְרַת ה' (רמב"ן שְׁמוֹת יב, ג). גַּם כִּי הָיוּ הַמִּצְרִים עוֹבְדִים אוֹתוֹ, וְהוֹדִיעַ לְשַׁחֵט אֱלֹהֵיהֶם לְעִינֵיהֶם וְחָפְרוּ כָּל הַבּוֹטְחִים בּוֹ, וְכָכָה יִהְיֶה בְּגִאֲלָה הָעֵתִידָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ (עיר מקלט (לידא) פ' בא מצוה ה-ו. ועיין מעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה ג). גַּם כִּי יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לְשָׁחָה בָּמוֹ שְׁכֶתוֹב (ירמיה ג, ז) 'שָׁחָה פִּזְוִרָה יִשְׂרָאֵל', עַל כֵּן יָבֹא שָׁחָה וְיִכְפֹּר עַל שָׁחָה (מושב זקנים לבעלי התוס' שְׁמוֹת יב, ג).

פסחים סט. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"א ופ"י, ספר המצוות מצות עשה נ"ה, סמ"ג עשין רכ"ג, יראים ת"ה.

מצוה ו

מצות אכילת הפסח (מצות עשה ה')

צִוָּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאָכַל בִּשְׂרַת הַפֶּסַח בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִסָּן, שְׁנֵאמַר (שְׁמוֹת יב, ח) 'וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ'.

בְּשִׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. לְאָכַל אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ שֶׁרִיחוֹ נִוְדָה, לְפָרְסָם בְּטוֹל תּוֹעֵבַת מִצְרַיִם שְׁנִזְבַּח לְעִינֵיהֶם וְנִאֲכָלָם, וּפְסִילֵי

משנה הלכות

עשה פסח במזיד, וגם לא עשה השני אפילו בשוגג חייב כרת^{כב}. ואין בכל עשה שבתורה חיוב כרת אלא בקרבן פסח ומילה. ובשוגג אינו מביא קרבן חטאת, והוא מג' חטאות שבזדון כרת ואין בשגגתן חטאת והם קרבן פסח ומגדף ומילה^{כג}.

ו) דרך האכילה. מצותו לאכול בליל ט"ו^א ובחבורה^ב ועל השובע^ג, ושיהיה צלי אש^ד, ואם רבו האוכלים מביאים קרבן אחר ושוחטין אותו בערב פסח והוא נקרא שלמי חגיגה^ה, ואוכל ממנו תחילה^ו. אכל כזית יצא ידי חובתו^ז. וטעון הלל באכילתו^ח. מצוה

כב. רמב"ם שם פ"ה ה"א-ב. כג. עיין שם פ"א ה"ב, וראה בחינוך כאן. ו) א. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"ח ה"א. ב. שם פ"ט ה"א. ג. שם פ"ח ה"ג. ד. שם ה"ד. ה. שם ה"ג, ופ"י ה"ב. ועיין פסחים ע. ו. רמב"ם שם פ"ח ה"ג, והל' חמץ ומצה פ"ח ה"ז. ז. מנחת חינוך. רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ח ה"ט, והל' קרבן פסח פ"ב ה"ד, ופ"ח ה"ג. ח. רמב"ם הל' קרבן פסח שם ה"ט, ופ"י ה"ט.

אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצוה ג), וְשִׁפְלוּת הַשָּׂר שְׁלָהֶם
 שֶׁהוּא הָרָאוּשׁוֹן מִשְׁבָּעִים שָׂרִים, וּבִשְׁחִיטַת וְצִלִּית וְאֲכִילַת הַפֶּלֶה לְהַכְנִיעַ
 מַעֲרַכַת שְׁלָהֶם שֶׁהוּא טָלָה, וְנַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט בְּאֱלֹהֵיהֶם, וּלְהוֹדִיעַ כִּי ה' הוּא
 אֱלֹקִים אֵין עוֹד מִלְכָּדוֹ, וּבָזָה נִתְבַּטְּלוּ מִחֻשְׁבוֹת זָרוֹת (רמב"ן שמות יב, ג. ורכינו
 בחיי שמות שם ז'). וּבִזְהָר (ח"ב מא:): 'וְעַצֶּם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ' (שמות שם מו), אֲתֵם לֹא
 תִשְׁבְּרוּ בּוֹ אֲבָל כָּלכִּים יִשְׁבְּרוּ בּוֹ, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִנִּיחִין הֶעֱצָמוֹת וְזוֹרְקִין
 אוֹתָן בְּשׁוֹקִים, וְהָיוּ בָּאִים עִבּוֹ"ם וְלָקְחוּ הֶעֱצָמוֹת וְהִטְמִינוּם בְּאָרֶץ כָּל כָּךְ
 שָׂאִי אֶפְשָׁר לְכָלכִּים לְטָלֵם מִשָּׁם, וְזֶהוּ בְּטוֹל עִבּוֹ"ם מִמָּשׁ עַל יְדֵי עִבּוֹ"ם,

משנה הלכות

נחלקו האחרונים^{טא} אי איכא מצוה לאכלו.

לאכלו על מצות ומרורים^{טב}, ואם אין לו אינו מעקב^{טג}.

שאר פרטי דינים. אכל כזית בשר פסח עם

שלא כדרך אכילה. אכל שלא כדרך אכילתו

כזית בשר חולין לא יצא, דרשות מבטל

ספק אם יצא ידי חובתו^{טד}. אכלו אכילה

מצוה^{טז}. נשבע שלא לאכול פסח לוקה ואוכל,

גסה אם קץ במזונו לא יצא, ואם לאו יצא^{טז}.

ובקונם שלא לאכול חל הנדר^{טז}. ונוהג בזכרים

כרכו בסיב או עירב בו דבר מר לא יצא^{טז}.

ונקבות בזמן הבית.

אכלו חי לא יצא ועובר בעשה^{טז}.

מרור. במצוה זו נכלל גם אכילת מרור לדעת

זמנו. זמן אכילתו עד חצות, לתוספות^{טז} הוא

כמה ראשונים, ואינה נמנית למצוה

ומדאורייתא, ולהרמב"ם^{טז} מדרבנן,

בפני עצמה כי הוא חלק מן הפסח^{טז}, ונאכל

ומדאורייתא עד עלות השחר להרמב"ם

כל זמן שהפסח נאכל, ונאכל חי. אכלו כבוש

ודעימיה^{טז}. נרדמו בשינה כל החבורה אפילו

מבושל ושלוק לא יצא^{טז}. בלע מרור לא יצא

בתחילת הלילה אין חוזרין ואוכלין אותו

דבעי טעם מרירות בפיו. ושיעור אכילתו

ופטורין מפסח שני^{טז}. אין לו אלא חצי שיעור

בכזית^{טז}.

ט. ע"פ דברים ז, כה. י. ועיין מורה נבוכים ח"ג פמ"ו. יא. שם פ"ח ה"א. והל' חמץ ומצה פ"ז הי"ב יב. שם הל' קרבן פסח שם ה"ב. יג. עיין משנה למלך הל' יסודי התורה פ"ה ה"ח הובא במנחת חינוך אות א. יד. עיין במנחת חינוך שם מתוס' בנזיר כג. ד"ה פסח, ומהאחרונים. טו. מנחת חינוך שם. טז. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"ח ה"ו. יז. פסחים כז: ד"ה אמר רבא. יח. שם ה"ט. יט. שם. כ. רמב"ם שם. ובהל' חמץ ומצה פ"ח הי"ד (ומה שכתב שפטורים מפסח שני, אף שלא נזכר בשום מקום, לכאורה דבר פשוט הוא שהרי בזמן שחיטה וזריקה ראויים היו לאכול). כא. משנה למלך הל' חמץ ומצה פ"א ה"ז, מהרי"ט אלגאזי דף מ"א (הל' חלה סוף אות ב ד"ה והנה לפי), הובא במנחת חינוך אות א. כב. מנחת חינוך שם. כג. שם אות ב, רמב"ם הל' שבועות פ"ה הי"ד, ובהל' נדרים פ"ג ה"ו. כד. רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ז הי"ב. כה. שם הי"ג. כו. מנחת חינוך אות ב.

כִּי אֵין יִשְׂרָאֵל מְבַטֵּל עֲבוֹ"ם שֶׁל עֲבוֹ"ם, וְאֵין לָךְ בְּטוֹל גְּדוֹל מְזָה, וּבָזָה
נִתְעַלָּה הָאֱמוּנָה עַל הַכֹּל (עיין עיר מקלט (לידא) פר' בא מצוה ז).

פסחים עו. קכ. מגילה כא. זבחים נז: רמב"ם הל' קרבן פסח פ"ח, ספר המצוות מצות עשה
נ"ו, סמ"ג עשין רכ"ה, יראים ת"ח.

מצוה ז

מִצְוַת נָא וּמִבְשָׁל (לא תַעֲשֶׂה ב')

הַזִּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לֵאכֹל מִבֶּשֶׂר הַפֶּסַח נָא וּמִבְשָׁל כִּי אִם צְלִי
אֵשׁ, שְׁנֵאמַר (שמות יב, ט) 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשָּׁל מִבְשָׁל בְּמַי',
וּפְרוּשׁ 'נָא' שֶׁהַבֶּשֶׂר הַתְּחִיל בּוֹ מַעֲשֵׂה הָאוֹר וְנִצְלָה מֵעַט, וְלֹא רָאוּי עֲדִין
לֵאכִילֶת אָדָם, וְזֶה נִקְרָא 'נָא'.

משנה הלכות

בישלו ואחר כך צלאו פסול ועובר עליו.^א
בישלו בחמי טבריה אינו חייב משום בישול
ועובר על עשה ד'צלי אש', צלאו אחר כך
פסול.^ב צלאו שלא על האש פסול, ועובר
עליו.^ג צלי קידר הוה כמבושל ופסול.^ד בישלו
במים או במי פירות או בכל משקה פסול
שנאמר (שמות יב, ט) 'ובשל מבושל' ריבה
הכל.^ה בישלו כמאכל בן דרוסאי מקרי
מבושל כמו לענין בישול שבת, פחות מכאן
נקרא חי, ואסור לצלאו עוד אף שלא נתבשל
כמאכל בן דרוסאי מפני הלחלוחית שנתבשל
בו, עיין כרתי ופלתי.^ו אכלו נא ומבושל
מבעוד יום פטור.^ז

בדברי הזהר. קצת צריך עיון בזוהר הנ"ל
שהיו זורקים העצמות, שהרי נותר
הם וטעונים שריפה, כמו שכתב הרמב"ם.^ח

(ז) אופן צליית הקרבן. קיום המצוה, צולין
אותו מקולס, פירוש ראשו על
כרעיו ועל קרבו, בשיפוד של רימון שאינו
מוציא מים,^א ואם אינו מקולס לא נפסל.^ב
ומותר למולחו מקודם לדעת התוספות,^ג ועיין
בצל"ח ריש פרק כיצד צולין.^ד לדעת
הראב"ד^ה מוציאין את הגיד הנשה לפני
צלייתו, ולהרמב"ם^ו צולין אותו עמו.

בישול הפוסל. צלאו ואחר כך בישלו או

נז. הל' קרבן פסח פ"י ה"ב. ז. א. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"ח ה"י. ב. תוס' פסחים עד. ד"ה נחתך, ועיין
מנחת חינוך. ג. תוס' שם ד"ה כבולעו. ד. ברש"י ד"ה שריא, ושם ע"ב ד"ה האי מוליתא. ה. הל' קרבן
פסח פ"י ה"א. ו. שם. ז. רמב"ם שם פ"ח ה"ח. ח. שם ה"י, ועיין מנחת חינוך. ט. מנחת חינוך. י. רמב"ם
שם ה"ח. יא. רמב"ם שם ה"ז. יב. סי' צ"ב בשם מוהר"י לאנדסופר והרא"ש, הובא במנחת חינוך. יג. רמב"ם
שם ה"ד.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מה שְׁנִזְכָּר בְּשִׁחִיטָתוֹ לְזִכֹּר נִסִּי יִצִּיאַת מִצְרַיִם. וּמֵה שְׁנִצְטִינֵנוּ לְאָכְלוּ צָלִי דֹקָא לְפִי שְׂכָךְ דְּרִיךְ בְּנֵי מַלְכִים וְשָׂרִים לְאָכְל בְּשֵׁר צָלִי שֶׁהוּא מֵאָכְל טוֹב וּמִטַּעַם, אֲכָל שְׂאֵר הָעַם אֵינֶם יְכוּלִים לְאָכְל מֵעַט בְּשֵׁר שֶׁתִּשְׁיֵג יָדָם רַק מִבְּשָׁל כְּדֵי לְמַלֵּא בִטְנָם, וְאֵנוּ שְׂאוּכְלִין הַפֶּסַח לְזָכְרוֹן שִׁיִּצְאָנוּ לְחֵירוֹת לְהִיּוֹת מִמַּלְכָּת כְּהֻנִּים וְגוֹי קְדוֹשִׁי וְדָאֵי רָאוּי לָנוּ לְהִתְנַהֵג בְּאִכְלִיתוֹ דְּרִיךְ חֵירוֹת וְשִׁרְרוֹת. מִלְּבַד שְׂאִכְלִילַת הַצָּלִי יוֹרֵה עַל הַחֲפִזּוֹן שִׁיִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכֻלוּ לְשֹׁהֲת כְּדֵי לְבָשָׁלוּ בְּקִדְרָה (חִינוּךְ. וְעֵיין מַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבִּבְלִי) לֹא תַעֲשֶׂה ב). וְעֵיין מֵה שְׁזָכְרָנוּ לְעִיל מִצְוָה ו.

פסחים מא. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"ח, והל' סנהדרין פ"ח ה"ג, ספר המצוות לא תעשה קנ"ה, ושם בשורש ט' ובהשגה להרמב"ן שם, סמ"ג לאוין שנ"א, יראים ת"ז.

מִצְוָה ח

שֶׁלֹא לְהוֹתִיר מִהַפֶּסַח (לֹא תַעֲשֶׂה ג')

הַזִּהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לְהוֹתִיר כְּלוּם מִבְּשֵׁר הַפֶּסַח לְמַחְרָתוֹ שֶׁהוּא יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִסָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת יב, י) 'לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר'.

מִשְׁנֵה הַלְבוּת

והרמב"ן^י והסמ"ג^ז מנו אותן לשני לאוין נא, ומבושל, ולוקין על כל אחד ואחד, וראייתם הוא מכיון דכתיב 'לא תאכלו כי אם צלי אש' נא ומבושל למה לי, שמע מינה ללקות על כל אחד ואחד מן הפרטים^ט. ונוהגת המצוה בזמן הבית בזכרים ונקבות.

(ח) על איזה חלקים מן הקרבן עובר.
העובר והותר כזית בשר הראוי לאכילה עובר על לאו זה^א ולדעת קצת

אכלו חי אי עובר. ולעיל כתבתי שאכלו חי עובר בעשה, ובאמת לא ברור לי הא מילתא, דהרי אמרו דבשר חי הוה שלא כדרך אכילתו (עיין תוס' פסחים כד: ד"ה פרט. ובגמ' ביצה כה. דיכול לאכול כזית חי. ובטור או"ח סי' שי"ח. ובשו"ע שם סי' ב. ועיין בירושלמי עירובין פ"ג ה"א. ובשו"ת מוהרי"א סי' קכ"ז). ובחידושי^ט הארכתי בזה, וצריך עיון. והעובר ואוכל נא ומבושל אפילו שניהם כאחת אינו לוקה אלא אחת לדעת הרמב"ם^י.

יד. לעיל מצוה ה. טו. ע"פ שמואל יט, ו. טז. פסחים ע"מ שנא. יז. ספר המצוות שורש ט. ועיין הל' סנהדרין פ"י ה"ג. יח. בספר המצוות שם. יט. חינוך. (ח) א. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"י ה"א, ועיין מנחת חינוך.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. מה שפכתנו בשחיתות^א לזכר נסי מצרים, ונצטוונו שלא להותיר בדרך המלכים ושרים שאין צורך להותיר מן התבשילין מיום אל יום, ואם יותר ישורף בדרך מלכי הארץ, וכל זה לזכר ולקבע בלב שבאותו זמן גאלנו השם יתברך מעבדות ונעשינו בני חורין וזכינו למלוכה ולגדלה (חינוך). גם רמז האומר מה נאכל למחר הרי זה מקטני אמנה, שהוא כמסתפק בהשם יתברך אם יתן לו מחר מה לאכל (תורת העולה (רמ"א) ח"ג פנ"ג). גם רמז שלא להניח המצות לעשותם לעולם הבא, 'והנתר' שלא יקים המצות 'באש' של גיהנם ושרפו (שפתי כהן (צפת) סוף פר' בא גימטריאות). גם לדעת ולזכרון שלא נותרה שום נשמה לבכורי מצרים עד הבקר, וכלם מתו כשהכה בכור העליון ברחצי הלילה, לךך' לא תותירו' מן הבכור (הפסח) הצלי 'עד בקר' (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה ג).

מכילתא פר' בא ו, רמב"ם הל' קרבן פסח פ"י, ספר המצוות לא תעשה קי"ז, סמ"ג לאוין שנ"ח, יראים תי"ג.

משנה הלכות

והראב"ד לא חייש ודו"ק, ועיין במנחת חינוך. **בני חבורה.** כל בני החבורה עוברים על לאו זה^א, יצאו מקצתם והניחו השאר אוכלים, אפשר דלא חל על היוצאים כיון דהניחו אחרים^ב.

אי לוקין. ואין לוקין על לאו זה שאין בו מעשה, ועוד שניתק לעשה, שנאמר (שמות שם) 'והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו'. ונוהגת בזמן הבית בזכרים ונקבות.

פוסקים^א עובר על ב' לאוין. אבל בעצמות וקרניים וגידין וטלפיים שאין ראויין לאכילה אינו עובר בלאו זה^ב. ושמונו של גיד ושאר דברים האסורין דרבנן אינו עובר עליו דאנוס הוא על פי גזירת חז"ל^ג. ודעת הרמב"ם^ד דפסח נצלה עם גיד הנשה ואחר כך נוטלו, והראב"ד כתב 'בחיי ראשי אין איסור גדול מזה, ואם אזכה ואוכל פסח ויביא לפני כזה הייתי חובטו בקרקע לפניו'. ואפשר בהא פליגי, דלהרמב"ם אין לעשות שמנו נותר,

א. עיין לעיל מצוה ה. ג. עיין יראים מצוה תי"ג. ד. עיין מנחת חינוך אות ג. ה. רמב"ם שם. ו. מנחת חינוך. ז. שם. ח. עיין פסחים סג: ט. כסף משנה שם פ"ט ה"ו, בשם הר"י קורקוס. י. רמב"ם שם פ"י ה"א, ועיין מנחת חינוך.

מצוה ט

מצות תשפיתו (מצות עשה ו')

צוה הקדוש ברוך הוא לבני ישראל להסיר כל חמץ ממשכנותינו ביום ארבעה עשר בניסן, שנאמר (שמות יב, טו) 'אך ביום הראשון תשפיתו שאר', ופרוש 'הראשון' קדם לפסח שהוא ארבעה עשר בניסן.

משך שי המצוה. לזכר הנסים כמו שכתבנו לעיל. גם רמזו חכמי המוסר דהחמץ והשאור רמזו ליצר הרע, וצוה השם להרחיקו מבתנו כל שבעת ימי החג, כלומר כל ימי שנותינו שבעים שנה, להזכיר לאדם כל ימי חלדו שילך בדרך מוכים. גם השאור מגביה את העפה והוא סימן

משנה הלכות

שזה הוא עיקר המצוה וסומכין על זה ואינם בודקים כל הבית ועושין ברכה לבטלה ואינם מקיימין המצוה. גם יש להזהיר להשים הפירורין מכורך בנייר שלא יפרר פירורין על הארץ. ומי שידי רותתות יותר טוב שלגמרי לא להשים פירורין. ומדברי סופרים להוציא מכל גבולו ולבערו בשריפה, או מפרר וזרה לרוח, או מטיל לים^ט.

על איזה חמץ עובר. אין לו חמץ אין חיוב לקנות כדי להשבית. חמץ של אחרים ושל גבוה אינו עובר עליו^א. וכן אפחות מכזית אינו עובר^ב.

ט) זמן קיום המצוה על ידי בדיקה. אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר^א. ואין קובעין מדרש בסוף יום י"ג, ואפילו חכם לא יתחיל לקרוא שמא ימשיך בזה וימנע מבדיקה^ב.

עניני ביטול. וצריך לבטל בשעת הבדיקה ויחזור ויבטל בשעת הביעור^א. ונחלקו הפוסקים אי מהני ביטול לחמץ ידוע מהתורה.

המנהג להניח פתיתים. ונוהגין להשים עשר פירורין של חמץ וקובצין אותן אחר הבדיקה^א, ויש להזהיר ההמון שסוברים

ט) א. חינוך. ועיין לעיל מצוה ה. ב. יום לעשר שנים. ג. רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ב ה"ג, או"ח סי' תל"א ס"א. ד. רמב"ם שם, או"ח שם ס"ב. ה. רא"ש פסחים פרק א סי' ט. או"ח סי' תל"ד ס"ב. ו. רמב"ם פ"ב ה"ב [כפי גירסת הדפוסים הישנים] כל בו. ועיין חידושי משנה הלכות לפסחים מו. ז. או"ח סי' תל"ב ס"ב בהגה. ח. עיין בט"ז. ט. רמב"ם שם פ"ג ה"א. או"ח סי' תמ"ה ס"א. י. מנחת חינוך. יא. רמב"ם שם פ"ד ה"ב [לענין בל יראה ובל ימצא, ועיין מנחת חינוך בשם שאגת אריה סי' ע"ח ופ"ג]. יב. מנחת חינוך ע"פ שאגת אריה סי' פ"א.

גִּאָוָה, וְצִוָּה לְהִתְרַחֵק מִמֶּדֶה הַמְּגֻנָּה מְאֹד בְּעֵינָיו יִתְפַּרֵּךְ, וְדוֹד הַמֶּלֶךְ
אָמַר (תהלים קא, ה) 'גְּבוּהַ עֵינַיִם וְגו' אֶתוֹ לֹא אוֹכֵל', וְאָמַר הַחֶכֶם מִי יֵרָאֶה
הַשֶּׁמֶשׁ קָדוֹ וְלֹא יֵלֶךְ מִגִּאָוָתוֹ שְׁחוֹת, בְּאֲרָזִים נִפְלָה שְׁלֵהֶבֶת וַיִּבְטַח
בְּחוֹת, בּוֹכְבֵי שָׁמַיִם יָנוּעַ וַיִּקְוָה אֶל מְנוּחַ' (פועל צדק (לבעל הש"ך) עשין ז). גַּם
אָמְרוּ כִּי 'חֶמֶץ' גִּימָטְרִיא 'פְּגִימָה' שֶׁהוּא פּוֹגֵם הַגּוֹף בְּאֲכִילָה וְאֶת
הַנֶּשְׁמָה אֶפְלוּ בְּהִרְהוּר, וְלִכְן הִזְהִיר 'כָּל יִרְאֵה' ו'כָּל יִמְצָא', כִּי הָעֵין
רוֹאֶה וְהַלֵּב חוֹמֵד וְכָלִי מַעֲשֵׂיו גּוֹמְרִים", וְהָעוֹבֵר כָּאֵלּוּ עוֹבֵד עֲפוּ"ם י'
(עיר מקלט (לירא) פר' בא מצוה ט).

פסחים ה. רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ב, ספר המצוות עשין קנ"ו, סמ"ג עשין ל"ט, סמ"ק סי'
צ"ה, יראים סי' ק"ה, טור שולחן ערוך אורח חיים מסי' תל"א עד תמ"א.

משנה הלכות

כמה פרטי דינים. הביטול צריך להיות בפה ושיבין מה שהוא אומר^{טו}. המפליג בספינה או למקום אחר קודם שלשים יום, והמוכר או השוכר בית ב"ג על מי לבדוק וכיצד יעשו עיין בשולחן ערוך^{טז}. ההולכים מביתם בתוך שלשים יום לחג צריכים בדיקה^{יז}, ויש להזהיר על זה העולם שנוסעים ליום טוב למלונות וכיוצא בזה. ואין לברך על הבדיקה שלא בזמנה כיון שהוא מחלוקת הפוסקים^{יח}.

העובר. והעובר ולא השבית ביטל עשה זו ואם יש לו חמץ במשכנותיו עובר גם על לא תעשה ד'לא ימצא^{יט}, ואם רואה גם על 'לא יראה^כ, ואין לוקין על לאו זה שאין בו מעשה^{כא}. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

יג. עיין רש"י במדבר טו, לט. יד. ראה גם בזוה"ק ח"ב קפב. טו. או"ח סי' תל"ד ס"ב. טז. סי' תל"ו. יז. שם.
יח. שם ס"א בהג"ה. יט. חינוך. כ. חינוך מצוה כ, וכסף משנה פ"א ה"ג. כא. חינוך כאן.

מצוה י

מצות אכילת מצה (מצות עשה ו')

צִוָּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאכֹל מִצָּה בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִסָּן, שְׁנֵי־אָמֶר (שמות יב, יח) 'בְּעֶרְבַּ תֹּאכְלוּ מִצָּת', וּפְרוּשׁוֹ לַיִל חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִסָּן.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי עֲבָדִים הָיוּ לְפָרַעַה בְּמִצְרַיִם, וַיִּמָּאֵן לְשַׁלְּחָנוּ עַד שְׁנִגְלָה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהִלָּקָה אוֹתָם בַּעֲשָׂרָה מְכוֹת וַיַּהַרְג כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וַתִּחְזַק מִצְרַיִם עַל הָעַם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם, וְלֹא יָכֻלוּ לְהַתְמַהֵּמָה וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם, וַיֹּאפּוּ אֶת הַבָּצֵק

משנה הלבות

לשמה^ט. קטן פסול לשום מלאכה באפיית מצות ואפילו לנקוב המצות^ז. מצה של נכרי ממלא כריסו ממנה ואינו יוצא ידי חובתו^ח. וכן מצה שנאפה ממחללי שבת בפרהסיא שדינו כגוי גמור לכל דבריהם אינו יוצא בה ידי חובת מצה. שני חצאי זיתים משני מינין מצטרפין^י. מצה עשירה שנילושה בביצים או מי פירות אינו יוצא ידי חובתו^{יב}, ולהרמב"ם^{יג} נילווה במי פירות יוצא ידי חובתו. ויש להרחיק שלא לאכלה כלל^{יד}. מצה מבושלת אינו יוצא ידי חובתו דבעינן טעם מצה, שרויה במים יוצא בה^{טו}. מצה גזולה אינו יוצא ידי חובתו^{טז}. של איסורי הנאה אינו יוצא ידי חובתו^{טז}. וצריך עיון במי שהיה חולה

(י) **מצוה בפני עצמה.** מצות מצה נוהגת בין שיש שם פסח או אין שם פסח^י.

באיזו מצה יוצאין. באה מחיטין, שעורין, כוסמין, שיבולת שועל, שיפון, ולא ממינים אחרים^{יב}. וצריך שמירה לשם מצה דכתיב 'ושמרתם את המצות'^{יג}, לקצת פוסקים משעת קצירה^{יד}, ולקצת פוסקים משעת טחינה^{טו}, ויש להחמיר במצוה דאורייתא. ואין ללוש אלא במים שלנו, לשה במים חמים אסור^{טז} ואפילו כהנים דזרוזי משום לא פלוג^{טז}. האפיה ג"כ צריכה להיות לשמה, וכן הלישה והעריכה והטחינה ואפילו נתינת המים, וכל הפעולות בה צריכין להיות

(י) א. עיין שמות יב, לג. ב. רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ו ה"א. ג. שם ה"ד, שו"ע או"ח סי' תנ"ג ס"א. ד. רמב"ם שם פ"ה ה"ח. ה. שו"ע או"ח שם ס"ג. ה. רי"ף פסחים דף מ. ו. רא"ש שם. ז. רמב"ם שם פ"ה ה"א. או"ח סי' תנ"ה ס"א. ח. ירושלמי פסחים פ"ב ה"ז. ט. טור או"ח סי' ת"ס. י. עיין מגן אברהם סי' ת"ס בתחלת הסימן, וחוק יעקב שם סק"ג. יא. טור או"ח שם. יב. מנחת חינוך ע"פ ר"ן פסחים לט. ומאירי. יג. או"ח סי' תס"ב ס"א. יד. שם פ"ו ה"ה. טו. רמ"א שם ס"ד. טז. רמב"ם שם פ"ו ה"ו. או"ח סי' תס"א ס"ד. יז. רמב"ם שם ה"ז. או"ח סי' תנ"ד ס"ד. יח. רמב"ם שם.

עַגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמִיץ^{יט}, וַיֵּשָׂא הָעָם אֶת בִּצְקוֹ טָרֶם יַחְמִץ, מִשְׁאֲרֹתָם צָרְרָת
בְּשִׂמְלֹתָם^כ (עיין חינוך מצוה יא. וטעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה ו). גַּם כִּי מִצָּה הוּא
הַפֶּךְ מִחֲמִץ, שֶׁהוּא מוֹרָה לְעֵנִיּוֹת (עיין לעיל מצוה ט). וּבִזְהָר הַקָּדוֹשׁ (ח"ב קפג:)
'מִשָּׁל לְמִלְכָּא דְהָוָה יְלֵה בַר יְחִידָאָה וְחַלְשׁ, בִּקְשׁ לְמִיכָל, אָמְרוּ לוֹ יֹאכֵל
אֲסוּתָא דָּא, וְעַד דְּמִיכָל אֲסוּתָא דָּא לֹא אֲתַחֲזִי לְהוֹן מִיכָלָא אַחְרָא, בִּיּוֹן
דְּאֹכִיל אָמַר מִכָּאן וְלִהְלָאָה יֹאכֵל כָּל מַה דְּאִיהוּ תָאב וְלֹא יָכוֹל לְנוֹקָא לָהּ.
וְהָא נָמִי מִצָּה שֶׁהוּא אֲסוּתָא וּרְפוּאָה לִידַע בְּסוּד ה' וְלִהְיוֹת חֲסִיד וְעֵנוּ,
מִכָּאן וְאֵילָף מִתֵּר בְּחֲמִץ.

פסחים קב. רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ד, ספר המצוות עשין קנ"ח, סמ"ג עשין מ', סמ"ק רי"ט,
יראים ק"ה, שו"ע אורח חיים סי' תע"א.

משנה הלבית

שיש בו סכנה שמותר לאכול אי יוצא ידי חובתו^א.
זמן אפיייתה. מצה ישנה אינו יוצא ידי חובתו, ואם עשאה לשם חג יצא^ב. ולדעת רש"י^ג ועוד צריך לאפותה דוקא אחר חצות בזמן שחיטת הפסח, ואפילו בדיעבד לא יצא אם אפה קודם^ד.
דיני אכילתה. אין מולחין המצות לפסח^ה. שיעור אכילתה בכזית. ואוכלין אותה קודם חצות, ויש לאכול האפיקומן קודם חצות, על כל פנים בלילה הראשון^ו. האוכל מצה ערב פסח כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו^ז. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

יט. עיין שם, לט. כ. עיין שם, לד. כא. מנחת חינוך. כב. מנחת חינוך. כג. מובא באור זרוע ח"ב סי' רנ. כד. עיין אור זרוע שם. ועיין טור או"ח סי' תנ"ח. כה. או"ח סי' תנ"ה ס"ד. כו. או"ח סי' תע"ז ס"א. כז. ירושלמי פסחים פ"י ה"א, הובא במשנה למלך הל' חמץ ומצה פ"ו הי"ב.